

سیاست اجتماعی و تکدیگری

ملاحظات برای ایران و شهر تهران

مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران

سیاست اجتماعی و تکدی‌گری: ملاحظات برای ایران و شهر تهران

دانش شهر شماره ۲۳۷ - زمستان ۱۳۹۲

گروه پژوهش‌های راهبردی اجتماعی و فرهنگی

با همکاری

مدیریت مطالعات و برنامه‌ریزی امور اجتماعی و فرهنگی

تهیه‌کنندگان (گروه پژوهش‌های راهبردی): دکتر عبدالحسین کلانتری، پیام روشن فکر، هاشم آرام، هما مداح

تلخیص‌کنندگان (مدیریت مطالعات و برنامه‌ریزی امور اجتماعی و فرهنگی): زهره خوش‌نمک، کامبیز

مصطفی‌پور، روح‌الله فلاحی گیلان، مریم احمدزاده

داور: دکتر مهدی منتظر قائم

معاونت علم و فناوری

گرافیک و صفحه‌آرایی: روابط عمومی

چاپ و انتشارات: مدیریت فناوری اطلاعات و مرکز اسناد

نشانی: تهران، خیابان شریعتی، پل رومی، خیابان شهید اکبری، نبش خیابان شهید آقابزرگی، شماره ۳۲، کدپستی ۱۹۶۴۳۵۶۱۱

امور مخاطبین: ۳-۲۲۳۹۲۴۸۴ داخلی ۳۰۸، نرگس آقایی <http://rpc.tehran.ir>

حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران است و استفاده از مطالب آن صرفاً با ذکر مأخذ

بلامانع می‌باشد. ضمناً متن (WORD, PDF) بر روی سایت فوق قابل دریافت است.

سخن تحت

اندیشمند کرامی

با سلام

مدیریت بیند، حفظ پویایی و ارتقاء نوآوری حرسازمان نیازمند تجزیه و تحلیل صحیح محیط، انتخاب بهترین اهداف و راهبردها، ارتقاء توانمندی های سازمان و اقدام مؤثر در جهت تائین هدف های تدوین شده است.

بی شک دستیابی به این مهم، فارغ از مطالعه، پژوهش و تدبر و تحقیق در امور امکان پذیر نمی باشد. مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران با توجه به فلسفه وجودی و ظرفیت ها و توانمندی های خود به مدیریت فرآیندهای پژوهشی و انجام مطالعه و پژوهش در خصوص مسائل مدیریت شهری می پردازد. تا انجام فرآیندهای پیش گفته را برای مدیران، صاحب نظران و پژوهشگران حوزه مدیریت شهری تسهیل نماید.

بنابراین با توجه به اهمیت موضوع این مرکز، تحریر و نشر گزارش های موضوعی و نتایج حاصل از مطالعات تخصصی را وظیفه خود دانسته و بر این باور است که به واسطه چنین اقدامات و گزارش هایی، زمینه دستیابی به توسعه پایدار شهری در سایه مدیریت یکپارچه ممکن می شود. امید است با بهره مندی از نظرات ارزشمند جنابعالی، در ارائه مؤثرترین آثار، کام برداریم.

بلیک نخبداری

رئیس مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران

چکیده

شهرداری تهران (بلدیه) از همان ابتدای تاسیس تا به امروز چه به لحاظ وظایف قانونی و چه به دلیل ارتباطی که با شهر و شهروندان دارد با پدیده تکدی گری مرتبط بوده است و مانند هر پدیده اجتماعی دیگر، شناخت و برخورد با تکدی گری نیز دارای پیچیدگی‌های خاص است. واژه‌ی «تکدی گری» یک مفهوم گسترده است که انواع متنوعی از فعالیت‌ها را در خود گنجانده و نیازمند تدقیق است، همچنین دیدگاه‌های نظری تبیین کننده موضوع نیز تأثیر بسزایی در شکل‌گیری سیاست‌های اجتماعی دارند؛ لذا برای سیاست‌گذار لزوم توجه به زمینه و فرهنگ جوامع در برخورد با پدیده‌ای چنین دیرپا، لازم به نظر می‌رسد، بدین معنا که بسیاری از اقدامات مناسب برای یک فرهنگ یا زمینه را نمی‌توان برای فرهنگ یا زمینه‌ای دیگر (از جمله فرهنگ ایرانی اسلامی) متناسب تشخیص داد. موضوع دیگر، تولی امر سیاست‌گذاری اجتماعی در باب این موضوع است، بدین معنا که چه ارگان و سازمانی - اعم از دولتی و غیردولتی - باید مسئولیت سیاست‌گذاری در باب این موضوع و البته اجرای این سیاست‌ها را بر عهده گیرد؛ لذا با عنایت به کلیه‌ی این امور و البته انتخاب رویکرد سیاستی مناسب، ارائه‌ی یک برنامه‌ی سیاست‌گذاری اجتماعی مدون در زمینه‌ی تکدی گری کار پیچیده‌ای است که بایستی با دقت و کارشناسی لازم صورت گیرد و از کنار تجارب دیگر جوامع در این زمینه نباید به سادگی گذشت. از سوی دیگر عدم وجود چنین برنامه‌ای می‌تواند منجر به اقدامات پراکنده از هم گسیخته و ناکارآمدی در برخورد با این موضوع گردد، بدین معنا که هزینه و وقت بسیاری صرف «تحدید» یا «محو» این پدیده گردد، اما به دلیل عدم شناخت درست پدیده، پیشرفت قابل توجهی مشاهده نشده یا در طولانی مدت با بازگشت پدیده مواجه شویم.

در نوشتار فعلی تلاش شده تا بدین سؤال پاسخ داده شود که یک سیاست اجتماعی مؤثر در قبال تکدی گری در ایران باید چه خصوصیتی داشته باشد؟

این کار از طریق تدقیق در تعاریف و معانی پدیده، بررسی رویکردهای نظری و سیاستی به این موضوع در سطح جهانی، ملاحظات فرهنگی از جمله در نظر داشتن مذهب در سیاست‌گذاری و شناسایی متولیان این امر صورت می‌گیرد. در نهایت تلاش می‌شود تا با مرور سیاست‌گذاری‌های فعلی و پیشین در این باب در ایران، حساسیت‌های لازم برای انتخاب سیاست‌گذاری مناسب در این زمینه در ایران در قالب دو طرح پیشنهادی ارائه شود.

کلیدواژه: سیاست اجتماعی، سیاست‌گذاری اجتماعی، تکدی گری، ایران، شهر تهران

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹	مقدمه
۱۰	طرح مسئله: سیاست‌گذاری اجتماعی در باب تکدی‌گری
۱۲	۱- تعریف ابعاد مسئله: تکدی‌گری، دلایل و پیامدها
۱۲	واژه‌شناسی
۱۳	پیشینه
۱۴	تعاریف
۱۵	مفهوم‌سازی‌ها و گونه‌شناسی
۱۷	علل، عوامل و پیامدها
۲۰	۲- رویکرد نظری به مسئله‌ی تکدی‌گری
۲۲	۳- جایگاه مذهب در سیاست‌گذاری اجتماعی تکدی‌گری
۲۴	۴- رویکردهای مختلف سیاست‌گذاری اجتماعی به مسئله‌ی تکدی‌گری
۳۴	۵- متولیان سیاست‌گذاری اجتماعی در امر تکدی‌گری (دولت یا نهادهای مدنی)
۳۵	۶- تکدی‌گری در ایران
۳۵	۶-۱- وضعیت تکدی‌گری در ایران
۳۹	۶-۲- وضعیت گروه‌های متکدیان شهر تهران (فرا تحلیل پژوهش‌های موجود)
۴۷	۶-۳- سیاست‌گذاری اجتماعی تکدی‌گری در ایران
۴۸	در دوران پیش از انقلاب
۴۹	در دوران پس از انقلاب
۵۶	۷- جمع‌بندی و ارائه‌ی راهکارهای برای سیاست‌گذاری اجتماعی پدیده‌ی تکدی‌گری در ایران
۵۷	۱- طرح عمل‌گرا برای مهار تکدی‌گری
۵۹	۲- طرح آرمان‌گر برای مهار تکدی‌گری
۶۱	منابع

مقدمه

پدیده‌ی تکدی‌گری از قدیمی‌ترین مسائل اجتماعی در جوامع به شمار می‌رود که شکل و شمایل آن متناسب با شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی روز دچار تغییرات روز افزونی شده است. اگر زمانی معلولیت و ناتوانی به ترحم انگیزترین شکل ممکن، محرک کمک‌کنندگان برای پرداخت بیش‌تر بود امروز درخواست‌های خلاقانه‌تر و شیوه‌های نوین به همین منظور به کار گرفته می‌شود تا درآمد متکدیان را روز به روز افزایش دهد. با تغییر پی در پی روش‌های گدایی در شهر تهران همانند بسیاری از کلان‌شهرهای جهان مشاهده می‌کنیم که همزمان با گسترش شهر بر تعداد متکدیان هم افزوده شده و آن را تبدیل به معضلی جدی کرده است.

در بررسی این پدیده، رویکردهای متفاوتی وجود دارد؛ برخی بر این باورند که تکدی‌گری فعالیتی سازمان یافته به صورت باند و دارای نظام مافیایی است که می‌بایست با قوه‌ی قهریه و از طریق نظام‌های قانونی با آن برخورد کرد و برخی دیگر به ریشه‌یابی مسئله در فقر و توجه به موضوع از طریق آگاهی بخشی فرهنگی به مردم در زمینه تفاوت بین تکدی به عنوان آسیب، و یافتن سازوکارهای حمایتی از آسیب دیدگان اعتقاد دارند.

در «پژوهش آماری از متکدیان شهر تهران»^۱ که در سال ۱۳۷۴ انجام شده، مهم‌ترین مشخصه تکدی‌گری «سودآوری» ذکر شده است. این پژوهش گزارش می‌دهد که کسب درآمدِ بالا، زمینه ورود افراد و باندهای سودجو را به این عرصه فراهم و آن را به آسیبی سازمان یافته تبدیل کرده است. این آمارگیری نشان می‌دهد که بیش از ۷۵ درصد متکدیان شهر تهران با باندهای سازمان یافته مرتبط هستند.

شهرداری تهران تحقیقات مختلفی را برای شناخت این پدیده و دستیابی به راه حل‌ها از هر دو رویکرد گفته شده، انجام داده است. برای مثال «طرح آسیب‌شناسی محله‌ای» که در سال ۱۳۸۷ از سوی شهرداری تهران انجام شد حاکی از آن است که اعتیاد به عنوان نخستین آسیب و تکدی‌گری، زنان خیابانی، کارتن خواب‌ها و کودکان خیابانی به ترتیب در رده‌های بعدی مهم‌ترین آسیب‌های اجتماعی شهر تهران قرار دارند. این در حالی است که تکدی می‌تواند زمینه ساز و پوشش مناسبی برای بسیاری از انواع جرایم از قبیل سوء مصرف و خرید و فروش مواد مخدر، سوء استفاده جنسی، سرقت، روسپی‌گری، خشونت و غیره باشد که بسیاری مشکلات اجتماعی، بهداشتی، سلامتی و... را برای شهروندان ایجاد می‌کند.

به دلیل این که بخش قابل توجهی از متکدیان، کودکان و دخترانی هستند که با وضعیتی اسفناک گدایی می‌کنند، چهره غیرانسانی و بی‌رحمانه‌ای که به شهر به ویژه در نقاط پر رفت و آمد نظیر مراکز تفریحی، خرید و از این قبیل می‌دهند و تأثیر نامطلوبی که بر روحیه شهروندان می‌گذارند، موجب شده که دست‌اندرکاران اداره شهر و کارشناسان مسائل شهری از آن با عنوان بحران یاد کنند. مسئله اصلی در حل مشکلات اجتماعی مانند تکدی‌گری، در هم تنیدگی چند پدیده اعتیاد، تکدی و بی‌خانمانی در یکدیگر است به طوری که بیش از ۶۰ درصد متکدیان جمع‌آوری شده از سطح شهر تهران تست مثبت اعتیاد داشته‌اند^۱ (محمدی، حامد، ۱۳۹۰). بنابراین برنامه‌های مقابله با این آسیب‌ها بدون لحاظ کردن این در هم تنیدگی و به صورت مجزا موفقیت چندانی در پی نخواهد داشت.

شهرداری تهران به عنوان سازمانی که از سال ۱۳۸۴ خود را به عنوان نهادی اجتماعی معرفی کرده در پرداختن به این مسئله نقش پررنگ‌تری را در سال‌های اخیر بازی کرده است. اما دست‌اندرکاران ساماندهی آسیب‌های اجتماعی در شهرداری تهران معتقدند همراه نبودن سایر دستگاه‌های مسئول موجب شده که با وجود اجرای طرح‌های ضربتی جمع‌آوری متکدیان از سطح شهر و صرف هزینه‌های بسیار، هر روز بر تعداد متکدیان آشنا به قوانین روز که به شیوه‌های مختلف دست نیاز به سوی شهروندان دراز می‌کند، اضافه شود.

طرح مسئله: سیاست‌گذاری اجتماعی در باب تکدی‌گری

سیاست اجتماعی به مجموعه‌ای از راهکارها یا برنامه‌هایی اطلاق می‌شود که دولت یا دیگر سازمان‌ها برای نائل شدن به اهداف اجتماعی مشخص اتخاذ می‌کنند. امروزه سیاست‌گذاری اجتماعی تبدیل به یکی از مهم‌ترین حیطه‌های دخالت - اعم از دولتی و غیردولتی - در راستای اصلاح امور در جوامع شده است. سیاست‌های اجتماعی با آنکه طیف وسیعی از اقدامات، فعالیت‌ها و رویکردها را در خود دارند، اغلب (و نه همیشه) همگی چشم به «اصلاح امور جامعه» دارند؛ لذا مقابله با آسیب‌های اجتماعی، کاهش ابعاد و پیشگیری از بروز آن‌ها از اهداف اصلی سیاست‌های اجتماعی بشمار می‌آید. یکی از بارزترین آسیب‌های اجتماعی که در اکثر جوامع با شدت کم‌تر یا بیش‌تر وجود دارد، تکدی‌گری است. آنچه این امر را به موضوعی مهم در حیطه‌ی سیاست‌گذاری اجتماعی تبدیل می‌کند، نه تنها خود پدیده

۱. پژوهش منتشر نشده اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران

که پیامدهای آن - مانند گسترش آسیب‌های فردی و اجتماعی، شکل‌گیری فضای اجتماعی ناامن، گسترش بی‌عدالتی اجتماعی و هدر رفتن بخشی از نیروی جامعه - است.

باید توجه داشت که تکدی‌گری؛ مانند دیگر پدیده‌های اجتماعی، دارای پیچیدگی‌های خاص خویش است که شناخت دقیق و علمی ابعاد آن را ضروری می‌سازد. واژه‌ی «تکدی‌گری» دارای مفهوم گسترده‌ای است و انواع بسیار متنوعی از فعالیت‌ها را در برمی‌گیرد که باید برای تحلیل درست از یکدیگر مجزا شوند. شناخت این ابعاد، نتایج نظری و عملی قابل ملاحظه‌ای بر چگونگی مقابله با این پدیده و حدود و ثغور فعالیت‌های مداخله‌ای خواهد داشت. از سوی دیگر باید به این نکته توجه داشت که معمولاً دیدگاه‌های نظری تبیین‌کننده موضوع نیز تأثیر به‌سزایی در شکل‌گیری سیاست‌های اجتماعی دارند؛ لذا بدون فهم نظری درست و دقیق از پدیده اجتماعی، سیاست‌ها پراکنده و فاقد انسجام درونی بوده و قادر به تحقق اهداف پیش‌بینی شده نیستند. موضوع دیگری که در سیاست‌گذاری مورد توجه قرار می‌گیرد، لزوم توجه به ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی جوامع در تدوین سیاست‌های اجتماعی است. به ویژه در برخورد با پدیده‌های دیرپا مانند تکدی‌گری، عدم توجه به باورها و ارزش‌های فرهنگی جامعه و الگوپردازی صرف از سیاست‌های اجتماعی سایر کشورها نمی‌تواند راهگشای حل مسئله باشد. موضوع دیگر، مسئله متولیان امر سیاست‌گذاری اجتماعی در حوزه مقابله با تکدی‌گری است، بدین معنا که چه ارگان و سازمانی - اعم از دولتی و غیردولتی - باید مسئولیت سیاست‌گذاری در حوزه مقابله با تکدی‌گری و اجرای این سیاست‌ها را بر عهده گیرند.

لذا با عنایت به جنبه‌های مختلف مطرح شده در بالا، باید به این مهم اذعان کرد که ارائه‌ی یک برنامه‌ی سیاست‌گذاری اجتماعی مدون برای مقابله با پدیده تکدی‌گری، کار پیچیده‌ای است که نیاز به دقت نظری و بررسی کارشناسی دارد. عدم توجه به ملزومات اشاره شده در بالا می‌تواند منجر به اقدامات پراکنده، از هم گسیخته و ناکارآمد در برخورد با این پدیده شود؛ بدین معنا که هزینه و وقت بسیاری صرف «تحدید» یا «محو» این پدیده شود، اما به دلیل عدم شناخت درست پدیده، نه تنها اهداف مورد نظر محقق نمی‌شود، بلکه با ائتلاف منابع و در حالت بدبینانه، با وخامت بیش‌تر مسئله یا بروز پیامدهای نامطلوب دیگر روبرو می‌شویم. در این نوشتار تلاش می‌شود با عنایت به موارد مطرح شده در بالا، ویژگی و ملزومات یک سیاست اجتماعی جامع و منسجم برای مقابله با پدیده تکدی‌گری تعیین شود. این کار از طریق تدقیق در تعاریف و معانی پدیده، بررسی رویکردهای نظری و سیاستی به این موضوع در سطح جهانی، ملاحظات فرهنگی از جمله در نظر داشتن نقش عامل مذهب در سیاست‌گذاری و شناسایی

متولیان این امر صورت می‌گیرد. در نهایت تلاش می‌شود تا با مرور سیاست‌گذاری‌های فعلی و پیشین در این باب در ایران، حساسیت‌های لازم برای انتخاب سیاست‌گذاری مناسب در این زمینه در ایران در قالب دو طرح پیشنهادی ارائه شود.

۱- تعریف ابعاد مسئله: تکدی‌گری، دلایل و پیامدها

شاید اولین قدم در راه پرداختن و تدقیق در هر موضوع را توان «شناخت» آن دانست، بخشی از این شناخت معطوف به مفهوم پردازی صحیح از آن پدیده و کلیه‌ی امور پیشینی و پسینی- دلایل و علل و همچنین پیامدهای آن- است. به همین دلیل بحث در باب سیاست‌گذاری اجتماعی در موضوع تکدی‌گری (گدایی) را نیز با مروری بر تعاریف و مفهوم پردازی‌های مختلف از پدیده‌ی تکدی‌گری، انواع، دلایل و پیامدهای آن آغاز می‌کنیم.

واژه‌شناسی

واژه «تکدی‌گری» در فرهنگ دهخدا در معانی و مفاهیم در یوزه‌گی، تنگدستی، بی‌نوایی، فقر، بی‌چیزی، درویشی، کدیه، مسکنت، عمل گدا، کار گدا، بی‌چیزی، سؤال، شکست و غیره آمده است (دهخدا، ۱۳۶۴: ۲۱۱). در فرهنگ عمید «تکدی» کسی است که وجه معاش خود را از دیگران به رایگان طلب کند. «گدایی» عبارت است از: درخواست برای رفع نیازهای مادی از مردم در ملاً عام با زیر پا گذاشتن شئون انسانی و اجتماعی (عمید، ۱۳۶۵: ۱۶۹). همچنین فرهنگ فارسی معین نیز معادل سائل و در یوزه‌گر را برای واژه‌ی تکدی پیشنهاد نموده و به ترکیب‌هایی همچون «گدای سامره» (گدای سمج یا بسیار فقیر)، «گدای ارمنی» (سائل دون طبع) و «گدابازی» (کم خرج کردن) نیز اشاره می‌کند (فرهنگ معین، آن‌لاین).

در زبان انگلیسی، چندین واژه برای گدایی و تکدی‌گری وجود دارد که از جمله‌ی آن‌ها می‌توان به begging اشاره کرد که به معنای التماس کردن و درخواست عاجزانه نیز هست و بر طبق نظر واژه‌نامه‌ی وبستر، قدمت آن به قرن ۱۳ میلادی باز می‌گردد. واژه‌ی مصطلح‌تری که امروز به طور خاص برای ارجاع به افرادی که در محیط‌های عمومی به درخواست پول یا کالاهای مادی می‌پردازند به کار می‌رود، panhandling است که قدمت آن به ۱۹۸۴ میلادی باز می‌گردد و ترجمه‌ی لغت به لغت آن، «ماهیتابه‌گیری» است که می‌تواند اشاره به ترکیب دست و بازوی فرد گدا در زمان تکدی‌گری داشته

باشد که شباهتی به یک ماهیتابه دارد یا اینکه به استفاده‌ی بسیاری از تکدی‌گران از یک کاسه یا ظرف در هنگام کار اشاره داشته باشد. اسم فاعل هر دو فعل که در فارسی گدا یا متکدی تعریف می‌شود نیز به ترتیب beggar و panhandler است.

پیشینه

پدیده‌ی تکدی‌گری با معنای درخواست مایحتاجِ امرار معاش، بدون مابه‌ازا، ممکن است قدمتی به اندازه‌ی تاریخ جوامع داشته باشد. هر چند از زمان پیدایش پول و مبادلات پولی و به وجود آمدن قشربندی و طبقات اجتماعی، تغییر شکل یافته و به شکل امروزی که ما آن را می‌شناسیم، نزدیک شده است، شاهد این امر، به خصوص وجود این مفهوم در میان آموزه‌های مذهبی ادیان مختلف (که دیرتر به آن اشاره خواهیم نمود) و ادبیات و نوشته‌های اعصار و فرهنگ‌های متفاوت است. در حکایت یونان باستان، با شخصیت «دیوژن کلبی» یا «فیلسوف گدا» مواجه می‌شویم که فیلسوفی است که در قبال پند و اندرز از مردمان تقاضای نان می‌کرده و همگان را به ساده‌زیستی تشویق می‌کرده است. همچنین در اشعار کهن ایران به دفعات با ترکیب «پادشاه و گدا» مواجه می‌شویم که اشاره به فقر و غنا دارد.^۱ در ادبیات و هنر غربی نیز، نویسنده‌ی انگلیسی توماس هارمان^۲ در سال ۱۸۶۶ مطلبی در مورد تکدی‌گری منتشر ساخت و اپرای گدا^۳ نوشته‌ی جان گی^۴ در ۱۷۲۸ انتشار یافت. در دوران‌های بعد نیز شاهد حضور پررنگ گدایان در نوشته‌های چارلز دیکنز و مارک تواین هستیم. جکسون ج. اسپیلوگل^۵، می‌نویسد که «فقر در قرن هجدهم، در شهر و روستا، امری مشهود بود... گدایان در بولونیا ۲۵ درصد از جمعیت را تشکیل می‌دادند؛ در مینز^۶، ۳۰ درصد از مردم گدا یا فاحشه بودند... در فرانسه و بریتانیا در پایان قرن، نزدیک به ۱۰ درصد از مردم برای تأمین غذای خود متکی بر کمک‌های خیریه یا گدایی بودند.» (Spielvogel,)

چشم بد دور که هم جانی و هم جانانی (حافظ)
گدا پادشاه و نامش گداست (سعدی)

۱. جلوه بخت تو دل می برد از شاه و گدا
نگهبانی ملک و دولت بلاست

۲. Thomas Harman

۳. Beggar Opera

۴. John Gay

۵. Jackson J. Spielvogel

۶. Mainz

تعاریف

مانند اغلب پدیده‌های اجتماعی در مورد تعریف از تکدی‌گری و متکدی اتفاق نظری وجود ندارد و اندیشمندان و محققان هر یک از دید خود به تعریف از آن دست زده‌اند. گیل‌مور^۱ تکدی‌گری را یک فعالیت سازمان یافته می‌داند که فرد در آن، تکدی‌گری را به کار کردن ترجیح می‌دهد، هر چند که توانایی کار کردن را دارد (شیخاوندی، ۱۳۷۳، فتحی، ۱۳۸۰: ۱۶). پیداست که این تعریف با استفاده از مفهوم «ترجیح» و انتخاب، نقش خود فرد در روی آوردن به این کار را پررنگ‌تر از منشأ ساختاری و بیرون از فرد (مثلاً بازار کار یا آموزش و ...) می‌داند. در تعریف دیگری، تکدی‌گری عملی آمده که شخص متکدی بدون داشتن استحقاق و شایستگی واقعی، مقداری وجه و یا کمک غیرنقدی از دیگری تقاضا می‌کند، و روش آنان مبتنی بر جلب محبت مردم و تحت پوشش اعمالی چون فروشندگی، دست فروشی و غیره است (منتظر قائم، ۱۳۸۶: ۱۷؛ فتحی، ۱۳۸۰: ۱۵). در تعریف دیگر متکدی به کسی گفته می‌شود که نیازهای اساسی و اولیه خویش یعنی غذا، پوشاک و احياناً مسکن را با جلب ترحم دیگران، مطالبه مستقیم و از راه‌های گوناگون دیگر، طلب می‌کند و در صدد تأمین آن بر می‌آید (حاجیان مطلق، ۱۳۸۳: ۱۹۳-۱۹۱). این تعریف نیز تمرکز خود را بر روی تأمین نیازهای اولیه گذاشته است در حالی که در موارد متعددی ممکن است تکدی‌گری برای تأمین نیازهای غیراولیه مثل تأمین مواد مخدر، الکل و یا حتی پرداخت بدهی و... صورت بگیرد. ستوده (۱۳۸۶) همچنین ویژگی‌های عمده متکدیان را این موارد می‌داند: انتظار کمک از دیگران، معاف بودن از مسئولیت اجتماعی، مورد سرزنش واقع نشدن به دلیل برطرف کردن نیازهای خود، عدم شرکت در تولید اجتماعی و استفاده از دست رنج دیگران (ستوده ۱۳۸۶: ۱۸۱).

در بسیاری از موارد «تکدی‌گری» از «تکدی‌گری پرخاشگرانه» مجزا می‌شود. تعاریف متعددی برای «تکدی‌گری پرخاشگرانه» وجود دارد که می‌توان آن‌ها را بر اساس میزان اجبار یا اصرار و سماجت در درخواست پول از هم تفکیک کرد و اغلب معرف شیوهی نگاه قانون‌گذار به تکدی‌گری به عنوان یک بزه، انحراف یا جرم هستند. برای مثال، بعضی از سیستم‌های قانون‌گذاری هرگونه استفاده از نوشته یا زبان برای جلب کمک را جزئی از «تکدی‌گری پرخاشگرانه» به حساب می‌آورند، در حالی که در مورد مابقی این‌طور نیست. همچنین در بعضی از موارد «تکدی‌گری پرخاشگرانه» با مکان انجام تکدی‌گری در ارتباط است؛ برای مثال تکدی‌گری در ایستگاه‌های اتوبوس، در داخل وسائل نقلیه عمومی و

---

۱. Gillmore

۲. Aggressive panhandling

نزدیک خودپردازها، مصداق آن به حساب می‌آیند و نه هر نوع از گدایی در فضای عمومی. در واقع با استفاده از این تفکیک در بسیاری از موارد از «تکدی‌گری» جرم زدایی می‌شود در حالی که به «تکدی‌گری پرخاشگرانه»، بعدی بزهکارانه بخشیده می‌شود.^۱ همچنین برخی تعاریف، تکدی‌گری را به عنوان یک امر فردی، در لحظه، سازمان نیافته و معطوف به اقتصاد غیررسمی دانسته‌اند که بدین ترتیب از انواع تلاش‌ها برای جلب کمک مالی به شکل رسمی و سازمان یافته به روش‌های خیرخواهانه که توسط مؤسسات و اغلب برای کمک به دیگران و یا اهداف عمومی و خیرخواهانه و اخلاقی و در مواردی مولد و مفید برای جامعه انجام می‌شود، متمایز می‌شود.^۲

تکدی‌گری مانند هر پدیده‌ی اجتماعی دیگر در طول زمان تغییرات زیادی را به خود دیده و با تحولات فرهنگی، اجتماعی و تکنولوژیک تحول یافته است. برای مثال در سال‌های اخیر ما با انواع تکدی‌گری اینترنتی مواجه هستیم که در قالب تأسیس یک وب‌سایت و درخواست از مردم برای اهدای پول انجام می‌شود. معروف‌ترین نمونه‌ی آن، وب‌سایتی به نام «کارن را نجات دهید»^۳ بود که چند سال پیش توسط فردی به نام کارن بوسناک^۴ و برای پرداخت قروضش که در اثر خرید اجناس گران‌قیمت به وجود آمده بود تأسیس شد.^۵

بر اساس موارد پیشین، مشخص می‌شود که هر تعریف جامع تکدی‌گری باید پاسخی را برای شفاف‌سازی و تعیین عامل این فعالیت (فرد/گروه)، مدت فعالیت (تمام وقت/پاره وقت)، نوع مبادله (پولی/غیرپولی)، وضعیت حقوقی (قانونی/غیرقانونی)، نوع درخواست (پرخاشگرانه/منفعل)، مبنای درخواست (نیاز واقعی/کذب) و مواردی از این دست داشته باشد.

مفهوم‌سازی‌ها و گونه‌شناسی

همچون تعاریف تکدی، مفهوم‌سازی و گونه‌شناسی این پدیده نیز از تنوع بسیار زیادی برخوردار است. این تنوع در قالب ارثه‌ی طبقه‌بندی متفاوت و رویکردهای گوناگون به طبقه‌بندی این مفهوم رخ می‌نماید، که در زیر به بعضی از آن‌ها اشاره می‌کنیم.

۱. http://en.wikipedia.org/wiki/Aggressive_panhandling

۲. این نوع از تلاش‌ها، در کل fundraising نامیده می‌شوند، برای اطلاعات بیشتر، بنگرید به:

<http://en.wikipedia.org/wiki/Fundraising>

۳. www.savekaryn.com

۴. Karyn Bosnak

۵. برای اطلاعات بیشتر در این زمینه، بنگرید به:

http://en.wikipedia.org/wiki/Save_Karyn

یکی از انواع گونه‌شناسی‌ها که اشاره به ماهیت این پدیده دارد، آن را به پنج گروه دسته‌بندی می‌کند که عبارت است از: **تکدی‌گری پنهان**: کسانی که دارای آثار غیرمنتظره و غیرقابل مشاهده‌ای هستند (مانند: درویشی، مسافرکشی، دعانویسی، دوره‌گردی و نظایر این‌ها) **تکدی‌گری آشکار**: کسانی که آشکارا و با استفاده از فنون و رموز روان‌شناسی، ترحم مردم را به خود جلب می‌کنند و از مردم تقاضای کمک می‌کنند (ستوده، ۱۳۹۰: ۱۸۲-۱۸۱)؛ **تکدی‌گری موروثی**: در بعضی از جوامع مانند هند، گدایی در بین کاست‌ها به صورت مورثی می‌باشد؛ **تکدی‌گری مذهبی**: در برخی مذاهب، تکدی‌گری دارای امتیاز می‌باشد که آنان در اماکن مذهبی و جاهای دیگری تجمع می‌کنند، مانند کشور هند؛ **تکدی‌گری بیمار**: این افراد به بیماری سخت و لاعلاجی دچار هستند (مظلوم خراسانی، ۱۳۸۵: ۱۰۹-۱۰۸).

همچنین متکدیان ممکن است از گروه‌های مختلف اجتماعی باشند، برای مثال می‌توان به این گروه‌ها اشاره کرد: **فقرا**: (افرادى که با وجود توانایی جسمی، موفق به یافتن کار و تأمین حداقل نیازهای اولیه و اساسی زندگی) خوراک، پوشاک، سرپناه، بهداشت و درمان نشده‌اند؛ **آوارگان**: کسانی که بر اثر حوادث و بلایای طبیعی (مانند: سیل، زلزله، طوفان و ...) یا وقایع اجتماعی (مانند: جنگ و درگیری و ...) به تکدی روی آورده‌اند؛ **مساکین**: افرادی که شغلی برای تأمین معاش دارند اما درآمد به دست آمده از شغل، برای تأمین حداقل نیاز معیشتی ایشان، کافی نیست؛ **سالمندان**: افراد کهن‌سالی که به دلیل ناتوانی در اشتغال، قادر به تأمین حداقل نیازهای اساسی خود نیستند؛ **معلولان جسمی**: افرادی که نقص عضو و معلولیت جسمی، توان آن‌ها را برای ورود به عرصه‌های زندگی کاسته و در نتیجه آنان از امکان تأمین نیازهای اولیه خود و خانواده‌شان محروم مانده‌اند؛ **بیماران روانی**: افرادی که به دلیل یکی از نارسایی‌های رایج در روح و روان و از دست دادن سلامت روحی، قادر به انجام دادن وظایف زندگی عادی چون سایر شهروندان نیستند و در نتیجه از دیگران درخواست کمک می‌کنند و یا افراد تنبل و بی‌قید در تأمین معاش (کلاش): افرادی که تکدی را نوعی شغل تلقی می‌کنند.

در کنار این طیف متنوع از افراد و گروه‌های درگیر در مسئله‌ی تکدی، تکدی‌افراد را در موقعیت‌های متنوعی نیز قرار می‌دهد، از جمله: **معاون در تکدی‌گری**: فردی که زمینه تکدی‌گری را برای دیگران فراهم می‌کند و در قبال کارش بخشی از عواید حاصل از تکدی را دریافت می‌کند؛ **کارفرمای تکدی**: فردی که دیگران را به اجبار یا اجیر کردن به تکدی‌گری وادار می‌کند؛ **متکدی اجیر**: فردی که زیر نظر کارفرمایی به تکدی‌گری مبادرت می‌کند و در قبالش مزدی دریافت می‌کند؛ **متکدی به اجبار**: افرادی که به صورت موقت یا دائمی بدون میل باطنی به این کار روی می‌آورند؛ **صغیر متکدی**: فردی که والدین یا

اجیر کنندگان او را به تکدی‌گری وادار می‌کنند در حالی که او به علت صغر سن در این امر تصمیم‌گیرنده نیست؛ کولی متکدی: فردی که شیوه زندگی‌اش دوره‌گردی است و تکدی‌گری به منزله راهی برای افزایش درآمد است و این کار به صورت سنت در میان آنان شایع شده است؛ تبعه بیگانه متکدی: فردی که در کشوری غیر از کشور خود به علل مختلف، تکدی‌گری می‌کند و تکدی به منزله پوشش: فردی که امور مجرمانه دیگری را در پوشش تکدی‌گری، انجام می‌دهد مانند قاچاق مواد مخدر و توزیع آن و ... (کوچکیان فرد، ۱۳۸۳: ۲۳۹ - ۲۳۸؛ اکبری و اکبری، ۱۳۹۰: ۲۴۷ - ۲۴۶؛ منتظر قائم، ۱۳۸۶: ۱۹ - ۱۸).

مباحث فوق تاکید مجددی است بر اینکه سیاست‌گذاری در امر تکدی‌گری نباید ابعاد مختلف بروز این پدیده را نادیده انگاشته و گونه‌های متنوع بروز آن و فعالیت‌ها و نقش‌های مختلفی که افراد در آن درگیر می‌شوند را به یک شکل و بدون در نظر آورد و علی‌رغم ویژگی‌های متفاوت آن‌ها مواجه یکسانی در پیش گیرد. به عنوان نمونه سیاستی که برای مواجهه با متکدیان بزرگ‌سال تدوین می‌شود باید تفاوت‌هایی با مداخله در خصوص کودکان و سالمندان متکدی داشته باشد (حساسیت سیاست به سن). همچنین برنامه‌های سیاستی معطوف به افرادی که به اجبار در این پدیده مشارکت می‌کنند با سیاست‌های مربوط به افرادی که به نوعی در ساماندهی و اداره‌ی آن نقش دارند، نمی‌توانند یکسان باشند.

علل، عوامل و پیامدها

منابع مختلف پژوهشی در ایران (ستوده، ۱۳۸۶: ۱۸۸ - ۱۸۵؛ حاجیان مطلق، ۱۳۸۳: ۲۰۲؛ منتظر قائم، ۱۳۸۶: ۶۳؛ اکبری و اکبری، ۱۳۹۰: ۲۵۳ - ۲۴۷) دلایل متعددی را برای تکدی‌گری بیان داشته‌اند از جمله آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: فقر، بیکاری و عدم اشتغال، عدم تأمین اجتماعی، عدم تحقق عدالت اجتماعی و توزیع نامناسب فرصت‌های اقتصادی، اجتماعی، رفاهی و ثروت، مهاجرت، عادت نامطلوب اجتماعی و تن‌پروری و عدم ارزشمند بودن کار و فعالیت، اعتیاد، فوت سرپرست خانوار، عدم موجود قوانین و مقررات قاطع و روشن در برخورد با پدیده تکدی‌گری، سست شدن پایه‌های اخلاقی و اعتقادی، عدم تقبیح تکدی‌گری در جامعه و عدم نگرش منفی نزد مردم، اغفال افراد توسط باندهای مخوف و سودجو، نابسامانی‌های اجتماعی - فرهنگی، عدم وجود سازمان و تشکیلات منسجم در برخورد با معضل تکدی‌گری و انجام اقدامات محدود و مقطعی، معلولیت‌های جسمانی - ذهنی و عدم توانایی برای کار و فعالیت، نداشتن تخصص و مهارت، ناآگاهی از وجود دستگاه‌ها و سازمان‌های حمایتی، تشویق بستگان،

نزدیکان و دوستان، بی‌اعتنایی خانواده‌ها به سرنوشت فرزندان، ازدیاد فرزند، سود دهی بدون زحمت درآمدهای تکدی‌گری.

همان‌طور که مشاهده می‌شود، مجموعه گسترده‌ای از عوامل در شکل‌گیری این پدیده نقش دارند. در یک دسته‌بندی، موارد فوق را می‌توان به شکل زیر دسته‌بندی و جمع‌بندی نمود:

الف - عوامل اقتصادی: بیکاری، سطح درآمد پایین، تورم، درآمد ملی پایین، وقوع قحطی، توزیع غیرعادلانه سرمایه ملی (ستوده، ۱۳۸۶: ۱۸۵؛ حاجیان مطلق، ۱۳۸۳: ۱۹۷).

ب - عوامل فرهنگی: سست شدن ارزش‌های اخلاقی و اعتقادی، تن‌پروری و تنبلی، عدم نگرش منفی به تکدی‌گری و تقبیح آن در جامعه (ستوده، ۱۳۸۶: ۱۸۶؛ حاجیان مطلق، ۱۳۸۳: ۱۹۸).

ج - عوامل اجتماعی: خانواده، عدم کنترل و نظارت اجتماعی، آموزش و پرورش ناقص، عدم تحقق عدالت اجتماعی، عدم تأمین اجتماعی، حاشیه نشینی، مهاجرت‌های بی‌رویه (اکبری و اکبری، ۱۳۹۰: ۲۴۷-۲۵۰؛ حاجیان مطلق، ۱۳۸۳: ۱۰۰-۱۹۹؛ ستوده، ۱۳۸۶: ۱۸۸-۱۸۷).

د - عوامل محیطی و طبیعی: بلایای طبیعی مثل سیل و زلزله، خشکسالی، آتش‌سوزی (کوچکیان فرد، ۱۳۵۳: ۲۲۹؛ اکبری و اکبری، ۱۳۹۰: ۲۴۷).

و - عوامل فردی: معلولیت جسمی و معلولیت ذهنی - روانی، اعتیاد، جنسیت، سن، وضعیت تأهل، تحصیلات، درآمد، محل تولد (کوچکیان فرد، ۱۳۵۳: ۲۳۷-۲۳۶؛ اکبری و اکبری، ۱۳۹۰: ۲۵۲-۲۵۱؛ ستوده، ۱۳۸۶: ۱۸۸).

بدیهی است که سیاست‌گذار باید توجه داشته باشد که بر اساس وزن و اهمیت هر یک از این عوامل در جامعه هدف، نوع مداخلات و برنامه‌ها تفاوت‌ها و ویژگی‌های خود را پیدا می‌کند؛ لذا سیاست مناسب با حساسیت‌های لازم را به علل و عوامل پیدایش تکدی‌گری داشته باشد. سیاستی که برای متکدیانی که اعتیاد دلیل تکدی‌گری آن‌هاست، از سیاستی که متکدیانی فقیر شده به دلیل مشکلات ساختاری اقتصاد را هدف قرار می‌دهد، باید متفاوت باشد. آنچه در این میان اهمیت خاصی می‌یابد، انجام تحقیقات مفصل برای یافتن «علل و عوامل زمینه‌ای» خاص هر مسئله است، بدین معنا که باید تلاش کنیم تا مهم‌ترین عوامل این پدیده را در بستر کشور خود درک کنیم و جریان سیاست‌گذاری معطوف به آن شکل گیرد. برای مثال ممکن است در بستر کشورهای اروپای شرقی یا آمریکا، الکل و اعتیاد به الکل نقش مهمی در رواج تکدی‌گری بازی کند و سیاست‌گذاران نیز با علم به این موضوع بخش بزرگی از سیاست‌های ابداعی خود را معطوف به این امر گردانند اما باید دید که آیا در کشورهای اسلامی - از جمله

ایران- نیز وضع به همین منوال است یا خیر. یا ممکن است تحقیقات به ما نشان دهند که وجود پیوندهای عمیق خانوادگی در جوامع سنتی، مانع از رواج پدیده‌ی تکدی‌گری می‌شود، اما آیا در کشورهای غربی یا حتی آفریقایی نیز شرایط این‌گونه است؟ در این مثال، برنامه‌های سیاستی معطوف به استحکام خانواده را می‌توان در کشورهای پیشامدرن جزئی از سیاست‌های معطوف به کاهش تکدی‌گری دانست، اما ممکن است در جایی دیگر این برنامه‌ها از چنین کارکردی برخوردار نباشند.

در باب پیامدهای تکدی‌گری نیز تحقیقات بسیاری صورت گرفته و منابع مختلف بر اساس رویکردی که به پدیده تکدی‌گری دارند، به پیامدها و تبعات خاصی توجه کرده‌اند که از آن میان می‌توان به این موارد اشاره نمود: گسترش آسیب‌های فردی و اجتماعی از جمله: فروش مواد مخدر و مشروبات الکلی، شکل‌گیری باندهای مختلفی از متخلفان، بهره‌کشی از کودکان، زنان، سالمندان و معلولان و دیگر افراد کم‌توان یا ناتوان، برهم خوردن نظم و امنیت در جامعه، برهم خوردن چهره خیابان‌های شهر و در کل جامعه، هدر رفتن بخشی از نیروی جامعه و تن‌پروری و در واقع تحمیل هزینه‌های اضافی به جامعه، تغییر ارزش‌ها و هنجارها در طول زمان، شیوع بیماری‌ها و صدمه به سلامت (روانی، جسمی) فرد و جامعه، باز تولید چرخه فقر و تداوم آن (بیات، ۱۳۸۷: ۱۴۰-۱۳۹؛ اکبری و اکبری، ۱۳۹۰: ۲۰۴).

بدین ترتیب به نظر می‌رسد، پیامدهای تکدی‌گری نیز محدود به اموری مشخص نباشند و بخش‌های متفاوتی از جامعه را درگیر کنند. در اینجا نیز آنچه اهمیت دارد، شناخت «مهم‌ترین» و «اصلی‌ترین» پیامدهاست که ممکن است از کشوری به کشور دیگر و حتی از منطقه‌ای به منطقه‌ای دیگر تفاوت کند. برای مثال بر طبق یک گزارش یونیسف، یکی از مهم‌ترین پیامدهای رواج تکدی‌گری در عربستان سعودی، قاچاق و بهره‌کشی از کودکان در این امر بوده است، یعنی بار اصلی تکدی‌گری در عربستان بر روی دوش کودکان است، اما ممکن است در جای دیگری اوضاع بدین منوال نباشد. همچنین در مورد اینکه آیا واقعاً تکدی‌گری موجب برهم خوردن نظم جامعه می‌شود، نیز باید در هر بستر تحقیقاتی خاص صورت گیرد. برای مثال نخستین پرسش می‌تواند این باشد که چگونه تکدی‌گری منفعلانه‌ی افراد فقیر در خیابان‌ها می‌تواند اسباب برهم خوردن نظم عمومی را در یک جامعه‌ی بزرگ فراهم آورد؟ بدیهی است که بسیاری از سیاست‌های اجتماعی معطوف به پیامدهای یک پدیده هستند و نمی‌توان بدون شناخت دقیق پیامدها دست به طراحی و اجرای چنین سیاست‌هایی زد.

۲- رویکرد نظری به مسئله‌ی تکدی‌گری

تکدی‌گری، مانند بیش‌تر امور اجتماعی دیگر بر اساس رویکردهای نظری متفاوتی تبیین شده و یا در طول زمان تغییر نموده و اکنون ما با نظریات و گرایش‌های متنوعی مواجه هستیم که پرداختن به تمامی آن‌ها در اینجا ممکن نیست. رویکرد نظری به امر تکدی، از آن لحاظ حائز اهمیت است که دیدی عمیق‌تر به موضوع را پیش روی محققان می‌گذارد، همچنین انتخاب‌های سیاست‌گذاران اجتماعی و نحوه مواجهه آن‌ها با موضوع به شدت متأثر از دیدگاه نظری آن‌هاست، برای مثال بسته به اینکه علت تکدی‌گری را در فرد متکدی جستجو کنیم و یا در ساختار جامعه، ممکن است دو روش متفاوت را برای مداخله برگزینیم.

دیدگاه‌های نظری حول محور تکدی‌گری- مانند هر پدیده‌ی اجتماعی دیگر- را می‌توان به دو دسته‌ی کلی تقسیم کرد؛ دسته‌ی اول نظریات بیش‌تر معطوف به نقش و عوامل فردی در بسط و شکل‌گیری این پدیده هستند و آن‌ها را مهم‌تر می‌دانند، در حالی که دسته‌ی دوم بیش‌تر بر نقش ساختارهای اجتماعی و اقتصادی متمرکز هستند و نقش این ساختارها را مورد بررسی قرار داده و اهمیت بیش‌تری برای آن‌ها قائل می‌شوند. بدیهی است که در هر دو دیدگاه، به عوامل سطح دیگر نیز توجه می‌شود و تنها نقطه‌ی تفاوت «تاکید» بر یکی از دو سطح است. بحث «سطح تحلیل» ما را به ارائه‌ی دسته‌بندی دیگری از رویکردهای نظری نیز سوق می‌دهد که در آن عوامل این پدیده در سه سطح خرد، میانه و کلان مورد بررسی قرار می‌گیرند.

کسانی که بیش‌تر بر عوامل فردی و خرد گرایش فرد به تکدی تکیه دارند، به عواملی مانند معلولیت، آسیب‌های روانی و اخلاقی و مانند این‌ها اشاره دارند، در حالی که در سطح میانه، عوامل و رویکردهای مربوط به خانواده و گروه همسالان قرار دارند و در سطح کلان ما با نابرابری‌های ساختاری و بی‌عدالتی اجتماعی مواجه هستیم. در میان نظریات شناخته شده در باب پدیده‌های اجتماعی، نظریات گروه وفاق را می‌توان بیش‌تر متعلق به سطح فردی دانست، در حالی که نظریات مکتب تضاد، بیش‌تر به مشکلات ساختاری و کلان اشاره دارند. در جدول زیر سعی بر آن است تا به عنوان نمونه چند دیدگاه مشهور در زمینه‌ی بروز این پدیده و سطوح مربوط به آن‌ها خلاصه وار ارائه شود.

پارادایم	سطوح بررسی	نظریات	نظریه پردازان	فرض اصلی
وفاق	خرد/کلان	یادگیری اجتماعی	سادرلند، برگس، گلپز، ایکرز.	علت روی آوردن به افراد به تکدی گری، تعداد تماس‌های انحرافی بیش تر آنان نسبت به تماس‌های غیرانحرافی می‌باشد. به عبارتی افراد در فرایند اجتماعی شدن و جامعه پذیریشان این رفتارها و انحرافات را می‌آموزند.
		فشار ساختاری	مرتن، کوهن، کلاوارد، اوهلین.	هنگامی که انسان‌ها در جامعه دچار ناکامی منزلتی شوند، شکاف بین اهداف و هنجارهای اجتماعی و ابزارهای رسیدن به آن‌ها می‌تواند منجر به کجروی از جمله تکدی گری شود.
		کنترل اجتماعی	هریسی، بریتویت.	طبق این دیدگاه علت اصلی روی آوردن افراد به تکدی گری فقدان کنترل اجتماعی می‌باشد.
تضاد، انتقادی	کلان	تضاد	مارکسیست‌ها، فمینیست‌ها	بیش از آن که عوامل و عناصر فردی در گرایش افراد به تکدی گری مؤثر باشد، عوامل و عناصر ساختاری جامعه است که تأثیر مؤثر دارند بر گرایش افراد به انحرافات از جمله تکدی گری.

آنچه رویکرد نظری را در ارتباط با سیاست‌گذاری اجتماعی حائز اهمیت می‌سازد، اهمیت نحوه‌ی درک یا همان رویکرد نظری در برنامه ریزی و اجرای سیاست‌های اجتماعی است. برای مثال چنانچه این مشکل را در سطحی فردی و خرد درک کنیم، سیاست‌گذاری اجتماعی ما نیز بیش تر معطوف و متمرکز بر تقویت و توانمندسازی‌های فردی خواهد بود، برای مثال تلاش خواهیم کرد تا برنامه‌های مهارت‌شغلی و مهارت‌زندگی، تقویت روحیه‌ی فردی، تشویق و کمک برای ادامه‌ی تحصیل و اجتناب از ترک تحصیل و مانند این‌ها را در راستای مبارزه با تکدی گری به پیش ببریم. اما چنانچه رویکرد نظری ما یک رویکرد کلان باشد، تلاش خواهیم کرد با اجرای برنامه‌های کلان مبارزه با بی‌عدالتی اجتماعی، تلاش برای افزایش سطح درآمد جامعه و مانند این‌ها، به مقابله‌ی با تکدی گری بپردازیم. بدین ترتیب مشاهده می‌شود که هر رویکرد نظری خاص منجر به برنامه‌ای خاص می‌شود. بدیهی است که در اغلب موارد، ترکیبی از انواع دیدگاه‌های نظری، موجب خلق برنامه‌های سیاستی می‌شوند که هم به عاملیت فردی و هم به ساختار و هم به امور کلان و میانه و هم به امور خرد معطوف است.

۳- جایگاه مذهب در سیاست‌گذاری اجتماعی تکدی‌گری

امروزه، بیش‌تر از هر زمانی، متخصصان علوم اجتماعی در بررسی پدیده‌های اجتماعی به شرایط زمینه‌ای توجه می‌کنند. شرایط زمینه‌ای در واقع به مجموعه‌ای از عوامل اجتماعی، فرهنگی و تاریخ اشاره دارد که مشخصات ناپیدای محیط رخداد یک پدیده به حساب می‌آیند. تکدی‌گری نیز از این امر مستثنا نیست و در هر بستر، مختصات خاص خود را می‌یابد. به همین ترتیب سیاست‌گذاری در باب تکدی‌گری نیز بدون توجه به زمینه رخداد آن غیرممکن یا بی‌فایده است. در جوامع مذهبی مانند ایران، باورها و ارزش‌های دینی اهمیت خاصی می‌یابد.

در مورد مسئله تکدی‌گری، در متون دینی به موارد متعددی بر می‌خوریم. در قرآن آمده است که همواره در جامعه افرادی وجود دارند که به دلایل مختلفی قادر به فعالیت اقتصادی و امرار معاش نمی‌باشند؛ لذا خداوند کسانی را که قادر به کمک کردن به نیازمندان هستند وسیله‌ای برای رساندن نعمات خود به افراد ناتوان قرار داده است. بنابراین هر کس توانایی داشته باشد موظف است به افراد مستمند کمک کند (ساروخانی، ۱۳۷۷: ۱۰). در همین زمینه، خداوند در قرآن می‌فرماید: «یا ایها الذین امنوا انفقوا مما رزقناکم» (سوره بقره، آیه ۲۵۴). «ای کسانی که ایمان آورده‌اید از آنچه به شما داده‌ایم انفاق کنید». بر این اساس برخی این استدلال را مطرح کرده‌اند که اسلام بر کمک مالی به نیازمندان و فقرا تاکید زیادی نموده است. با این حال آیات الهی و روایات معصومین نشانه‌های نیز از نکوهیدگی تظاهر به این پدیده اجتماعی را با خود به همراه دارند. در قرآن آمده است: «صدقات مخصوص فقیرانی است که در راه خدا ناتوان و بیچاره‌اند و توانایی اینکه کاری پیشه کنند ندارند و از فرط عفاف چنانند که هر کس از حال آنان آگاه نیست پندارد که غنی و بی‌نیازند. شما آن‌ها را از سیمایشان می‌شناسید که از عزت نفس هرگز چیزی از کسی درخواست نکنند و هر چه انفاق کنید خدا بر آن آگاه است» (سوره بقره، آیه ۲۷۳). این آیه تفاوت بین فقیران مستحق صدقه را با گدایان و سائلان مشخص نموده و فرموده که صدقات را باید به فقیران نیازمندی که وصفشان در آیه آمده داد و به نظر معتمدی (۱۳۸۷) توجه به این آیه و عمل بدان از سوی عموم مسلمانان فرهنگ‌گدا پروری و تکدی‌گری را از بین خواهد برد (معتمدی، ۱۳۸۷: ۱۹).

به طور کلی می‌توان گفت از نظر اسلام پدیده تکدی‌گری تلویحاً نفی شده است و دستوراتی در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی، روانی و اخلاقی در صدد جلوگیری از تکدی‌ارائه گردیده است. شاید این‌گونه می‌شود دریافت که از نظر اسلام برخی موارد در عمل در زندگی مسلمانان رعایت نمی‌شود که این امر از علل اصلی رواج پدیده «تکدی» در جامعه می‌باشد. اسلام افراد را دعوت به صلح و رحمت می‌نماید

چرا که یکی از علل اصلی تکدی‌گری را بحران خانواده می‌داند، به همین منظور بر این باور است که همبستگی خانواده‌ها و اعضای آن و ارتباطات خانوادگی از میزان و گرایش به این پدیده جلوگیری می‌کند (مظلوم خراسانی، ۱۳۸۵: ۱۰۶-۱۰۵). خراسانی (۱۳۸۵) همچنین معتقد است در اسلام از نگاه پیامبر (ص) عادت به تکدی تقبیح شده و آن را باعث ضعف شخصیت می‌داند و فرد را وابسته به دیگران می‌کند. همچنین امام رضا (ع) در این باره می‌فرماید: «المسئله مفتاح البؤس» یعنی درخواست و تکدی، کلید بدبختی است. وی همچنین معتقد است یکی از علل فقر از دیدگاه اسلام، عدم توجه به برنامه‌ریزی اقتصادی است، هنگامی که جامعه از نظر اقتصادی، فاقد برنامه صحیح باشد، فقر به دنبال خواهد داشت. امام علی (ع) در این باره می‌فرماید. تدبیر بد و عدم برنامه‌ریزی صحیح، کلید فقر است. با توجه به مباحثی که در نظام اقتصادی اسلام شده است. بیش‌تر گرایش آن در جهت تعدیل طبقات است. مالیات‌هایی که در اسلام در نظر گرفته شده و کارکردی جزء تعدیل شکاف طبقات و کمک به محرومان نداشته است (همان: ۱۰۶).

در مکتب اسلام همچنین اراده و انتخاب انسان نقش مهمی در تبیین رفتار او دارد و چنانچه حاکمیت عقل و خرد بر قوای غضبی و شهودی مسلم گردد فضیلت و تقوی تحقق می‌یابد و هر گاه قلب و دل آدمی به الهامات ربانی گوش فرا دهد و از وسوس شیطانی که بر اثر نفس اماره پدید می‌آید رهایی یابد به تقرب الهی نائل شده و سعادت نصیبش می‌گردد (رمضان زاده و حاجی زاده: ۱۳۸۸: ۱۲۸). از بعد اعتقادی نیز مؤمنین در هنگام شداید و سختی‌ها به صبوری توصیه شده‌اند (سوره بقره، آیه ۱۵۵). خراسانی (۱۳۸۵) عوامل کاهش دهنده پدیده‌هایی چون تکدی‌گری از دیدگاه اسلام را این موارد دانسته: تدابیر اعتقادی: ایمان به خدا، ایمان به قیامت؛ تدابیر عبادی: روزه، نماز، کار و شغل، مباحات؛ و تدابیر اخلاقی مانند امر به معروف. به عبارت دیگر تقوا و پرهیزگاری، ازدواج و هم‌نشینی با افراد شایسته، عفت و پاکدامنی، ایمان، حجاب، حفظ آبرو، نیکوکاری، اجتناب از دروغ، ادب و تواضع (همان: ۱۳۶).

در مجموع می‌توان گفت که در اسلام هم در خصوص دلایل بروز تکدی‌گری و هم در خصوص مسئولیت‌های اجتماعی و حکومت اسلامی در قبال این پدیده توصیه‌ها و دستوراتی وجود دارد که پرداختن به آن‌ها نیازمند بحث تخصصی و به کارگیری آن مستلزم مطالعات بین رشته‌ای در زمینه فقه و معارف دینی و سیاست اجتماعی دارد. با این حال آنچه مشخص است این است که هر سیاست اجتماعی که با توجه به دستورات اسلامی در زمینه تکدی‌گری در پیش گرفته شود، بایستی دارای همان مؤلفه‌هایی باشد که در تعلیمات اسلامی ما بر آن‌ها تاکید شده است، برای مثال توجه خاصی را به

موضوع خانواده و کمک‌های خانوادگی معطوف کند، توانایی شناسایی متکدیان و در واقع نیازمندان واقعی از کسانی که تظاهر به این امر می‌کنند، در آن وجود داشته باشد و زمینه را برای امرار معاش افراد فقیر فراهم نماید تا آن‌ها برای تهیه‌ی مایحتاج اولیه‌ی خود وادار به این کار نشوند.

۴- رویکردهای مختلف سیاست‌گذاری اجتماعی به مسئله‌ی تکدی‌گری

شاید مفید باشد اگر بحث در مورد سیاست‌گذاری اجتماعی در باب تکدی‌گری را با شرح و بسط بیش‌تر واژه‌ی «سیاست‌گذاری اجتماعی» و اعمال ناظر به آن آغاز کنیم. سیاست اجتماعی یا سیاست‌گذاری اجتماعی^۱ را می‌توان سیاست‌های اعمال شده از طرف دولت یا دیگر نهادهای عمومی و مدنی برای بهزیستی و حمایت جامعه دانست، این واژگان همچنین به روش‌هایی که به کارگیری آن‌ها بهزیستی در جامعه را افزایش می‌بخشد نیز اشاره دارند و شامل مطالعات دانشگاهی در باب این روش‌ها نیز می‌شوند (کامکار، ۱۳۸۳). هر چند تاریخچه‌ی حمایت‌های اجتماعی از جانب دولت برای افراد فقیر به دوران باستان بازمی‌گردد، اما اولین قانون‌گذاری و مداخلات دولتی در این زمینه را می‌توان در انگلستان و در اوایل قرن نوزدهم مشاهده کرد. برای مثال لایحه‌ی قانون فقرا (۱۸۳۴) تلاشی از جانب دولت بریتانیا برای سامان دادن به بازار کار و تسهیل کاریابی افراد فقیر تلقی می‌شود (کامکار، ۱۳۸۳). این سیاست‌ها تا به امروز بخش مهمی از تلاش‌های هر سه بخش جامعه (دولت، نهادهای خصوصی و جامعه‌ی مدنی) برای انجام مداخلات را پوشش می‌دهند و باید به یاد داشت که هدف نهایی آن‌ها (برخلاف بسیاری از برنامه‌های خیریه یا کمک‌های فوری) صرف بقا نیست، بلکه دستیابی فراگیر و شمول اجتماعی، وقار، فرهنگی و شایستگی اجتناب ناپذیر انسانی برای رسیدن به یک جامعه نیک و پسندیده است. با این وصف به نظر می‌رسد در مجموع، هر سیاست مدون در برخورد با تکدی‌گری باید رویکردش را نسبت به مؤلفه‌ها و پرسش‌های زیر مشخص کند:

- چه فعالیتی را تکدی‌گری می‌دانند (آیا تفکیکی بین شیوه‌های فردی/گروهی، سازمان نیافته/بی سازمان، تمام وقت/پاره وقت، پرخاشگرانه/بدون مزاحمت و... قائل می‌شوند؟)
- آیا تکدی‌گری نوعی انحراف، آسیب یا جرم تلقی می‌شود یا یک نوع پدیده طبیعی (ناخوشایند)؟
- آیا متکدی مجرم/منحرف است یا قربانی/آسیب دیده؟

- چه حدودی از مداخله جامعه یا دولت در این پدیده مشروع است و منشأ این مشروعیت چیست؟
- آیا جامعه و دولت مسئولیتی در قبال متکدیان دارند یا هر گونه مداخله اقدامی خیرخواهانه تلقی می‌شود؟
- منابع مداخلات مربوط به پدیده تکدی‌گری از کجا باید تأمین شود؟ چه نهادهایی باید مداخلات را انجام دهند؟ چه کسانی نظارت را؟
- آیا متکدیان به واسطه نوع زندگی و فعالیتشان از برخی حقوق بشر و حقوق شهروندی محروم می‌شوند و یا کلیه حقوق بنیادین بشر و شهروندی را به واسطه انسان بودن دارا می‌باشند و نباید به آن‌ها تعدی کرد؟
- آیا کمک به متکدیان نیاز به کنترل دارد یا فقط درخواست کمک از طرف متکدیان باید کنترل شود و یا هیچ کدام جایز نیست؟

بر این اساس، رویکرد کلی نسبت به پدیده‌ی تکدی‌گری می‌تواند شامل هر یک از موارد جرم انگارانه، کنترلی، محوگرایانه، طرد گرایانه، توانمندسازانه/ ادغام‌گرا یا بی‌تفاوت/ طبیعی انگارانه باشد. چنانچه بعدتر خواهیم دید، در رویکرد «جرم انگارانه»، قانون‌گذاران دست به تعریف «تکدی‌گری» به عنوان یک جرم می‌زنند و حتی گاه برای کسی که به گدایان کمک کند نیز مجازاتی در نظر می‌گیرند. انتظار می‌رود که این اقدام موجب عبرت و دوری افراد از تکدی‌گری شود. در رویکرد «کنترلی» تکدی‌گری به یکباره جرم تلقی نمی‌شود، اما محدودیت‌هایی برای آن تعیین می‌شود که در بخش بعد به تعدادی از آن‌ها اشاره می‌کنیم. در دیدگاه «محوگرایانه» تلاش بر محو و حذف این پدیده از سطح جامعه و به خصوص کلان‌شهرهاست. بدین ترتیب اقداماتی ضربتی صورت گرفته و متکدیان از سطح جامعه جمع‌آوری شده و به مقامات مربوطه تحویل داده می‌شوند. در دیدگاه‌های توانمندسازانه، تلاش می‌شود تا متکدیان به لحاظ شغلی و اجتماعی ارتقا داده شوند تا بتوانند خود را از وضعیت موجود رها سازند. در نهایت، به نظر می‌رسد در رویکرد بی‌تفاوت یا طبیعی انگارانه، پدیده‌ای مانند تکدی‌گری طبیعی در نظر گرفته شده و هیچ سیاست خاصی در قبال آن اتخاذ نمی‌شود.

با توجه به موارد بالا، مرور بر برنامه و سیاست‌های دیگر کشورها در قبال پدیده‌ی تکدی‌گری، برای درک بهتر رویکردهای متفاوت گزینه‌ی مناسبی به نظر می‌رسد. چنانچه در زیر خواهیم دید، با مرور

برنامه‌ها و اقدامات صورت گرفته نیز متوجه خواهید شد، با اینکه اغلب این اقدامات نام کلی «ضد-تکدی گری^۱» را بر خود دارند، در ماهیت و هدف خود بسیار متفاوتند.

از یک منظر عمومی برنامه‌ها و اقدامات «ضد-تکدی گری» را می‌توان به دو دسته‌ی کلی تقسیم کرد؛ برنامه‌هایی که تکدی گری را ممنوع و جرم انگاری^۲ می‌کنند و برنامه‌هایی که تکدی گری را محدود می‌کنند.^۳ دسته‌ی اول برنامه و اقدامات با تعریف‌گدایی به شکلی بسیار گسترده و در برگیرنده‌ی هرگونه فعالیت خیابانی برای کسب درآمد (مثلاً حتی نمایش‌های خیابانی یا اجرای موسیقی) ان را ممنوع کرده، جمع‌آوری و برخورد با متکدیان را اغلب به پلیس واگذار کرده و برای آن‌ها مجازات‌هایی؛ مانند زندان، ارسال به مراکز نگهداری خاص و جریمه را تعیین می‌کنند. دو نمونه از مشهورترین این برنامه‌های «ممنوعیتی»^۴ در شهر بمبئی در هند و اتاوا در کانادا اجرا می‌شود. نظریات در مورد میزان کارآمدی این برنامه‌ها اغلب سمت و سوئی منفی به خود می‌گیرد. در واقع این سیاست‌ها برای حذف ظاهری پدیده‌ی گدایی از منظر شهری هستند و رویکردی «تنبیهی»^۵ به خود می‌گیرند که در آن «گدا» مجرم تلقی می‌شود و عوامل اجتماعی و اقتصادی موجود در پس گدایی نادیده انگاشته می‌شوند و کل مسئولیت متوجه فرد گداست. در عین حال واگذاری اجرای این قوانین به نیروهای امنیتی و پلیس نیز با انتقادات فراوانی مواجه است، چه این نیروها اغلب در غالب هجوم‌های سرزده، کل افرادی را که ظاهری فقیر دارند یا به هر گونه فعالیت اقتصادی در فضای عمومی و خیابان مشغولند (مثلاً دست‌فروشی) دستگیر نموده و بدون محاکمات عادلانه به مراکز بازپروری یا زندان ارسال می‌کنند (Lal, ۲۰۰۳). کالینز و بلوملی^۶ (۲۰۰۳) این نوع از قوانین و برنامه‌ها را تلاش برای «خالص‌سازی»^۷ شهرهای امروزی می‌دانند، تلاشی که با حذف هرگونه تبادل اقتصادی غیرسرمایه داری و غیربازاری از سپهر عمومی صورت می‌گیرد (Collins and Blomley, ۲۰۰۳).

دسته‌ی دیگر برنامه‌ها و اقدامات به محدود ساختن تکدی می‌پردازند، در واقع «زمان، مکان و آداب تکدی را تعیین می‌کنند» (Collins and Blomley, ۲۰۰۳). در غالب این قوانین و برنامه‌ها، گدایی می‌تواند

۱. Anti-panhandling

۲. Criminalize

۳. انواع دیگر سیاست‌ها در موارد مورد بررسی ما غایب بوده‌اند، برای مثال نمونه‌ای از رویکرد بی تفاوت/طبیعی گرا در دست نداریم.

۴. prohibiting

۵. punitive

۶. Collins and Blomley

۷. purification

در طول ساعات خاصی از شبانه روز یا در زمان تاریکی ممنوع شود. همچنین گدایی در مکان‌هایی خاص مانند نزدیک بانک‌ها، پشت چراغ قرمزها یا نزدیک خودپردازها ممنوع است. در مورد «آداب^۱ تکدی» چنانچه پیش‌تر اشاره کردیم، اغلب قوانین و برنامه‌ها به انواع «تکدی‌گری پرخاشگرانه» اشاره می‌کنند که می‌تواند اشاره به تکرار خواسته پس از دریافت جواب منفی، لمس یا تعقیب افراد داشته باشد.

موضوع «جریمه» نیز از اهمیت خاصی در برنامه‌های مبارزه با تکدی‌گری برخوردار است. در حالی که در ابتدا برنامه‌های ناظر بر جریمه کردن گدایان برای پیشگیری از تکرار عمل توسط آن‌ها بود، در سال‌های اخیر، بعضی از برنامه‌ها جریمه‌هایی را نیز برای «صدقه دهندگان» منظور کرده است. برای مثال در شهر دهلی در هندوستان، رانندگانی که پشت چراغ قرمز به گدایان کمک کنند برای بار اول ۱۵۰ روپیه و برای بار دوم چیزی در حدود ۳۰۰ روپیه جریمه می‌شوند، این قانون که توسط اداره‌ی راهنمایی و رانندگی دهلی به اجرا درآمده، دلیل این امر را ترافیک ایجاد شده توسط گدایان بر سر چهارراه‌ها عنوان می‌کند (Lal, ۲۰۰۸). جدول زیر، خلاصه‌ای از قوانین اجرائی در کانادا در مورد ممنوعیت، محدود نمودن و جریمه‌های مربوط به تکدی‌گری را مشاهده می‌کنید (به نقل از Collins and Blomley, ۲۰۰۸).

نام شهر	ممنوعیت کامل	محدودیت زمانی	محدودیت مکانی	ممنوعیت تکدی‌گری پرخاشگرانه	میزان جریمه حداقل/حداکثر
فردریکتون				X	۷۰-۰ دلار
مونکتون				X	۵۰-۰ دلار
کبک					۵۰۰-۰ دلار
اتاوا	X				۵۰۰۰-۰ دلار
کینگستون				X	
همیلتون				X	
سودبری	X				
ویندزور	X				۱۰۰۰-۰ دلار
اونتاریو				X	۱۰۰۰-۰ دلار
وینیپگ			X	X	
ساسکاتون		X	X	X	۲۰۰۰-۰ دلار

۱. manner

میزان جریمه حداقل/حداکثر	ممنوعیت تکدی گری پرخاشگرانه	محدودیت مکانی	محدودیت زمانی	ممنوعیت کامل	نام شهر
					ادمونتون
۱۰۰۰۰-۰ دلار	X	X	X		کالگری
۲۰۰۰-۰ دلار	X	X	X		نیو وستمنستر
۲۰۰۰-۰ دلار	X	X			ونکوور

یک طبقه‌بندی دیگر این برنامه‌ها شامل اقداماتی است که ناظر بر برنامه‌ها و اقدام‌هایی در راستای تلاش برای کمک به افراد متکدی به جهت ترک این کار و شروع زندگی جدید می‌باشد. بسیاری از این برنامه‌ها ناظر به «نحوه‌ی خرج درآمد» حاصل از گدایی است و این پیش فرض را در خود دارند که پول اعطایی به متکدیان صرف بهبود کیفیت زندگی آنان نمی‌شود و برای خرید مواد مخدر، الکل یا دخانیات مصرف می‌گردد که وضعیت سلامتی آن‌ها را افول داده، موجب استمرار حضور آن‌ها در خیابان می‌شود. این برنامه‌ها و اقدامات دو رویکرد را در پیش می‌گیرند، اول به کمک کنندگان پیشنهاد می‌کنند که به جای اعطای پول به گدایان به مؤسسات خیریه‌ای کمک کنند که برای آن‌ها غذا یا لباس فراهم می‌کنند. این نوع از برنامه‌ها تبلیغات گسترده‌ای انجام می‌دهند و مخالف اعطای کم‌ترین وجه نقد به گدایان هستند. کالینز و بلاملی (۲۰۰۳) به یک برنامه‌ی «پول خرد»^۱ در کانادا اشاره می‌کنند که در قالب آن‌ها افراد تشویق می‌شوند که حتی باقیمانده‌ی پول پارکومتر را نیز از طریق خود همان پارکومتر به یک موسسه‌ی خیریه اهدا نمایند و نه به متکدیانی که همیشه دور و بر پارکومترها «پرسه می‌زنند». رویکرد دوم این برنامه‌ها، افراد را تشویق می‌کند که به جای اعطای پول به گدایان، انواعی از کوپن را خریداری و به آنان اهدا نمایند که قابل تبدیل به پول نیست و می‌توان آن را تنها برای خرید غذا و یا لباس هزینه نمود. نمونه‌ای از این برنامه‌ها، برنامه‌ی «برکلی اهمیت می‌دهد»^۲ است که از سال ۱۹۹۱ به این سو، کوپن‌هایی ۲۵ سنتی ارائه می‌کند که می‌توان با استفاده از آن‌ها کلیه‌ی مایحتاج روزانه بجز الکل و تنباکو را تهیه کرد (Shue,). در حالی که دولت‌ها در بسیاری از موارد از چنین برنامه‌هایی که توسط سازمان‌های خیریه و مردم نهاد اجرا می‌شوند، حمایت می‌کنند، بسیاری نیز این برنامه‌ها را مبتنی

۱. Spare Change

۲. Berkley Cares

بر پیش‌فرض‌های غلط در مورد میزان درآمد گداه‌ها و نحوه‌ی صرف پول توسط آن‌ها می‌دانند (تحقیقات بسیاری این تصورات غلط را رد و اصلاح نموده‌اند، برای مثال تحقیق بوس و هوانگ که پیش‌تر بدان اشاره کردیم) از سوی دیگر، این نوع از برنامه‌ها ریشه در تصورات عامه در این مورد دارد که «فقرا نمی‌دانند پولشان را چطور خرج کنند»، تصویری که ریشه در دوران ماقبل دولت‌های رفاه دارد. در واقع دولت‌های رفاه معتقد بودند که با شناسائی صحیح افراد فقیر به کمک مددکاران و متخصصان و تمیز آن‌ها از کسانی که تظاهر به فقر می‌کنند، دیگر لازم نیست دست به پخش کوپن (کاری که پیش از آن رایج بود) بزنند و می‌توانند نحوه‌ی مصرف پول را به خود افراد واگذار کنند. با این حال افزایش شکاف طبقاتی و رواج دیدگاه‌های سرمایه‌دارانه در سال‌های اخیر، ذهنیت در مورد عقلانیت و منطق فقرا را به دوران پیش از دولت‌های رفاه بازگردانیده است (Collins and Blomley, 2000).

باید توجه داشت آنچه تکدی‌گری را از دیگر انواع فقر مجزا می‌سازد، «عمومیت» آن است، بدین ترتیب تفاوت برنامه‌های فقر زدایی که متمرکز بر تکدی‌گری هستند با برنامه‌های فقر زدایی عمومی، در تلاش آن‌ها برای محو این آسیب از چهره‌ی شهری و فضای عمومی است و بسیاری از انتقادات صورت گرفته نسبت به این برنامه‌ها نیز معطوف به «آزادی بیان و عمل در حیطه‌ی عمومی» است که جزئی مهم از قانون اساسی بسیاری از کشورهایی است که در آن‌ها قوانین ضد تکدی‌گری اجرا می‌شوند (برای مثال کانادا). بدین ترتیب مخالفان این برنامه‌ها بر این باورند که کلیه‌ی این برنامه‌ها با هدف سلطه‌ی روزافزون طبقه‌ی بالا و متوسط بر حیطه‌ی عمومی و کنترل و انضباط بیش‌تر آن صورت می‌گیرد و گرنه «آنچه در جرم‌انگاری تکدی‌گری مسخره است این است که چند مبادله‌ی مالی اندک، امنیت شرکت‌های بزرگ را تهدید می‌کنند. دولت‌ها قانونی برای جابجایی میلیاردها دلار پول توسط این شرکت‌ها وضع نمی‌کند، اما پیوسته گدایی پول خرد در خیابان‌های آمریکای شمالی را محکوم می‌کند» (Collins and Blomley, 2000).

در کشور فرانسه مسئله تکدی‌گری سابقه‌ی تاریخی دارد. در قرن ۱۸ متکدیان فرانسه سازمانی به نام سازمان ژنده پوشان فرانسوی داشته‌اند و درباره آنان، آداب و رسوم و مقررات آن‌ها مطالب قابل ملاحظه‌ای نوشته شده است. تقسیم کار و سلسله مراتب در این سازمان و پذیرش افراد جدید در آن دارای آدابی خاص بوده و همراه با سوگند وفاداری و متعهد به کتمان اسرار می‌شده است. حاصل گدایی افراد می‌بایست در محل خاصی جمع شده و سهم رئیس سازمان نیز داده می‌شد (معمدی، ۱۳۸۷: ۲۴). مبارزه

با تکدی نیز در فرانسه سابقه طولانی دارد. در قرن ۱۸ برابر قوانین فرانسه دولت موظف بوده است به کلیه‌ی فقرا با تهیه کار (اشتغال) کمک کند و وسایل زندگی کسانی را که قدرت کار کردن ندارند تأمین کند. در عین حال مجازات شدیدی برای کسانی که با وجود این مساعدت در حال ولگردی و تکدی‌گری باقی می‌مانند برقرار شده بود. این قبیل افراد زندانی یا به مستعمره‌ای تبعید می‌شدند. در سال ۱۷۹۹ دولت فرانسه تصمیم گرفت گدایان و ولگردان را به دادگاه‌های اختصاصی اعزام کنند و برای آن‌ها مجازات‌هایی را در نظر گرفتند. در سال ۱۸۰۸ بنگاه‌های نگهداری گدایان در فرانسه تاسیس شد و همچنین در مجازات متکدیان و ولگردان تجدید نظرهایی به عمل آمد. از آن جمله در سال ۱۹۰۵ قانونی راجع به دستگیری اجباری پیر مردان و ناقص‌العضوها و بیماران لاعلاج فاقد درآمد تصویب شد که این قوانین تا اوایل قرن بیستم تکمیل‌تر شده و منجر به تاسیس اردوی کار و استفاده از نیروی افراد در اغلب کشورهای اروپایی شد. اولین اردوی کار بین‌المللی در تابستان سال ۱۹۰۲ در شمال فرانسه تشکیل شد و برنامه‌ی کار آن اعلام شد که این امر توجه عمومی را روز به روز به این عمل بیش‌تر کرد وعده کثیری در آن به کار مشغول شدند. ایجاد اردوی کار فرانسه موجب تشویق دیگر کشورها شد تا اینکه در دیگر کشورها اقداماتی به عمل آمد و تا اواخر سال ۱۹۳۳ کشورهایی از قبیل نروژ، سوئد، لهستان، چک‌اسلواکی، انگلستان، دانمارک، فنلاند، بلژیک و همچنین کانادا اقدام به تاسیس و برگزاری اردوگاه‌های مختلف کار کردند (حاجیان مطلق، ۱۳۸۵). بدین ترتیب مشاهده می‌شود که فرانسه حداقل تا میانه‌ی قرن بیستم، دارای سیاستی طرد انگارانه (مبتنی بر لزوم جداسازی این افراد از جامعه) و همچنین جرم انگارانه (ایجاد اردوگاه‌های کار اجباری) بوده است، رویکردی که در سال‌های اخیر و به لطف برنامه‌های کنترلی تغییر یافته است.

در آمریکا، شروع مبارزه با تکدی‌گری و حمایت از فقرا را می‌توان از سال ۱۷۷۳ میلادی مشاهده کرد. در این سال یک بیمارستان دولتی در ویرجینیا تاسیس شد که وظیفه‌اش معالجه افراد فقیر و بی‌بضاعت بود؛ و به موازات آن قوانینی برای از بین بردن فقر از طریق ایجاد کار برای فقرا تصویب شد. در سال ۱۷۹۷ نوانخانه‌ای در نیویورک تاسیس شد که در آن کمک‌های بسیار ابتدایی به متکدیان می‌شد. در سال ۱۸۶۳ در ایالت ماساچوست سازمانی برای کمک به افراد محتاج و افرادی که دارای نقص عضو بودند تاسیس شد که طرز کار آن همانند مؤسسات خیریه و دارالتأدیب بود. در سال ۱۹۳۲ رئیس‌جمهور وقت آمریکا روزولت لایحه‌ای تقدیم کنگره آمریکا داشت که به موجب آن با تشکیل اردوی کار (جنگلداری، ایجاد جنگل‌های مصنوعی، سدسازی و کارهای عمومی) برای افراد بدون کار و فقرا موافقت

شد (معمدی، ۱۳۸۷: ۲۵). از جمله روش‌های دیگر در آمریکا برای مبارزه با تکدی‌گری برنامه ایالت دیترویت بود که در آن تنظیم برنامه‌ای برای اصلاح اخلاقی افراد متکدی پیشنهاد شده بود. ایالت فوق برای معالجه افراد مزبور موسسه‌ای تأسیس کرد که بدون اینکه غذا و خوراکی به کسی داده شود، متکدیان و ولگردان را تحت تعلیم یک برنامه تهذیب اخلاقی قرار می‌دادند. در سالیان اخیر نیز ایالت متحده با اتخاذ سیاست‌های خاص با فقر و تکدی مبارزه کرده است به طوری که در سال ۱۹۶۳، ۷/۶ درصد از درآمد ملی خود را برای انجام برنامه‌ی رفاه اجتماعی اختصاص داده است (حاجیان، ۱۳۸۵).

در سال‌های اخیر، قوانین و مقررات متفاوتی در باب تکدی‌گری در ایالات و شهرهای مختلف آمریکا مشاهده می‌شود. در سال ۲۰۰۴، شهر اورلاندو در ایالت فلوریدا، به تصویب رسید که به موجب آن گدایان باید از اداره‌ی پلیس شهرداری کسب اجازه کنند. همچنین گدایی در مرکز تجاری شهر و تا فاصله‌ی ۱۵ متری از بانک‌ها و خودپردازها ممنوع است. همچنین تظاهر به معلولیت یا استفاده از پولی که برای منظوری خاص (مثلاً غذا) از فرد گرفته شده به منظور دیگر (مثلاً خرید الکل) نیز ممنوع است. در بخش‌هایی از سانفرانسیسکو، «تکدی‌گری پرخاشگرانه» ممنوع است. در سانتا کروز در کالیفرنیا، متکدیان باید فاصله‌ی خود را از درب کسب و کارها حفظ کنند. در می ۲۰۱۰، پلیس بوستون برنامه‌ای را آغاز کرد که به موجب آن افراد تشویق می‌شدند که به گدایان پول ندهند و به مؤسسات خیریه کمک کنند (Schuler,). چنانچه مشاهده می‌شود در آمریکا سیاست‌ها بیش‌تر رویکردی پیشگیرانه (از طریق برنامه‌های مبارزه با فقر و ایجاد کار) و کنترلی (محدود کردن انواع تکدی و ممنوعیت تکدی‌گری پرخاشگرانه) را در پیش گرفته‌اند و از رویکردهای طرد‌گرا و جرم‌گرایانه دوری کرده‌اند.

در انگلیس، طبق اسناد و مدارک موجود نخستین نشانه‌هایی که از تکدی‌گری دیده می‌شود مربوط به عصر ساکسون‌ها می‌باشد که بر انگلستان فعلی حکومت می‌کردند، جامعه به طبقات مختلف تقسیم شده بود و پایین‌ترین آن‌ها غلامان و بردگان بودند. برده‌ها به دو گونه بودند: برده‌های مادر زاد و برده‌هایی که به علل مختلف محکوم به بردگی می‌شدند یا اسیر جنگی به شمار می‌آمدند. بردگان به طرز وحشتناکی مورد اذیت و آزار اربابان خود قرار می‌گرفتند و برای همین تاب چنین فشاری را نداشتند و اغلب آن‌ها در فرصت‌های مناسب فرار کرده و به صومعه پناه می‌بردند. پس از فتح این کشور توسط نورمان‌ها هیچ برده‌ای حق نداشت سرزمین انگلستان را ترک کند و به دزدی و تکدی روی آورد. این اولین مبارزه‌ای است که در تاریخ تکدی‌گری علیه متکدیان مشاهده می‌کنیم. در سال ۱۳۴۹ میلادی در زمان ادوارد سوم قوانینی به تصویب رسید که به موجب آن گدایی به شدت محکوم شده و با افرادی که

قادر به کار بوده اما تکدی را پیشه خود ساخته بودند به شدت مبارزه می‌شد. قانون‌گذاران بعدی نیز همین رویه را دنبال کرده فقط استثنایی برای زنان، کودکان مریض، مردان ناتوان، معلولین و افراد بیش از ۶۰ سال متأهل قائل بودند؛ و این افراد مشمول برخی ملاحظات می‌شدند. در سال ۱۵۳۰ ادوارد ششم گدایی را به وسیله افراد معلول، قانونی اعلام کرد، اما شدیدترین مجازات‌ها را برای اشخاصی که قادر به کار بودند ولی شغلشان تکدی بود مقرر کرد. به طوری که مارکس بیان می‌دارد هنری ششم به گدایان سالخورده و ناتوان پروانه گدایی داده بود.

اما ولگردان و گدایان سالم تازیانه می‌خوردند و زندانی می‌شدند و پشت ارابه بسته می‌شدند و آنقدر تازیانه می‌خوردند تا خون از پیکرشان روان شود و سپس باید سوگند یاد کنند که به زادگاه خود یا محلی که طی سه سال اخیر در آن سکونت داشتند بر گردند و در آنجا خویشتن را به کاری مشغول دارند (مارکس ۱۳۸۶: ۷۸۷ به نقل از معتمدی؛ ۱۳۸۷: ۲۸). در سال ۱۵۳۶ قوانین سلطنتی به مقامات مسئول اجازه می‌داد که ضمن مهیا کردن کار برای کودکان از کلیساها بخواهند که از متکدیان بالغ و سالم به صورت دائمی کار بکشند، اما به موجب این قوانین اگر فردی برای بار دوم به تکدی مشغول می‌شد دستگیر و پس از شلاق زدن گوش راست او را نیز می‌بریدند و اگر برای بار سوم تکرار می‌شد متکدی را شکنجه می‌دادند و به عنوان دشمن کشور انگلستان می‌کشتند (حاجیان مطلق، ۱۳۸۵).

در زمان ادوارد هشتم ۱۵۴۷ شدیدترین نحوه‌ی جلوگیری از تکدی وجود داشت. در این دوره بر روی سینه‌ی افراد متکدی دستگیر شده با آهن گذاخته، داغی به شکل ۷ می‌گذاشتند. این افراد دو سال تحت نظر بودند و اگر به کار تکدی ادامه می‌دادند روی پیشانی آن‌ها به وسیله آهن داغی به نشانه‌ی علامت می‌گذاشتند. این افراد برای همیشه تحت نظر بودند و اگر دوباره تکدی‌گری می‌کردند به عنوان جنایتکار محکوم به مرگ می‌شدند. در بین سال‌های ۱۵۵۳ و ۱۵۷۲ اقدامات اصولی علیه مبارزه با تکدی در انگلستان آغاز شد و حکومت وقت مالیاتی را مجبور کرد کمک‌هایی برای افراد فقیر در نظر بگیرد؛ و برای جوانان و افراد بیکار کار تهیه کرده و متکدیان را به عنوان تنبیه به دارالتأدیب بفرستند. در سال ۱۶۰۱ دولت انگلستان نسبت به دستگیری از افراد تهیدست اقدامات بیشتری انجام داد و اختیاراتی به همین منظور به مقامات محلی داد. از سال ۱۶۰۱ تا سال ۱۶۹۶ تغییرات محسوسی در قوانین مربوط به جلوگیری از تکدی در انگلستان صورت گرفت تا اینکه در سال ۱۶۹۶ موسسه‌ای در بریتانیا ایجاد شد که وظیفه‌اش به کار گماردن افراد بیکار و متکدی و حمایت از آنان بود.

در سال ۱۸۳۴ نیز برای مبارزه با تکدی‌قوانینی به تصویب رسید که به موجب آن در کمک به این قبیل افراد محدودیت‌هایی به وجود آمد تا فقرا تمایلی به اخذ چنین کمک‌هایی نداشته باشند. بدین ترتیب با تشکیل اردوگاه‌های کار اجباری نسبت به تهیه کار برای افراد سالم و توانا اقدام و به معلولین و افرادی که قادر به کار نبودند نیز مبلغی به عنوان مستمری داده می‌شد. همچنین قوانینی به تصویب رسید تا به منظور جلوگیری از تنبلی افراد، تکدی‌گری را در جرایمی در ردیف جنایت قلمداد کند (حاجیان مطلق، ۱۳۸۵: ۳۰). در قرن ۱۹ به موازات اقدامات فوق مؤسسات خیریه‌ای خصوصی نیز در کشور انگلستان به وجود آمد که اقدامات آنان نیز برای افراد محتاج بسیار مؤثر بود. در قرن ۲۰ دولت انگلیس با تکمیل اقدامات فوق موفق شد یک سیستم جامع تأمین اجتماعی را از تلفیق کلیه راه‌حلی‌هایی که تا آن زمان اعمال می‌شد برقرار و با تصویب قانون بیسه‌های اجتماعی و همچنین قانون بهداشت عمومی و در سال ۱۹۴۶ مبارزه با فقر و تکدی‌گری را با کیفیت عالی اعمال کند (همان). می‌بینیم که سیاست‌های متنوعی در انگلیس در زمینه‌ی مقابله با تکدی‌گری وجود داشته است، ولی در کل تلاش می‌شده تا به افراد کمک شود تا به این کار روی نیاورند (سیاست‌های پیشگیرانه) و چنانچه افراد به این کار روی می‌آورده‌اند، مجازات‌های سنگینی در انتظار آن‌ها بوده است (سیاست‌های جرم‌انگارانه).

در کانادا، چنانچه در جدول بالا نیز مشاهده نمودید، قوانین مربوط به تکدی طیف وسیعی را به خود اختصاص می‌دهند و در مناطق مختلف با یکدیگر متفاوتند. با وجود مخالفت‌های انجمن‌هایی مانند «اتحادیه‌ی گدایان اتاوا» و اعتراض به نقض قانون اساسی، در کل قوانین در سال‌های اخیر به سمت جرم‌انگاری تکدی‌گری پیش رفته‌اند. به دلیل همین اعتراضات، این جرم‌انگاری اغلب نه با اشاره مستقیم به تکدی‌گری که در قالب قوانینی مربوط به «شهر امن» و مانند آن‌ها اجرا می‌شود. (Collins and Blomley,)

در هند، تکدی‌گری از قدمت و گستردگی بسیار زیادی برخوردار است. درحالی‌که این آسیب در همگی نقاط دیده می‌شود، در شهرهای بزرگ به خصوص بمبئی به اوج خود می‌رسد. از سال ۱۹۶۱، قانون جلوگیری از تکدی‌گری در بمبئی اجرا می‌شود که به موجب آن هر نوع گدایی ممنوع است و پلیس به استناد به این قانون به دفعات گدایان را دستگیر، محاکمه و راهی مراکز ویژه می‌کند. دولت همچنین به موجب قانون گدایی، موظف است مراکزی را برای نگهداری از گدایان ایجاد نموده و آنان را اسکان دهد. این کار البته انجام می‌شود اما بسیاری بر این باورند که این مراکز نگهداری به لحاظ شرایط معیشتی از بدترین زندان‌های هند، بدترند. لعل (۲۰۰۷) بر این باور است که بهتر است دولت به جای

اجرای قوانین «تنبیهی» مربوط به گدایی، به اجرای قوانینی در این زمینه پردازد که ناظر به سوءاستفاده از افراد و کودکان برای انجام گدایی هستند تا بدین ترتیب مشکل گدایی به شیوه‌ای سازمان یافته و اساسی ریشه کن شود. او همچنین نسبت به شرایط دستگیری و ارسال گدایان به مراکز نگهداری نیز منتقد است. در سال‌های اخیر، سازمان‌های خیریه و مردم نهاد موازی با دولت هند، دست به ابتکارات و برنامه‌هایی برای کاهش تکدی‌گری در هند زده‌اند که بیش‌تر به حرفه‌ی آموزش و مراقبت بهداشتی از آنان متمرکز است. در کل، آنچنان که لعل (۲۰۰۷) نیز اشاره می‌نماید، مشکل در هند عدم وجود یک سیاست ملی و برنامه ریزی اساسی در برخورد با این مشکل است (Lal,).

در کشورهای دیگر نیز قوانین و برنامه‌های متفاوتی برای برخورد و مهار، جرم‌انگاری و جرم‌زدایی از تکدی‌گری در پیش گرفته شده است. برای مثال، در فنلاند، تکدی‌گری از ۱۹۸۷ و زمان لغو قانون فقرا قانونی شد. در سال ۲۰۰۳، قانون نظم عمومی جایگزین هر قانون حکومتی دیگر گردید و به موجب آن به طور کل از تکدی‌گری جرم‌زدایی شد. در رومانی بر طبق قانون ۶۱ مصوب سال ۱۹۹۱، گدایی توسط افرادی که می‌توانند کار کنند، ممنوع است. در پرتغال تکدی‌گری غیرقانونی نیست و بسیاری از سازمان‌های اجتماعی و مذهبی از گدایان حمایت می‌کنند و دولت نیز مقرری ماهیانه‌ی کمکی به آنان پرداخت می‌کند. (Wikipedia,).

۵- متولیان سیاست‌گذاری اجتماعی در امر تکدی‌گری (دولت یا نهادهای مدنی)

چنانچه پیش‌تر مشاهده شد، گروه‌ها و سازمان‌های متفاوتی مداخله در امر تکدی‌گری را در بخش‌های متفاوت دنیا بر عهده می‌گیرند. در واقع بحث در این باره که اجرای «سیاست‌های اجتماعی» باید بر عهده‌ی چه گروهی باشد، یک بحث زنده و امروزی است که در بسیاری از کشورها در جریان است. در ابتدا، تنها دولت مداخله در امور اجتماعی را در اختیار داشت و با قانون‌گذاری و اجرای قوانین سعی در تغییر ساختارهای جامعه یا کنترل پدیده‌های اجتماعی می‌کرد. در مرحله‌ی بعدی و به دلیل محدودیت‌های دولت در زمینه‌ی اجرای این سیاست‌ها، نهادهای عمومی همچون شهرداری‌ها نیز وارد مداخلات مربوط به این امور شدند. در دهه‌های اخیر اما بخش سوم- نهادهای مدنی و گروه‌های داوطلبانه- نیز بخش بزرگی از اجرای سیاست‌های اجتماعی را بر عهده گرفته‌اند که به خصوص رویکرد سازمان‌های مردم‌نهاد، با حرکت‌های ابداعی خاصی در این زمینه همراه بوده است.

در واقع عملکرد هر یک از این بخش‌ها با موانعی همراه است و همچنین دارای مزایایی است که بخش‌های دیگر از آن بی بهره‌اند. برای مثال چنانچه در مورد کانادا مشاهده می‌شود، مداخلات اجتماعی دولتی این قابلیت را دارند که در سطح بسیار پهناوری- برای مثال کل کشور کانادا- اجرا شوند. همچنین این مداخلات به دلیل امکان دستیابی به زیر ساختارهای کلان و بودجه‌ی قابل توجه، شامل پروژه‌های بزرگ و پرهزینه‌ای هستند که شاید در بخش‌های دیگر ممکن نباشد. نهادهای عمومی از آن جهت که به نوعی پل ارتباطی مردم و نهادهای دولتی به حساب می‌آیند از موقعیت خاصی در زمینه‌ی ارتباط این دو گروه و همچنین دسترسی به اطلاعات واقعی در زمینه‌ی پدیده‌های اجتماعی برخوردارند. برای مثال، این نهادها قدرت خوبی در جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های مربوط به پدیده‌ها دارند. همچنین می‌توانند بسیاری از مداخلات بزرگ دولتی را به صورت پایلوت و در مرحله‌ی اولیه انجام داده و نتایج را به نهادهای دولتی گزارش نمایند.

سازمان‌های مردم نهاد و فعالیت‌های بخش سوم، نیز امروزه از اهمیت خاصی در حیطه‌ی سیاست‌گذاری اجتماعی برخوردارند. آنها به دلیل دوری از ساختارهای قدرت و مسائل بوروکراتیک، محمل خوبی را برای پرداخت واقعی و انسانی به مشکلات اجتماعی فراهم می‌کنند و توانسته‌اند پا را از بعد «خیریه‌ای» خود فراتر گذاشته و در بسیاری از موارد دست به اقداماتی «توانمندسازانه» بزنند که شامل حال متکدیان و افرادی است که پتانسیلی برای گرایش به تكدی دارند. چنانچه بعدتر نیز خواهیم دید در اغلب کشورها هر سه بخش در اجرای سیاست‌های اجتماعی با یکدیگر همکاری نزدیکی دارند، هر چند ممکن است برنامه ریزی سیاست‌های اجتماعی در یک کشور بیش تر بر عهده‌ی نهادهای دولتی باشد و دیگر نهادها در فرایند برنامه ریزی تنها نقش مشاوره‌ای بر عهده داشته باشند.

۶- تكدی گری در ایران

۶-۱- وضعیت تكدی گری در ایران

بررسی وضعیت تكدی در ایران را می‌توان به دو بخش تقسیم نمود، اول تحقیقات صورت گرفته در مورد خصوصیات متکدیان، عوامل گرایش به تكدی و آثار و پیامدهای آن، دوم آمارهای مربوط به تعداد و انواع متکدیان. در بخش اول تحقیقات متعددی در باب مسئله تكدی (به خصوص در سال‌های اخیر) صورت گرفته که در زیر به مرور برخی از آنها می‌پردازیم. اما بررسی اسناد و مدارک موجود در زمینه‌ی اطلاعات آماری مربوط به متکدیان، نشان می‌دهد که متأسفانه، مانند بسیاری دیگر از پدیده‌های

اجتماعی، در این زمینه نیز ما در بستر ایران با فقر شدید آمار مواجه هستیم. آمارهای مربوط به متکدیان، اغلب محدود به کلان شهر تهران و محدود به پروژه‌های صورت گرفته توسط شهرداری برای کنترل پدیده‌ی تکدی‌گری هستند که نمی‌توانند معرف وضعیت کلی آن در ایران باشند. همچنین این آمارها فصلی و مقطعی بوده و دیدگاه تازه‌ای در مورد روندهای افزایش یا کاهش این پدیده پیش چشم ما نمی‌گشایند. تعدادی از تحقیقات صورت گرفته در زمینه‌ی تکدی‌گری در ایران و نتایج آن‌ها به شرح زیر می‌باشد:

ساروخانی (۱۳۷۷) در پژوهشی مقوله‌ی تکدی‌گری را از پنج دیدگاه مورد بررسی قرار می‌دهد: انعکاس تکدی‌گری در فرهنگ و ادب ایران، کمک کنندگان، متکدیان، شناخت عمقی و مسئولان نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که داشتن سواد و تحصیلات حتی در سطوح پایین‌تر تأثیر بسیار زیادی در دلایل شروع به این کار دارد؛ به عبارتی: هر چه میزان سواد بالا می‌رود از تعداد متکدیان کم می‌شود. یافته‌های این پژوهش دلایلی همچون «بیکاری، کهولت، فقر و نداری، از کارافتادگی، بیماری و خرج درمان» را برای شروع تکدی‌گری برمی‌شمارد. یکی از مسائلی که در این پژوهش در نظر گرفته شده، دیدگاه خود متکدیان نسبت به رفع مشکلاتشان است. در مجموع ۴۴ درصد با سوادها خواستار مسکن یا کمک مالی شده‌اند و در مقابل حدود ۵۵ درصد بی‌سوادان درخواست مشابهی را ارائه داده‌اند. ۲۱ درصد باسوادان خواهان شغل و ۱۲ درصد بی‌سوادان نیز خواهان همین درخواست بوده‌اند.

فتحی و دیگران (۱۳۸۰)، هدف کلی پژوهش خود را، بررسی ویژگی‌های فردی - خانوادگی متکدیان شهر تهران قرار داده‌اند. روش‌های به کار گرفته در این پژوهش روش‌های میدانی و پیمایشی می‌باشد. بر اساس یافته‌های پژوهش عوامل و زمینه‌های تکدی‌گری عبارتند از: خانواده نامنسجم و والدین بی‌مسئولیت؛ آموزش‌های غلط توسط والدین، تلویزیون و مطبوعات؛ مهاجرت بی‌رویه از روستاها به شهرها؛ نداشتن انطباق وضع زندگی، عادات و اخلاق روستائیان با فرهنگ شهری و استحاله فرهنگی؛ نداشتن مهارت و آشنایی با حرفه و فعالیت خاص؛ فقدان دانش و مهارت در خانواده و دسترسی غیرکارآمد به امکانات اصلی زندگی و همچنین بی‌سوادی، بی‌خانمانی و ولگردی، فقر فرهنگی، بحران‌های اقتصادی ناشی از حوادث طبیعی و غیرطبیعی، بیکاری فصلی. نتایج پژوهش نشان می‌دهد بیش‌ترین فراوانی سن متکدیان در شهر تهران بین سنین ۶۵-۵۶ سال می‌باشد که مربوط به متکدیان با جنسیت مرد می‌باشد و بیش‌ترین فراوانی متکدیان با جنسیت زن بین سنین ۴۵-۳۶ سال می‌باشد. فراوانی مربوط به سطح

تحصیلات متکدیان شهر تهران حاکی از این است که ۶۶/۴ درصد مردان بی سواد و ۸۲/۹ درصد زنان نیز بی سواد هستند که به تکدی‌گری روی آورده‌اند.

کلهر (۱۳۸۸) در تحقیق با عنوان «فرا تحلیل آسیب‌های اجتماعی (تکدی‌گری) در تهران از ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۶» به بررسی مسئله تکدی‌گری پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهد در مجموع با توجه به اطلاعات آماری موجود، در طی ۱۰ ساله اخیر، در استان تهران ۱۰۴۴۲ متکدی جمع‌آوری شده‌اند که ۸۱ درصد این افراد مرد و ۱۹ درصد آنان زن بوده‌اند. از مجموع ۱۰۴۴۲ متکدی جمع‌آوری شده در استان تهران، ۲۵۶۶ نفر (یک چهارم متکدیان) به دستگاه قضایی ارجاع و ۲۲ درصد از آن‌ها به خانواده‌شان تحویل داده شده‌اند. ۱۲ درصد نیز با قید تعهد آزاد شده‌اند، همچنین تعداد افراد ارجاع شده به نهادهای حمایتی و بهزیستی و تأمین اجتماعی ۱۶ درصد می‌باشد. در کل کشور نیز در طی همین برهه‌ی زمانی ۱۴۳۶۶۹ نفر جمع‌آوری شده‌اند. این بدان معناست که طی ۱۰ سال اخیر حدود ۷ درصد متکدیان کل کشور، در شهر تهران جمع‌آوری شده‌اند. با توجه به نتایج بدست آمده، این پژوهش هسته‌ی مرکزی ایجاد پدیده تکدی‌گری را در یک مثلث سه ضلعی که شامل فقر، نگرش فرهنگی مثبت در خصوص کمک به متکدیان و خلاءهای قانونی ترسیم کرده است. ترکیب این سه عامل باعث می‌شود که تکدی‌گری به صورت یک حرفه درآمدزا و کم هزینه از نظر قانونی و اجتماعی تبدیل شود. امری که در نهایت به دامن زدن و گسترش گروه‌ها و باندهای سودجو در این خصوص دامن می‌زند. تقریباً عوامل مولد افرادی که پتانسیل تکدی‌گری در آن‌ها بالاست، شامل عواملی؛ مانند مهاجرت، معلولیت یا ناتوانی، از هم گسیختگی خانواده، بیکاری، اعتیاد و یا موارد مشابه آن است که فرد را به فقر و نیاز مادی دچار می‌سازند. عدم نگرش منفی به تکدی‌گری، فرهنگ صدق و کمک به فقرا در کنار تأمین نشدن حداقل نیازهای معیشتی باعث می‌شود که فرد درخواست یا قبول کمک کند که این امر به تدریج فرد را به سمت تکدی‌گری کامل سوق می‌دهد. در کنار این امر خلاءهای قانونی و قضایی و نبود قاطعیت در برخورد باعث می‌شود که باندهای موجود نیز در همین زمینه فعالیت خود را گسترش دهند، امری که پدیده تکدی‌گری را تشدید می‌کند.

سؤال اصلی مطالعه‌ی عماری و زارع (۱۳۸۵) این است که مهم‌ترین دلایل و علل گدایی در سطح فردی چیست و چرا افراد دست به گدایی می‌زنند؟ روش این پژوهش تحلیل ثانویه بوده و آمار متکدیان جمع‌آوری شده از سطح شهر تهران بر مبنای داده‌های ۸۷ که تعداد آن ۵۸۷۶ نفر بوده مورد بررسی و مطالعه قرار گرفتند. ۷۹ درصد متکدیان جمع‌آوری شده ۳۲ سال دارند. بیش‌ترین تعداد متکدیان مورد

مطالعه در فاصله سنی ۴۱ قرار دارند. نتایج تحقیق حاکی از این است که اکثر متکدیان شهر تهران، جوان و از وضعیت جسمی و روانی به نسبت خوبی برخوردار می‌باشند و پاسخ پرسش چرایی تکدی‌گری این افراد را باید در مباحثی همچون بیکاری، اعتیاد و بزه‌کاری مفرط جست. این پژوهش پیشنهاد می‌دهد که جهت مهار تکدی‌گری باید اقداماتی از قبیل باز توانی و ساماندهی متکدیان، توجه به ویژگی‌های فردی و اجتماعی متکدیان و آگاهی‌رسانی مناسب به جامعه را باید در دستور کار قرار داد.

مبنای پژوهش حاجیان مطلق (۱۳۸۷)، تحلیل ثانویه اطلاعات و آماری است که در معاونت اجتماعی وزارت کشور از کلیه استان‌های کشور ارسال و نگهداری می‌شود. روش این پژوهش تحلیل ثانویه بوده و از ابعاد مختلف این یافته‌ها مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که از سال ۱۳۷۹ تا ۱۳۷۶ در مجموع ۱۴۳۵۶۸ نفر متکدی در کل کشور جمع‌آوری شده‌اند. ۷۶ درصد متکدیان جمع‌آوری شده مرد و ۲۴ درصد زن هستند. تعداد متکدیان جمع‌آوری شده در استان تهران ۱۰۴۴۲ نفر می‌باشد که ۸۱ درصد آن‌ها مرد و ۱۹ درصد زن هستند. همچنین بعد از استان‌های خراسان، هرمزگان و فارس استان تهران در رتبه چهارم از لحاظ تعداد متکدیان قرار می‌گیرد. بیش‌ترین تعداد متکدیان جمع‌آوری شده در این استان (حدود یک چهارم متکدیان جمع‌آوری شده) به دستگاه قضایی تحویل و درصدی از آن‌ها پس از اخذ تعهد به خانواده‌های خود بازگردانده شدند. ۱۱ درصد این افراد به سازمان بهزیستی و ۳۵ درصد نیز به کمیته امداد ارجاع داده شده‌اند. در استان تهران در مجموع ۶ مجتمع جهت ساماندهی و بهزیستی متکدیان وجود دارد و در طی سال‌های ۷۹ تا ۸۶ حدود ۳۸،۵۳۵،۹۷۸ میلیارد ریال اعتبار عمرانی و پژوهشگر علل و ریشه‌های تکدی‌گری را در علل اقتصادی (فقر، بیکاری، تورم و تشدید شکاف طبقاتی)، علل فرهنگی که مهم‌ترین آن‌ها تنبلی و تن‌پروری، سست شدن پایه‌های ارزشی و اخلاقی جامعه، عدم نگرش منفی به تکدی‌گری در سطح جامعه، نگرش‌های دینی می‌باشد. عوامل اجتماعی که از دیدگاه نویسنده واجد اهمیت است، شامل مواردی چون عدم تحقق عدالت اجتماعی، تأمین اجتماعی نامناسب، بی‌عدالتی توزیعی و مهاجرت می‌باشد. ناتوانی جسمی و ناتوانی دستگاه‌های قضایی در برخورد مناسب موارد دیگری هستند که مورد اشاره قرار گرفته‌اند.

در نهایت، ادهمی و ترکمان (۱۳۸۸) در پژوهشی که به سفارش معاونت امور اجتماعی - فرهنگی شهرداری تهران انجام داده‌اند به بررسی طیف وسیعی از خصوصیات فردی متکدیان و همچنین دلایل گرایش آن‌ها به تکدی‌گری پرداخته‌اند. در نمونه‌ی مورد بررسی آن‌ها، دو سوم متکدیان را مردان و یک

سوم آن‌ها را زنان تشکیل می‌دهند که از میان نزدیک به نیمی (۴۰/۶ درصد) بی سواد بوده‌اند. ۶۴ درصد از آن‌ها سالم بوده‌اند، در حالی که ۱۷ درصد نوعی از معلولیت را تجربه نموده و ۷ درصد نابینا بوده‌اند. دو سوم آن‌ها از شهر دیگری به تهران مهاجرت نموده و بیش از نیمی از آن‌ها پیش‌تر دارای شغل دیگری بوده‌اند. همچنین نزدیک به ۳۰ درصد آن‌ها اکنون دارای منبع درآمد دیگری بجز تکدی گری هستند که کارگری و دست‌فروشی بیش‌ترین آمار را در میان منابع درآمد دیگر به خود اختصاص می‌دهد. در مورد علت گرایش به تکدی گری به ترتیب، ۱ فقر مالی، ۲ ضعف بدنی و بیماری، ۲ بیکاری و ۴ اعتیاد ذکر شده است.

چنانچه ملاحظه می‌شود، تحقیقات صورت گرفته به طیف وسیعی از مشکلات و عوامل، همچنین تنوع موجود در بافت متکدیان اشاره می‌کند و بیش‌تر تحقیقات بر سطح شهر تهران متمرکز است که این موضوع باعث می‌شود تا نتوان به تصویری دقیق از وضعیت این پدیده در سطح کشوری نیز دست یافت. این موضوع به همراه عدم وجود آمارهای مناسب که پیش‌تر بدان اشاره شد باعث می‌شود تا وضعیت تکدی گری در ایران به موضوعی «مبهم» بدل شود و اتخاذ سیاست‌های اجتماعی در مورد آن با پیچیدگی و دشواری همراه شود.

۶-۲- وضعیت تکدی گری در شهر تهران

با وجود وعده‌های مکرر مرکز اجتماعی وزارت کشور مبنی بر ایجاد بانک اطلاعاتی متکدیان، متأسفانه تاکنون این بانک راه اندازی نشده و آمار جامعی از تعداد متکدیان فعال در شهر تهران موجود نیست، اما آمار منتج از یک نمونه‌گیری، تعداد متکدیان در سال ۱۳۷۹ را ۲۳ هزار نفر نشان می‌دهد که از این تعداد ۲۱ هزار نفر مرد بوده‌اند. در سال ۱۳۸۰ این آمار ۱۷ هزار و ۳۰۰ نفر بوده است. اگر فرض بگیریم که در نهایت ۱۰ درصد متکدیان در این طرح‌ها جمع‌آوری می‌شوند، بنابراین باید آمار متکدیان در سال ۱۳۸۰ را ۱۷۰ هزار نفر برآورد کنیم. هرچند پژوهشگران و سازمان‌های درگیر مختلف نقطه نظرهای متفاوتی در مورد آمار کسانی که تکدی گری می‌کنند را بیان می‌دارند^۱ (ساروخانی، ۱۳۸۱).

۱. مقاله تکدی در ایران، ارایه شده به سمینار همایش آسیب‌های اجتماعی در ایران

آسیب‌های اجتماعی در شهر تهران بر اساس آسیب‌شناسی سال ۱۳۸۷
 مأخذ: سازمان رفاه، خدمات و مشارکت‌های اجتماعی شهرداری تهران

بر اساس اطلاعات دریافتی از هر یک از مناطق ۲۲ گانه شهر تهران در سال ۱۳۹۰، آسیب‌های اجتماعی در سطح مناطق به تفکیک ناحیه و محله‌ها اولویت‌بندی شده است. بر این اساس اعتیاد و تکدی‌گری مهم‌ترین آسیب اجتماعی شهر تهران به شمار می‌روند که ۷ منطقه «۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۶، ۱۷، ۱۸ و ۲۰ بیش‌ترین تعداد معتادان و متکدیان را دارا هستند^۱. اما با توجه به داده‌ها به نظر می‌رسد ۵ منطقه از شهر تهران با موضوع تکدی‌گری، بیش از سایر مناطق درگیرند.» بر اساس این گزارش، از شایع‌ترین آسیب‌های اجتماعی منطقه ۱ به ترتیب تکدی‌گری، حضور معتادین خیابانی و کارگران فصلی است. اعتیاد و معتادین خیابانی، تکدی‌گری (کودکان کار و خیابان) و کارگران فصلی از مشکلات منطقه ۲، تکدی‌گری، اعتیاد و کودکان کار از معضلات منطقه ۳ و حضور معتادان خیابانی، خرید، فروش و توزیع مواد مخدر و تکدی‌گری از مهم‌ترین معضلات منطقه ۵ است. وجود معتادان خیابانی، کودکان کار و خیابان و تکدی‌گری از مهم‌ترین معضلات منطقه ۷ و تکدی‌گری، حضور کارگران فصلی و خانواده‌های بی‌سرپناه از اهم مشکلات منطقه ۸ به شمار می‌رود. عمده‌ترین آسیب‌های منطقه ۱۴ اعتیاد، تکدی‌گری و کارتن‌خوابی و منطقه ۱۵، اعتیاد خیابانی (بی‌مکانی، کارتن‌خوابی) کودکان کار و خیابان، روابط نامشروع و مزاحمت‌های خیابانی اعلام شده است. اعتیاد، خرید و فروش و توزیع مواد مخدر و تکدی‌گری از بیش‌ترین مشکلات گزارش شده در منطقه ۱۶ و وجود معتادان خیابانی، تکدی‌گری و افراد بی‌خانمان جزء بیش‌ترین مشکلات گزارش شده در منطقه ۲۰ است^۲ (شهرنوش، ۱ آذر ۱۳۹۰).

۷. گزارش رییس کمیسیون فرهنگی شورای اسلامی شهر تهران در چهارصد و چهاردهمین جلسه شورای اسلامی شهر تهران
 ۸. مدیرعامل سازمان رفاه، خدمات و مشارکت‌های اجتماعی شهرداری تهران در مصاحبه با سایت شهرنوش

جدول ۱: وضعیت تکدی گری در مناطق شهر تهران در سال ۹۰

منطقه	ناحیه	نام محله
منطقه ۱	۱-۲-۳-۷-۸	میدان دربند، تجریش، امام زاده قاسم (ع)، میدان قدس، خیابان شریعتی، بلوار صبا، باغ فردوس، امام زاده صالح (ع)، چهار راه فرمانیه
منطقه ۲	نواحی نه گانه	۱۶ محله (۲، ۵، ۶، ۷، ۸، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۴، ۲۶، ۲۹)
منطقه ۳	سطح منطقه	ونک، میر داماد، ولیعصر، شریعتی، دولت
منطقه ۵	۱-۳-۴-۵-۶-۷	شهر زیبا، پونک شمالی، باغ فیض، سازمان آب، فردوس، میدان صادقیه، پارک سوار آزادی، جنت آباد شمالی
منطقه ۷	۴	تمام محلات ناحیه ۴
منطقه ۸	۱-۲-۳	تهرانپارس، دردشت، هفت حوض، نظام آباد، تسلیحات
منطقه ۱۴	۴	خاوران و دولاب
منطقه ۱۶	۱-۲-۳-۴-۵-۶	سطح منطقه: باغ آذری، یاغچی آباد، خزانه و بعثت، جوادیه، علی آباد، نازی آباد، ترمینال و ایستگاه متروها
منطقه ۲۰	۵-۶	خیابان حرم، میدان شهرری، سه راه تقی آباد

مأخذ: سازمان رفاه، خدمات و مشارکت‌های اجتماعی شهرداری تهران

جدول ۲: تعداد متکدیان جمع‌آوری شده شهر تهران (۱۳۸۶-۱۳۷۶)

سال	تعداد	شاخص
۱۳۷۶	۱۷۸	۱۰۰
۱۳۷۷	۸۱۹	۴۶۰
۱۳۷۸	۱۲۱۹	۶۸۵
۱۳۷۹	۲۰۷	۱۱۶
۱۳۸۰	۲۴۷	۱۳۹
۱۳۸۱	۵۲۸	۲۹۷
۱۳۸۲	۳۰۳	۱۷۰
۱۳۸۳	۷۳۸	۴۱۵
۱۳۸۴	۶۳۲	۳۵۵
۱۳۸۵	۳۶۶	۲۰۶
۱۳۸۶	۱۶۹	۹۵
جمع کل	۵۴۰۶	

مأخذ: معاونت اجتماعی ناجا

آمار تفکیکی متکدیانی که ناجا در طول ۱۰ سال (سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۶) در شهر تهران جمع‌آوری کرده است، نشان می‌دهد که بیش‌ترین تعداد متکدیان جمع‌آوری شده به سال ۱۳۷۸ اختصاص دارد. طی این سال حدود ۱۲۱۹ نفر جمع‌آوری شده‌اند. روند صعودی شاخص از سال ۱۳۷۶ آغاز شده و در سال ۱۳۷۸ به بالاترین میزان رسیده است. پس از آن در سال ۱۳۷۹ این شاخص به سطح بسیار پایینی می‌رسد ولی در سال‌های ۱۳۸۱ و ۱۳۸۳ رشد قابل توجهی در آمار متکدیان مشاهده می‌شود. یافته‌های این تحقیق، همچنین حاکی از آن است که تهران بعد از استان‌های خراسان، هرمزگان و فارس در رتبه چهارم از لحاظ تعداد متکدیان قرار می‌گیرد.

در استان تهران در مجموع ۶ مجتمع جهت ساماندهی متکدیان وجود دارد و طی سال‌های ۷۹ تا ۸۶ حدود ۳۸,۵۳۵,۹۷۸ میلیارد ریال اعتبار عمرانی و ۶,۶۹۵,۰۰۰ میلیارد ریال اعتبار جاری برای ساماندهی متکدیان در این استان در نظر گرفته شده است (کلهر و دغاغله به نقل از معاونت امور اجتماعی، فرهنگی و شوراهای وزارت کشور، ۱۳۸۶-۱۳۷۶).

جدول ۳: جنسیت و تحصیلات پاسخگویان (متکدیان)

درصد	فراوانی	گروه‌ها	شاخص‌ها
۶۷/۱	۲۳۵	مرد	جنسیت
۳۲/۹	۱۱۵	زن	
۱۰۰	۳۵۰	جمع	
۴۰/۶	۱۴۲	بی سواد	تحصیلات
۳۶	۱۲۶	ابتدایی	
۲۳/۴	۸۲	متوسطه	
۱۰۰	۳۵۰	جمع	

مأخذ: ادیمی/ترکمان، ۱۳۹۰

یافته‌های پژوهش «کلان‌شهر تهران و تکدی‌گری» نیز که از سوی اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران در سال ۱۳۹۰ منتشر شده است نشان می‌دهد که حدود دو سوم، یعنی ۶۷/۱ درصد نمونه ۳۵۰ نفری مورد بررسی، مرد و یک سوم بقیه (۳۲/۹ درصد) زن بوده‌اند. ۳۶ درصد تحصیلات ابتدایی و ۲۳ درصد تحصیلاتی در حد متوسطه داشته‌اند. همچنین به لحاظ میزان تحصیلات

۴۰/۶ درصد آنها بی سواد بوده‌اند، بنابراین بیش از سه چهارم پاسخگویان بی سواد بوده و یا سواد در حد ابتدایی داشته‌اند.

جدول ۴: سن و وضعیت تأهل پاسخگویان (متکدیان)

شاخص‌ها	گروه‌ها	فراوانی	درصد
سن	کمتر از ۲۰ سال	۱۰۶	۳۰,۳
	بین ۲۰ تا ۴۰ سال	۷۹	۲۲,۶
	بین ۴۰ تا ۶۰ سال	۱۲۰	۳۴,۳
	بالتر از ۶۰ سال	۴۵	۱۲,۹
جمع		۳۵۰	۱۰۰
تأهل	متأهل	۱۲۶	۳۶
	مجرد	۱۵۰	۴۲/۹
	مطلقه	۱۶	۴/۵
	متارکه کرده	۸	۲/۳
	همسر فوت شده	۵۰	۱۴/۳
جمع		۳۵۰	۱۰۰

مأخذ: ادهمی/ترکمان، ۱۳۹۰

یافته‌ها نشان می‌دهند که ۳۰/۳ درصد نمونه مورد بررسی را افراد زیر ۲۰ سال و ۲۲/۶ درصد را افراد ۲۰ تا ۴۰ ساله تشکیل می‌دهند. در گروه ۴۰ تا ۶۰ سال نیز ۴۳/۳ درصد بالای ۶۰ سال سن دارند، بنابراین سن بیش از نیمی از پاسخگویان بالای ۲۰ سال است. همچنین از نظر وضعیت تأهل کمتر از نیمی، یعنی ۴۲/۹ درصد مجرد بوده و ۳۶ درصد متأهل هستند. بقیه ایشان ۲۱/۲ درصد بدون همسر در اثر فوت، طلاق و متارکه بوده‌اند.

جدول ۵: وضعیت جسمانی متکدیان

وضعیت جسمانی	فراوانی	درصد
سالم ظاهری	۲۲۴	۶۴
کور	۲۷	۷,۷
فلج یا معلول	۶۱	۱۷,۴
بیمار	۳۸	۱۰,۹
جمع	۳۵۰	۱۰۰

مأخذ: ادھمی/ترکمان، ۱۳۹۰

وضعیت جسمانی ۶۴ درصد متکدیان حاکی از سلامت آن‌ها داشته است. ۱۷/۴ درصد آن‌ها را افراد معلول یا فلج و ۷/۷ درصد را افراد کور تشکیل می‌دهند. ۱۰/۹ درصد نیز بیمار بوده‌اند. با توجه به نتایج به دست آمده، ۸۵/۴ درصد متکدیان شب‌ها را در خانه سر می‌کنند. از بین ایشان ۷۱/۶ درصد در خانه اجاره‌ای، ۱۳/۴ درصد در خانه پدری و ۱/۳ درصد در مکان‌های خیریه ساکن هستند. تنها ۱۴/۶ درصد متکدیان در مکان‌های سر باز، نظیر پارک و پیاده رو می‌خوابند.

جدول ۶: محل تولد پاسخگویان

گروه‌ها	فراوانی	درصد
تهران و کرج	۱۲۳	۳۶,۵
شمال کشور	۲۲	۶,۵
غرب کشور	۵۹	۱۷,۵
جنوب کشور	۲۱	۶,۲
شرق کشور	۳۸	۱۱,۳
مرکز کشور	۵۷	۱۶,۹
افغانستان	۱۷	۵,۰
جمع	۳۳۷	۱۰۰,۰

مأخذ: ادھمی/ترکمان، ۱۳۹۰

تنها ۳۶/۵ درصد متکدیان متولد تهران و کرج هستند. از بین سایر مناطق کشور، منطقه غرب با ۱۷/۵ درصد بیش‌ترین فراوانی و جنوب کشور با ۶/۲ درصد کم‌ترین فراوانی را دارد. ۵ درصد متکدیان نیز از

کشور افغانستان مهاجرت کرده‌اند. بنابراین حدود دو سوم متکدیان مورد مطالعه مهاجرانی هستند که از مناطق مختلف کشور به ویژه غرب (۱۷/۵ درصد) و مرکز (۱۶/۵ درصد) به تهران مهاجرت کرده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که علت بیش از نیمی (۵۰/۹ درصد) از مهاجرت‌ها فقر بوده است. ۱۲/۸ درصد در جستجوی کار مهاجرت کرده‌اند و ۳۶/۳ درصد نیز به علت‌های دیگر نظیر مشکلات خانوادگی یا تبعیت از همسر از شهر خود روانه تهران شده‌اند.

بیش از نیمی از متکدیان، یعنی ۵۳/۴ درصد پیش از اقدام به تکدی‌گری دارای شغلی دیگر بوده‌اند و کم‌تر از نیمی از آن‌ها یعنی ۴۶/۶ درصد هرگز شغلی نداشته‌اند. همچنین بیش از نیمی یعنی ۶۰/۶ درصد از افراد گفته‌اند مهارت انجام کار دیگری را دارا هستند و تنها ۳۹/۴ درصد مهارت انجام کار دیگری ندارند. بیش از یک پنجم از متکدیان، یعنی ۲۲/۹ درصد منبع درآمد دیگری به غیر از تکدی‌گری دارند که از بین آن‌ها ۴۷/۹ درصد از طریق کارگری، ۴۵/۱ درصد با دست فروشی و ۷ درصد نیز از راه‌های دیگری درآمد کسب می‌کنند. تنها منبع درآمد ۷۷/۱ درصد نیز تکدی‌گری است.

۹۰ درصد از متکدیان میانگین درآمدشان از درآمدهای کارمندان بیش‌تر است و به صورت سازمان یافته به فعالیت می‌پردازند^۱. (روزنامه کیهان، ۷ آبان ۱۳۹۰)

در بین متکدیان کم‌تر از یک پنجم (۱۶/۲ درصد) سابقه استفاده از مواد داشته‌اند که از این بین ۶۳ درصد چند روز یک بار و ۱۵/۲ درصد روزی یک بار مواد مصرف می‌کنند. همچنین ۲۱/۷ درصد متکدیان معتاد روزانه چند بار به سراغ مواد می‌روند.

نتایج نشان می‌دهد که ۴/۹ درصد موارد متکدیان در حد زیاد و خیلی زیاد از سوی دوستان خود آموزش می‌بینند. بنابراین بیش از یک سوم آن‌ها یعنی ۳۷ درصد همراه با فرد یا افراد دیگری از خانواده یا آشنایان به تکدی‌گری روی آورده‌اند و احتمالاً حدود یک سوم از پاسخگویان به طور باندی و گروهی آموزش دیده و بدین شیوه امرار معاش می‌کنند.

۳۶/۷ درصد در حد کمی در معرض تعلیم آگاهانه تکدی‌گری قرار داشته‌اند. ۳۴/۳ درصد در حد متوسط و ۲۹ درصد نیز تا حد زیادی برای تکدی‌گری تعلیم دیده‌اند.

یافته‌ها در مورد شرایطی که اولین بار فراهم شد تا متکدیان به این کار روی بیاورند نشان می‌دهد که بیش از یک سوم، یعنی ۴۱/۸ درصد موارد بی‌پولی و درماندگی مالی را مهم‌ترین عامل ذکر کرده‌اند.

۹. گزارش طرح مقابله کنترل و کاهش آسیب‌ها و ناهنجاری‌های اجتماعی ارائه شده در چهارصد و پانزدهمین جلسه علنی شورای اسلامی شهر تهران

۲۳/۴ درصد از افراد ناشناس بودن و گمنامی را فرصت مناسبی برای این کار دانسته‌اند، ۱۷/۵ درصد با همراهی دوستان به این کار اقدام کرده‌اند، ۷/۱ درصد تصور اشتباه مردم را عامل این کار دانسته‌اند، یعنی این که آن‌ها را با فرد دیگری اشتباه گرفته بودند. ۷/۷ درصد نیز از کودکی به این کار مشغول بوده‌اند.

نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که بیش از یک سوم متکدیان موافق این موضوع هستند که مردم جامعه ما دلسوزند و حاضرند در هر شرایطی به افراد فقیر کمک کنند. بنابراین با امید به کمک‌های مستقیم و جلب ترحم و دلسوزی مردم به این کار روی آورده‌اند و در مقابل ۲۴/۹ درصد مخالف این نظر هستند.

به نظر حدود دو سوم از متکدیان (۶۳/۹ درصد)، مردم در ماه‌ها و اعیاد مذهبی بیش‌تر به آن‌ها کمک می‌کنند. همچنین بیش از نیمی، یعنی ۵۲ درصد موافق این نکته هستند که مردم در اماکن مذهبی تمایل بیش‌تری به کمک کردن دارند. بنابراین به طور متوسط حدود نیمی از پاسخگویان به دلیل جهت دهی ارزشی - دینی و عدم نگرش منفی جامعه نسبت به تکدی‌گری به این شیوه امرار معاش می‌کنند.

یافته‌ها نشان می‌دهد که حدود یک سوم، یعنی ۳۱/۴ درصد متکدیان هرگز از سوی پلیس یا مأموران شهرداری مورد مواخذه قرار نگرفته‌اند و کم‌تر از یک سوم، یعنی ۲۷/۷ درصد ایشان بین یک تا سه بار از سوی مأموران با ممانعت روبرو شده‌اند و ۴۰/۹ درصد آن‌ها بیش از سه بار در این وضعیت قرار گرفته‌اند. بنابراین منابع کنترل رسمی نیز ضعیف عمل کرده است، بدین معنا که یا با متکدیان برخوردی نشده و یا اینکه برخورد قاطع، اساسی و کارآمدی نداشته و در حد بازداشت چند ساعتی بوده است.

در عین حال ۷۳ درصد متکدیان از هیچ‌گونه کمک دولتی بهره‌مند نیستند. ۲۷ درصد کمک‌هایی به شکل مستمری دریافت می‌کنند که از بین ایشان ۲۸ نفر تحت پوشش بهزیستی و ۵۲ نفر تحت پوشش کمیته امداد هستند. همچنین ۹۷/۵ درصد آن‌ها کمک‌های دریافتی از مؤسسات را ناکافی می‌دانند. بنابراین متکدیان از نهادهای حمایت و تأمین اجتماعی ناراضی هستند و آن‌ها را در برطرف کردن نیازها و مشکلات افراد واجد کمک ناکارآمد می‌دانند. ۷۰/۳ درصد ایشان از هیچ بیمه‌ای استفاده نمی‌کنند و تنها ۱۱/۱ درصد بیمه هستند.

بیش از نیمی، یعنی ۵۷ درصد متکدیان علت اصلی شروع گدایی را بی‌پولی عنوان کرده‌اند. ۱۲/۶ درصد نیز به عامل بیکاری و ۱۷ درصد نیز ضعف بدنی یا بیماری را علت گرایش خود به این کار دانسته‌اند. ۵/۸ درصد نیز به خاطر تأمین پول مواد مخدر گدایی را شروع کرده‌اند.

قریب نیمی، یعنی ۴۲/۴ درصد متکدیان در شرایطی حاضرند از این کار دست بکشند که شغل مناسبی با درآمد بیش‌تر پیدا کنند. حدود یک چهارم، یعنی ۲۴/۹ درصد موارد رسیدگی بیش‌تر نهادهای حکومتی

را شرط ترک این کار می‌دانند. ۸ درصد تحت پوشش قرار گرفتن توسط نهادهای مردمی و ۱۴/۲ درصد حمایت مستقیم دولت را برای ایجاد کار مناسب و با درآمد کافی به عنوان شرایط قابل قبول برای ترک تکدی‌گری بیان کرده‌اند. ۱۰/۴ درصد متکدیان نیز چند گزینه از موارد فوق را انتخاب کرده‌اند.

اما یکی از مهم‌ترین دلایل افزایش تکدی‌گری در پایتخت وجود مافیای قدرتمند و هوشمند در سطح تهران است که به تمامی قوانین و راه کارهای فرار از قانون آگاه است و مدیریت صحیح و بدون نقص آن‌ها موجب شده تا متکدیان به صورت سازمان یافته در شبکه‌های مافیایی اقدام به کسب درآمد کنند. در تهران متکدیانی داریم که روزانه حدود ۲ تا ۳ میلیون تومان درآمد دارند^۱ (خبرگزاری مهر، ۲۱ آبان ۱۳۹۰).

بیش از ۸۰ درصد متکدیان در شهر تهران گدا نما هستند^۲ (همشهری، ۱۰ خرداد ۱۳۸۴). بر اساس تحقیقات انجام شده از سوی امور اجتماعی استانداری تهران، بعضی از متکدیان، مناطق مرفه نشین شهرها را در میان خود تقسیم کرده و به نوعی سرقفلی این مناطق را به نام خود ثبت کرده‌اند. این افراد به متکدیان دیگر اجازه حضور در این مناطق را نمی‌دهند و این نکته نشان دهنده آن است که آن‌ها با سازماندهی کامل فعالیت می‌کنند.

روند تکدی‌گری در شهر تهران رو به افزایش است و شیوه‌های آن نیز تغییر کرده و از صورت فردی به شبکه‌ای تبدیل شده است. ۷۵ درصد از متکدیان شهر تهران توانمند هستند و به تکدی‌گری به عنوان یک شغل و کار نگاه می‌کنند. آمارهای به دست آمده نشان می‌دهد ۹۰ درصد از متکدیان میانگین درآمدشان از درآمدهای کارمندان دولت بیش‌تر است و به صورت سازمان یافته به فعالیت می‌پردازند (خبرگزاری فارس، ۳ آبان ۱۳۹۰).

۶-۳- سیاست‌گذاری اجتماعی تکدی‌گری در ایران

ایران نیز از تلاش‌های کلی صورت گرفته در راستای برخورد با تکدی‌گری دور نیست و سال‌های طولانی است که سیاست‌هایی را در راستای مهار این پدیده و بهبود وضعیت متکدیان اجرا می‌نماید. در بخش زیر تلاش می‌شود تا این فعالیت‌ها در دو دوران پیش و پس از انقلاب مورد بررسی قرار گیرند.

۱. معاون سازمان رفاه، خدمات و مشارکت‌های اجتماعی شهرداری تهران در مصاحبه با خبرگزاری مهر

۲. رییس کمیسیون فرهنگی اجتماعی شورای شهر تهران در مصاحبه با همشهری

در دوران پیش از انقلاب

برخی از محققان (ذکا، ۱۳۶۸) شیوع و رواج تکدی‌گری در ایران را با مهاجرت کولیان مقارن می‌دانند. ذکا (۱۳۶۸) معتقد است که تاریخچه کولی‌ها در آسیا و به خصوص در ایران بسیار طولانی‌تر از اروپاست نخستین دسته‌های مهاجر کولی‌ها، در روزگار ساسانیان وارد ایران شده‌اند. اطلاع دیگری که از مهاجرت این طایفه در دست است، مربوط به داستان‌های بهرام گور است. فردوسی در شاهنامه داستان بهرام گور و کولیان را مفصل آورده است. آگاهی دیگر از مهاجرت کولیان به ایران و بین‌النهرین مربوط به دوره اسلامی است (ذکا، ۱۳۶۸: ۲۰).

در دوره آل‌بویه (۴۴۸-۳۲۰ ه.ق) نیز تکدی‌گری بسیار شایع بوده است، بطوریکه آنان تشکیلاتی داشته و زیر نظر سرپرستان خود به رموز کار آشنا و در شهرهای بزرگی چون ری که سکوهایی برای نشستن آن‌ها وجود داشت به کار گدایی می‌پرداختند (علی‌فقیهی، ۱۳۶۱: ۴۸). در زمان گذشته به منظور جلوگیری از فعالیت و جدا ساختن متکدیان از جامعه و نگهداری، آنان را در مراکزی به نام دارالعجزه دارالمساکین، گرمخانه و نوانخانه جمع‌آوری می‌کردند. هدف این مراکز صرفاً دور ساختن افراد مذکور از مقابل چشم اجتماع بود که این کار به پیروی از کشورهای اروپایی در ایران نیز انجام گردید. در زمان ناصرالدین شاه جهانگردان و سفرایی که به ایران آمده بودند مطالبی درباره وضعیت تکدی‌گری در آن زمان نوشته‌اند.

با تشکیل شهرداری‌ها (بلدیه) در سال ۱۳۰۷ مطابق با بند ۵ ماده ۵۶ شهرداری‌ها در آن زمان جلوگیری از گدایی و واداشتن متکدیان به کار و توسعه آموزش عمومی و غیره به عهده شهرداری گذاشته شد، اما اقدامات مؤثری اعمال نگردید و این وظیفه در حد قانون باقی ماند. در سال ۱۳۲۴ دوباره دارالمساکین و گرم‌خانه‌ها شروع به فعالیت نمودن (حسینعلی پور، ۱۳۸۴: ۴۱). برخورد سازمان یافته با پدیده تکدی‌گری به منظور نگهداری و اداره کردن افراد متکدی و ولگرد بیکار در سال ۱۳۲۸ هجری شمسی از طرف دولت وقت تصویب و صادر شد. مقرر شد از هر لیتر بنزین مصرف داخلی کشور، ۲۰ دینار عوارض برای جمع‌آوری متکدیان اختصاص یابد، که وزارت کشور و وزارت دارایی مأمور اجرای این قانون شدند. سازمان اردوی کار که در شهرهای بزرگ کشور مشغول به کار شده بود و طی روند جدید نوانخانه‌های موجود را تحت نظارت گرفته بود. پس از بازپروری نسبی، این افراد را به مؤسسات دولتی و غیردولتی برای اشتغال معرفی می‌کرد. در اسفند ۱۳۳۴ اخذ عوارض ویژه برای متکدیان به صورت یک قانون به تصویب کمیسیون مشترک مجلسین رسید (آقاخانی، ۱۳۵۳: ۴۸ به نقل از معتمدی، ۱۳۸۷: ۳۳).

در سال ۱۳۳۷ با بررسی‌ها و اصلاحات به عمل آمده سازمان اردوی کار شماره یک تهران به شکل جدید و به طور آزمایشی در زمینی به مساحت ۵۰ هکتار در حسین آباد کرج تأسیس شد. با تشکیل این مجتمع از طرف دولت و تصویب مجدد قانون اخذ عوارض برای متکدیان در آذر ماه ۱۳۳۷ بودجه‌ای تأمین شد که باید صرف جمع‌آوری نگهداری آموزش و پرورش کمک به کارایی و حرفه‌آموزی متکدیان و کمک به خانواده‌های مستمند گردد (حسینعلی پور، ۱۳۸۴: ۴۳). پس از آن وزارت کشور، طی اطلاعیه‌ای تأسیس اردوگاه کار برای این منظور را به اطلاع عموم رساند. در همان سال سازمان اردوی کار شماره ۲ تهران در محل سابق انبار غله در جنوب خیابان ری تأسیس شد. در سال ۱۳۴۴ با تصویب هیئت وزیران نامه سازمان اردوی کار به کانون کار تبدیل شد. در سال ۱۳۵۵ اداره کانون کار آموزشی به وزارت بهداشت محول شد. در قبل از انقلاب قوانینی در رابطه با تکدی‌گری به تصویب رسید. در موارد از قانون مجازات عمومی مجازات‌هایی برای تکدی‌گری و خلاف امور بودن آن بود.

در دوران پس از انقلاب

در سال ۱۳۵۵ اداره کانون کار به وزارت بهداشت محول شد. سپس بنا به تصویب هیئت وزیران در تاریخ ۱۳۵۸/۱/۱۵ کانون با تمام اعتبارات دیون کارکنان و کارآموزان خود تحت پوشش وزارت کار و امور اجتماعی قرار گرفت و به آن وزارت خانه سپرده شد؛ و با توجه به مقتضیات جدید به تدریج از وظایف قبلی خود دور شد و تغییر شکل داد. این در حالی است که وظیفه کانون که جمع‌آوری و نگهداری متکدیان بود در وزارت بهداشت باقی ماند به همین دلیل از سال‌های ۱۳۵۸ تا ۱۳۶۴ هیچ اقدام مؤثر و جدی برای جمع‌آوری و باز پروی متکدیان انجام نشد (حسینعلی پور، ۱۳۸۴: ۴۷).

در سال ۱۳۵۹ با توجه به تشکیل سازمان بهزیستی از یک سو و تغییر شکل و محتوای کانون کار آموزشی در وزارت کار و امور اجتماعی از طرف دیگر بخشی از وظایف قبلی کانون در امور متکدیان به سازمان بهزیستی واگذار شد. سازمان بهزیستی با مشارکت شهرداری تهران اقدامات محدودی در خصوص جمع‌آوری و نگهداری متکدیان انجام داد که در ادامه موجب گردید هر یک از این سازمان‌ها دیگری را مسئول این امر بدانند که پیامد آن توقف این همکاری بود.

سابقه برخورد با مسئله تکدی‌گری در دوره بعد از انقلاب اسلامی به سال‌های ۶۰ تا ۶۲ مربوط می‌شود که در آن ستادی در نخست وزیری وقت تشکیل و ابعاد مسئله متکدیان بررسی شد. (ادهمی و ترکمان، ۱۳۸۸) در سال ۱۳۶۴ با توجه به افزایش متکدیان و اعتراض مردم و مسئولین شهرداری با

همکاری کمیته انقلاب اسلامی و سازمان بهزیستی طرح جمع‌آوری و باز پروری متکدیان را به عهده گرفت. البته این همکاری نیز به تدریج کاهش یافت و در نهایت متوقف شد. در اواخر سال ۱۳۷۲ مجدداً با حکم قوه قضائیه نیروی انتظامی موظف به جمع‌آوری متکدیان گردید و سازمان‌های بهزیستی، شهرداری و وزارت بهداشت ملزم به همکاری در خصوص متکدیان شدند (حاجیان مطلق، ۱۳۸۳: ۲۰۵).

و طی آن ضمن تصریح به لزوم کسب شناخت و آگاهی کافی از موضوع به نحوه‌ی جمع‌آوری متکدیان و توزیع آنان در میان سازمان‌های موظف در امر سامان دهی متکدیان پرداخت و در آن پیش بینی تشکیل ستاد اجرایی با حضور نمایندگان ۱۲ دستگاه و سازمان ذی‌ربط شده بود. همچنین ۴ کمیته با عناوین اجرایی، مطالعاتی، تبلیغاتی و مالی به عنوان زیر مجموعه‌های این ستاد در نظر گرفته شده بود (همان: ۲۰۵). نقش و وظایف دستگاه‌های مربوطه به شرح زیر می‌باشد:

۱. شهرداری: ایجاد تجهیز و راه اندازی مجتمع‌های نگهداری موقت در شهرهای بالای ۵۰۰ هزار نفر جمعیت و شهرهای واجد شرایط به تشخیص استاندارد شناسایی جمع‌آوری و تحویل افراد با همکاری و هماهنگی نیروی انتظامی و سازمان بهزیستی می‌باشد.
۲. فرمانداری: تعیین مسئول مجتمع نگهداری موقت مسئولیت تحویل و نگهداری موقت شناسایی وضعیت گروه‌بندی و تعیین تکلیف افراد.
۳. سازمان برنامه و بودجه: این سازمان موظف است برای تأمین اعتبارات مورد نیاز اجرای طرح اقدامات لازم را به عمل آورد.
۴. قوه قضائیه: صدور یا رای قضایی برای هر یک از افرادی که از طریق مسئول مجتمع معرفی می‌شوند و تعیین قاضی برای استقرار در مجتمع.
۵. کمیته امداد امام خمینی (ره): موظف است ضمن هماهنگی با مسئول مجتمع پوشش حمایتی و هدایتی لازم را برای افراد نیازمند گمشده متوازی و درمانده برقرار کند و شرایط و زمینه بازگشت آنان را به زندگی عادی فراهم کند.
۶. وزارت کار و امور اجتماعی: موظف است افراد مستمند و دارای توان کار را که از طرف سازمان‌های ذی‌ربط معرفی می‌شوند، به رایگان تحت پوشش آموزش‌های فنی و حرفه‌ای مناسب قرار دهد و برای تأمین اشتغال متکدیانی که دوره‌های مربوطه را طی کرده‌اند برنامه ریزی اجرایی لازم را از طریق مراکز کاریابی و صندوق فرصت‌های شغلی به عمل آورد.

۷. نیروی انتظامی: همکاری با شهرداری به منظور شناسایی و جمع‌آوری و تحویل افراد به مجتمع نگهداری موقت و جمع‌آوری اطلاعات مربوط به سوابق متکدیان به منظور تهیه پایگاه اطلاعاتی.
۸. سازمان بهزیستی: تحویل افراد بی سرپرست ناتوان معلول و سالمند نیازمند و نگهداری آن‌ها در مکان مناسب و تحت آموزش قرار دادن آن‌ها و همچنین پوشش‌های حمایتی لازم تا زمان ایجاد شرایط و زمینه‌های مناسب برای بازگشت آنان به زندگی عادی.
۹. سازمان صدا و سیما: اقدامات فرهنگی و تبلیغی برای توجیه جامعه از تبعات مختلف تکدی و جلب مشارکت مردم در مبارزه با پدیده تکدی.
۱۰. استانداری: تشکیل ستادهای استانی طرح مزبور برای هماهنگی و نظارت بر عملکرد آن‌ها تهیه گزارش از فعالیت‌های و تهیه بانک اطلاعاتی و آماری مربوطه.
۱۱. وزارت بهداشت درمان آموزش پزشکی: انجام خدمات پزشکی برای متکدیان و افراد روانی که در سطح شهر جمع‌آوری می‌شوند.
۱۲. وزارت کشور: تهیه پایگاه اطلاعاتی متمرکز به منظور ثبت و دست‌یابی به موقع به سوابق متکدیان
- ستاد مذکور به منظور پیگیری وظایف محوله اقدام به برگزاری جلسات نموده که اهم نتایج و مصوبات آن تا بهار ۱۳۷۹ به این شرح بود:
- تعیین نقش وظایف و میزان مشارکت دستگاه‌ها تشکیل ستادهای استانی و تعیین وظایف آن‌ها در نظر گرفتن اردوگاه کهریزک برای نگهداری موقت متکدیان تهران بررسی راه‌ها و منابع تأمین و جذب اعتبار و شیوه‌های تبلیغاتی اجرای طرح در سه مرحله تبلیغات و فرهنگ‌سازی جمع‌آوری و نگهداری و در نهایت ساماندهی بر آورد و تصویب اعتبار مورد نیاز برای ۳۰ شهرستان تا سطح ۵۰ هزار متکدی و ارسال آن به سازمان برنامه و بودجه (حسینعلی پور، ۱۳۸۴: ۵۲).
- از دیگر منابع حقوقی مهم بعد از انقلاب قانون مجازات اسلامی ایران است که شامل مجموعه‌ای از قوانین کیفری در جمهوری اسلامی ایران می‌باشد که در ۸ مرداد ۱۳۷۰ توسط کمیسیون امور قضائی مجلس شورای اسلامی تصویب و در ۷ آذر ۱۳۷۰ از سوی مجمع تشخیص مصلحت نظام تأیید شده است در قانون مجازات اسلامی نیز به دو ماده ۷۱۲ و ۷۱۳ برخورد می‌کنیم، که در آن‌ها به تکدی‌گری و مجازات آن اشاره شده است:

- ماده ۷۱۲: هر کس تکدی یا کلاشی را پیشه خود قرار داده باشد و از این راه امرار معاش کند یا ولگردی نماید به حبس از یک تا سه ماه محکوم خواهد شد و چنانچه با وجود توان مالی مرتکب عمل فوق شود علاوه بر مجازات مذکور کلیه اموالی، که از طریق تکدی و کلاشی به دست آورده است، مصادره خواهد شد.
  - ماده ۷۱۳: هرکس طفل صغیر یا غیررشدیدی را وسیله تکدی قرار دهد، یا افرادی را به این امر بگمارد به سه ماه تا دو سال حبس و استرداد کلیه اموالی که از طریق مذکور به دست آورده است، محکوم خواهد شد.
- از نهادهای دیگری که به واسطه‌ی اسناد فرادست خود وظایفی را در قبال تکدی‌گری بر عهده داشته و دارد، شهرداری تهران است: از جمله برابر با مصوبه شورای عالی اداری مورخ ۱۳۷۸/۲/۱۵ در خصوص ساماندهی متکدیان، بر اساس ماده ۲ مصوبه مذکور، وظایف شهرداری عبارت است از:
- معرفی نماینده تام‌الاختیار خود به مجتمع‌های اردوگاهی برای انجام وظایف دستگاه متبوع (مجتمع اردوگاهی: محلی است که زیر نظر فرمانداری در شهرهای بزرگ تشکیل می‌شود و مسئولیت نگهداری موقت، شناسایی وضعیت، گروه‌بندی و تعیین تکلیف گروه موضوع این مصوبه را به عهده دارد)
  - تأمین محل و امکانات و تجهیزات اولیه مورد نیاز اردوگاه
- و بر اساس ماده ۳ مصوبه مذکور وظایف شهرداری؛ عبارت است از:
- شناسایی و جمع‌آوری و تحویل افراد موضوع این مصوبه به مجتمع اردوگاهی (افراد مشمول مصوبه عبارتند از: افراد معلول و ناتوان) اعم از جسمی و ذهنی بی سرپرست، مجهول‌الهویه، در راه مانده، گمشده، متواری، افراد نیازمند غیرحرفه‌ای، متکدیان و ولگردان حرفه‌ای.
- با توجه به این مصوبه و اختیارات و وظایف محوله به شهرداری، شهرداری فعالیت خود را در مورد ساماندهی متکدیان از سال ۸۵ آغاز نموده که اهم این فعالیت‌ها؛ عبارت است از:
- ۱- راه اندازی سامانه‌ی تماس ۱۳۷
  - ۲- ساماندهی افراد متکدی؛ شناسایی و جمع‌آوری افراد متکدی در سطح شهر از طریق اعلام مسیر به خودروها توسط سامانه مدیریت شهری ۱۳۷، هدایت افراد متکدی و بی خانمان به خودرو گشت توسط مددکار اجتماعی با همکاری نیروی انتظامی و تحویل افراد جمع‌آوری شده به مراکز نگهداری موقت، گرمخانه‌ها، مراکز بهزیستی و ... بنا به تشخیص مددکار

۳- مراکز نگهداری موقت متکدیان شماره ۱، ۲ و ۳: سه مرکز پذیرش و نگهداری موقت با هدف نگهداری موقت و ساماندهی، شناسایی مسائل و مشکلات و ارائه خدمات اجتماعی و حمایتی به افراد متکدی راه اندازی شده و فعالیت می‌نمایند. که مقررات و اصول مربوط به پذیرش آن‌ها به شرح زیر است:

- کلیه افراد جمع‌آوری شده بالای هجده سال توسط گشت‌های جمع‌آوری متکدیان و افراد بی خانمان مورد پذیرش اولیه قرار می‌گیرند.
- در صورتی که افراد جمع‌آوری شده دارای طفل خردسال باشند، طفل مذکور در اولین فرصت به مراکز نگهداری کودکان سازمان بهزیستی منتقل می‌شود.
- مرکز به صورت شبانه روزی فعال می‌باشد.
- مدت نگهداری متکدیان پس از جمع‌آوری و انتقال به مرکز حداکثر ۲۱ روز می‌باشد که طی این مدت بایستی وضعیت فرد مشخص و تعیین تکلیف و به تناسب برای ساماندهی به مراکز و سازمان‌های مربوطه ارجاع شوند (گزارش اداره کل آسیب‌های اجتماعی، ۱۳۸۵).

مباحثی که پیرامون ساختار متولیان وجود دارد

با وجود تلاشی که شهرداری تهران به عنوان یکی از ۱۳ عضو ستاد ساماندهی متکدیان از شش سال پیش تاکنون بر اساس مصوبه هیئت وزیران «برای پاک کردن چهره شهر از وجود متکدیان» انجام داده است هنوز نه تنها کاهشی در پدیده مشاهده نمی‌شود، بلکه تشدید علل شکل‌گیری این پدیده، درآمد بالای آن، وجود خلأ قانونی در برخورد با متکدیان و همراه نبودن دستگاه‌ها هر روز بر تعداد گدایان شهر می‌افزاید.

مسئولان شهرداری تهران معتقدند، نبود مدیریت یکپارچه شهری و نبود وحدت رویه برای ساماندهی متکدیان، تلاش آن‌ها را با بن بست مواجه کرده است. با توجه به اینکه ۱۳ دستگاه در این زمینه دخیل هستند و هرکدام راه خود را می‌روند، نه تنها مشکل ساماندهی و جمع‌آوری متکدیان حل نخواهد شد، بلکه به نوعی روش برخورد در آینده سخت‌تر و پیچیده‌تر می‌شود زیرا متکدیان در تغییر روش‌ها و مهارت‌های خود به صورت سازماندهی شده عمل می‌کنند (کیهان، ۸ خرداد ۱۳۸۹).

از نظر شهرداری تهران، ستاد ساماندهی متکدیان اصلاً وجود خارجی ندارد و آنچه به عنوان ستاد ساماندهی شکل گرفته در واقع به واسطه عملکرد شهرداری تهران بوده نه هماهنگی دیگر دستگاه‌ها.

تهران نه تنها محل مراجعه گدایان شهرستانی بلکه به گفته رئیس کمیسیون فرهنگی و اجتماعی شورای شهر تهران، محفل بین‌المللی متکدیان شده است (خبرگزاری فارس، ۱۳ آذر ۱۳۸۵).

هر چند سهم سازمان‌هایی چون بهزیستی به عنوان متولی ساماندهی آسیب‌های اجتماعی کشور و وزارت کار، تعاون، رفاه و تأمین اجتماعی در این ستاد بیش‌تر از شهرداری است اما بررسی خروجی فعالیت‌های این ستادها نشان می‌دهد بیش از همه این شهرداری تهران است که بار مدیریت آسیب‌های اجتماعی شهر تهران را به دوش می‌کشد. این در حالی است که بخش قابل توجهی از درآمدهای شهرداری از عوارض تأمین می‌شود؛ بنابراین پایتخت‌نشینان هستند که سنگینی ساماندهی آسیب‌های اجتماعی را بر شانه‌های خود احساس می‌کنند (تهران امروز، ۷ دی ۱۳۹۰).

معاون سازمان رفاه، خدمات و مشارکت‌های اجتماعی شهرداری تهران می‌گوید: «بر اساس مصوبه سال ۷۸، سازمان فنی و حرفه‌ای و وزارت کار، مسئول حرفه‌آموزی متکدیان و آسیب‌دیدگان هستند، اما این سازمان و وزارتخانه در راستای وظایفی که به عهده‌شان گذاشته شد، اقدامی انجام نداده است. ستاد هماهنگی آسیب‌دیدگان استانداری تهران نیز تاکنون در راستای انجام وظایف خود کاری انجام نداده و در حال حاضر صفر تا صد جمع‌آوری متکدیان از سوی شهرداری تهران انجام می‌شود» (فرهیختگان، ۱۵ شهریور ۱۳۹۰).

«عدم پذیرش متکدیان شهرستانی از سوی سازمان‌های بهزیستی استان‌ها، هزینه بالای نگهداری، عدم حمایت از معتادانی که ترک کرده‌اند، سالمندان، متکدیان مجنون، معلول جسمی، زنان بی سرپرست و یا کودکان متکدی از سوی سازمان بهزیستی به دلیل نداشتن امکانات و بودجه، عدم تحویل متکدیان مهاجر از سوی اداره اتباع بیگانه نیروی انتظامی، عدم آموزش حرفه از سوی سازمان فنی و حرفه‌ای، آشنایی متکدیان با راه‌های فرار از قانون و مشکلاتی از این قبیل موجب بازگشت مجدد این افراد به عنوان متکدی و بی‌خانمان به سطح شهر می‌شود و همین موضوع سبب شده تا اقدامات شهرداری بی‌تأثیر باشد. این در حالی است که ساختار تکدی‌گری در تهران ویژه است. از این رو قانونی که سال ۷۸ تصویب شده نیاز به اصلاح دارد؛ زیرا از آن زمان تاکنون تکدی‌گری در تهران تغییر کرده است. هم‌اکنون باندهایی برای تکدی‌گری ایجاد شده که به تمام قوانین آشنا هستند. آن‌ها می‌دانند که ما در بخش ساماندهی کودکان و زنان با ضعف‌هایی مواجه هستیم از این رو بسیاری از متکدیان از کودکان برای تکدی‌گری استفاده می‌کنند» (شهر نوشت، ۱۳ شهریور ۱۳۹۰).

اما رییس انجمن مددکاری ایران معتقد است تشکیل این ستاد از اساس کاری بیهوده است، چرا که این اصلاً وظیفه نهادهایی چون شهرداری نیست که از درآمد خود برای آسیب‌های اجتماعی هزینه کنند. سازمان بهزیستی متولی این امر است، اما چون این سازمان کاری در این زمینه انجام نمی‌دهد شهرداری مجبور می‌شود آن‌ها را جمع کند. اما شهرداری نه وظیفه دارد و نه امکاناتی که آن‌ها را در دراز مدت نگهداری کند. شهرداری برای هر متکدی به طور متوسط ماهانه ۵۰۰ هزار تومان هزینه می‌کند. این در حالی است که عوارضی که از مردم گرفته می‌شود باید برای امکانات رفاهی شهروندان خرج کند (تهران امروز، ۷ دی ۱۳۹۰).

دست‌اندرکاران مدیریت شهری هم همین نظر را دارند و معتقدند شهرداری تهران مسئولیت مستقیمی در اجرای هیچ یک از موارد مختلف آسیب‌های اجتماعی ندارد، بلکه با توجه به ماده ۵۵ قانون شهرداری‌ها و ماده ۷۱ قانون شوراها می‌تواند از ظرفیت خود برای کاهش آسیب‌های اجتماعی استفاده کند (سایت شورا، ۳ آبان ۱۳۹۰).

یک عضو شورای شهر تهران گفته است کارهایی که شهرداری در این زمینه انجام داده بیش از وظایفش بوده و به مجلس پیشنهاد می‌دهد که مسئولیت‌های بحث آسیب‌های اجتماعی را متمرکز و بحث مدیریت یکپارچه را با جدیت اجرایی سازد و بودجه‌هایی که به دستگاه‌های مرتبط برای اجرای اقدامات کاهش آسیب‌های اجتماعی تعلق می‌گیرد، اگر قرار است شهرداری آن اقدامات را به اجرا درآورد، به شهرداری واگذار شود.

رییس کمیسیون فرهنگی اجتماعی شورای شهر تهران می‌گوید: شاید بیش از ۷۰ درصد جامعه هدف در طرح جمع‌آوری متکدیان که از ۲۲ اردیبهشت امسال با همکاری نیروی انتظامی، شهرداری، کمیته امداد و بهزیستی به اجرا درآمد مربوط به سازمان بهزیستی باشد. اما این سازمان به دلیل عدم توانایی لازم هنوز نتوانسته است تمام بی‌خانمان‌ها را که شامل سالمندان، معلولان و افراد ناتوان می‌شود تحت پوشش خود قرار دهد. به شکلی که حدود ۲۰۰ بی‌خانمان همچنان بلا تکلیف بوده و در مرکز نگهداری اسلامشهر رسوب کرده‌اند. بار سنگین نگهداری مددجویان این سازمان بر عهده شهرداری افتاده است (خبرگزاری آریا، ۳ آبان ۱۳۹۰).

اگر چه معاون اجتماعی سازمان بهزیستی کشور معتقد است که تاریخچه جمع‌آوری و هدایت متکدیان از سالیان سال حتی قبل از انقلاب جزء وظایف شهرداری بوده است و اگر دولت اعتبارات کافی را در اختیار

سازمان بهزیستی قرار دهد، بهزیستی برای اقامت متکدیان در مراکز خود وارد عمل خواهد شد. در حالی که در این زمان به دلیل نداشتن اعتبار هیچ فعالیتی انجام نمی‌گیرد (روزنامه ایران، ۲۸ اردیبهشت ۱۳۸۵).

۷- جمع‌بندی و ارائه‌ی راهکارهای برای سیاست‌گذاری اجتماعی پدیده‌ی تکدی‌گری در ایران

در نهایت، مرور تعاریف و مفاهیم؛ بررسی رویکردهای نظری و سیاستی؛ بررسی جایگاه مذهب در سیاست‌گذاری؛ متولیان امر سیاست‌گذاری و همچنین مروری بر تلاش‌های صورت گرفته در امر سیاست‌گذاری در ایران و برخی دیگر از کشورها، ما را به ارائه‌ی راهکارهایی برای سیاست‌گذاری اجتماعی در ایران سوق می‌دهد.

مروری بر اقدامات صورت گرفته و همچنین مشاهده‌ی وضعیت فعلی تکدی‌گری در ایران، ما را به این نتیجه‌گیری نزدیک می‌سازد که اقدامات صورت گرفته تاکنون هر اندازه که مفید هم بوده باشند، کافی نبوده‌اند. چنانچه پیش‌تر نیز اشاره کردیم بعضی از ناکارآمدی‌ها و عدم تناسب‌ها، دلیل «عدم شناخت» درست از پدیده هستند. این عدم شناخت می‌تواند به دو شیوه تا اندازه‌ی قابل قبولی اصلاح شود:

۱- فراهم کردن اطلاعات لازم از طریق انجام پیمایش‌ها و سرشماری‌های متمرکز بر افراد تکدی در سراسر کشور؛ تا تصویری از وضعیت کمی (تعداد، پراکندگی، سن، وضعیت تأهل و ...) متکدیان پیش چشم ما قرار بگیرد.

۲- انجام پژوهش‌های جامعه‌شناختی و انسان‌شناختی در زمینه موضوع تا علاوه بر فراهم نمودن داده‌های کیفی بتوانیم در خصوص وضعیت متکدیان، ریشه‌های گرایش به این پدیده و پیامدهای آن را به خوبی درک کنیم.

این امر را می‌توان نقطه‌ی آغاز طراحی هر سیاست اجتماعی در قبال تکدی‌گری در ایران دانست، یعنی تا زمانی که ما به شناخت دقیقی از پدیده دست نیافته‌ایم، همگی تلاش‌های ما در زمینه‌ی سیاست‌گذاری مبتنی بر حدسیات، دیدگاه‌های فردی یا ایدئولوژیک است که هیچ کدام نمی‌توانند پایه و مبنای خوبی برای طراحی یک سیاست اجتماعی کارا و مستمر باشند. همچنین درک صحیح از ابعاد این پدیده و امکان‌های گسترش آن در آینده رهنمون برنامه‌ها و منابع پشتیبان آن‌هاست.

نکته‌ی دیگری که در مرحله‌ی پیش از طراحی سیاست باید به آن توجه شود، تعیین نهاد یا نهادهای مسئول در این زمینه و روشن کردن تقسیم کار بین آن‌هاست که پیش از این نیز تا اندازه‌ی صورت گرفته اما باید در جهت تدقیق و رفع مشکلات (همپوشانی و موازی کاری و تداخل فعالیت‌های) آن

تلاش شود. آنچه بایستی در این زمینه مورد توجه قرار بگیرد، انتخاب ترکیب کارآمد و مناسبی از نهادهاست. در اینجا الزاماً تعدد نهادها، موجب افزایش کارایی نمی‌شود، بلکه انتخاب ترکیب مناسبی از آنها به شکلی که حیطه‌ی وظایف هر یک نیز مشخص شده باشد به یاری ما می‌آید. برای مثال، به نظر می‌رسد شهرداری تهران به عنوان متولی بزرگ‌ترین شهر کشور باید یکی از ارگان‌های مسئول در این زمینه باشد. همچنین ترکیب مناسبی از سازمان‌های مردم نهاد و ارگان‌های غیردولتی دیگر (مانند هلال احمر) نیز بایستی به کار گرفته شوند. این کار با آسیب‌شناسی وضعیت و عملکرد متولیان کنونی و اقدامات آنان از طریق پژوهش‌های تخصصی و نیز نشست‌های مشترک میسر خواهد بود.

نکته‌ی دیگر، شناخت دقیق‌تر و عمیق این پدیده با رویکردی مذهبی است. در واقع باید تلاش شود تا دیدگاه‌های رسمی و غیررسمی به این پدیده از دیدگاه دین‌داران مورد بررسی قرار گیرد. تدقیق در کتب مذهبی، مشاوره گرفتن و تعامل با روحانیون و دیگر متخصصین و متفکران مذهبی و نظرسنجی از اقشار مذهبی جامعه می‌تواند باعث شود تا در سیاست‌گذاری آینده مان، هم حساسیت‌های مذهبی پیرامون این پدیده را در نظر داشته باشیم و هم برای طراحی یک برنامه‌ی سیاستی بهتر از المان‌های مذهبی موجود در جامعه مان (برای مثال لزوم دستگیری از فقرا) سود ببریم.

با همه‌ی این مقدمات می‌توانیم خطوط کلی یک برنامه‌ی سیاستی مناسب برای مهار پدیده‌ی تکدی گری را ارائه کنیم. بر اساس محتویات این گزارش، چارچوب‌های دو طرح پیشنهادی برای برخورد با پدیده‌ی تکدی گری در جامعه را می‌توان ارائه کرد. این دو طرح در تقابل انحصاری با یکدیگر قرار ندارند و می‌توانند به شکل مکمل نیز به کار گرفته شوند، چنانچه بعدتر مشاهده خواهیم نمود، بعضی از موضوعات در میان هر دوی آن‌ها مشترک است:

۱- طرح عمل‌گرا برای مهار تکدی گری

نخستین گام در تدوین این سناریو، تعریف دقیق پدیده‌ی تکدی گری خواهد بود. به عبارتی باید روشن شود که چه چیز را تکدی گری می‌دانیم و چه چیز را تکدی گری نمی‌دانیم. برای مثال آیا تکدی گری تنها شامل مبادله‌ی پول است یا مبادله‌ی غذا و پوشاک را نیز در بر می‌گیرد. آیا عملی فعالانه و همراه با درخواست است یا شامل تکدی منفعلانه (مثلاً با نشستن در معابر) نیز می‌شود. آیا فرد متکدی، کسی است که به شکل انفرادی دست به چنین اقداماتی بزند یا جزئی از یک گروه سازمان یافته است. در واقع باید تلاش شود که پدیده تا حد ممکن «تدقیق» و «تحدید» شود. ممکن است که بدین ترتیب

گروه زیادی از افرادی که تحت آسیب‌های اجتماعی دیگر (مثلاً کارتن خوابی) قرار دارند از شمول این واژه خارج شوند. این سناریو در انتخاب تعریف عموماً متمایل به تعاریف دقیقی است که جمعیت محدود و قابل تمایزی را نشان می‌دهد. برای مثال ممکن است افراد بزرگ‌سالی (بین ۱۸ تا ۶۵ سال) که به صورت «غیرمنفع‌لانه» در اماکن عمومی به درخواست پول یا کمک بدون ارائه هیچ خدمت یا کالایی مبادرت می‌کنند را شامل شود. تعیین این تعریف بر اساس ویژگی‌های زمانی و مکانی مختلف ممکن است متفاوت باشد.

قدم بعدی تعیین رویکرد نظری ما به موضوع است: در این طرح، اغلب رویکرد نظری خرد و فردی را به موضوع تکدی‌گری انتخاب می‌نمایند و بر خصوصیات فردی متکدیان متمرکز می‌شوند که عواملی مانند: ساختارهای خانوادگی، مشکلات مالی، اعتیاد و بیکاری فرد را به عنوان ریشه‌های اصلی گرایش به این فعل در نظر می‌گیرد؛ لذا اقدامات بعدی نیز معطوف به همین ریشه‌هاست و عموماً ساختارهای کلان‌تر جامعه؛ مانند نظام تولید یا توزیع را هدف قرار نمی‌دهد. این رویکرد منجر به انواع اقدامات اورژانسی و حمایتی کوتاه و میان مدت را پشتیبانی می‌کند.

در این طرح متولیان امر، سازمان‌هایی هستند که به طور مستقیم با متکدیان سر و کار دارند، برای مثال شهرداری و بخش‌های اجتماعی نیروی انتظامی (پلیس) و همچنین سازمان‌های غیردولتی و داوطلبانه به عنوان بازوی نهادهای دولتی و عمومی. منابع مورد استفاده در این طرح محدود بوده و عموماً منابع عمومی در اختیار سازمان‌های دولتی و عمومی است.

در مجموع در این طرح، سیاست مورد نظر، ترکیبی از یک سیاست کنترلی - حمایتی با جنبه‌های محدودی از توانمندسازی است که می‌توان ره‌وس آن را بدین ترتیب برشمرد:

- ۱- شناسایی متکدیان در سطح شهرها، پیشنهاد (و نه اجبار) کمک به آن‌ها؛
- ۲- در صورت قبول کمک، تحویل متکدیان به گرمخانه‌ها و مراکز بازپروری؛
- ۳- کمک به متکدیان در زمینه‌ی بهداشت روحی و جسمی: کمک به درمان بیماری‌هایی مانند سوءتغذیه، ترک اعتیاد و بازپروری؛
- ۴- کمک به متکدیان برای یافتن شغل مناسب با معرفی آنان به کارگاه‌ها، کارخانه‌ها و ادارات؛
- ۵- تلاش برای ایجاد ارتباط دوباره‌ی متکدیان با خانواده‌هایشان و بازگشت به آغوش خانواده؛
- ۶- ترخیص آنان از مراکز بازپروری و گرمخانه‌ها و رصد آنان در طول زمان‌های بعدی و استمرار کمک‌ها تا زمان لازم.

بدین ترتیب ما یک سیاست «ادغام‌گرا» را در پیش خواهیم گرفت که هدف اصلی آن بازگرداندن افراد متکدی به آغوش جامعه با استفاده از ابزارهای رفاه اجتماعی و مداخله‌ی ارگان‌های مسئول است. آنچه باید بدان توجه شود این است که این سیاست مانند هر سیاست اجتماعی دیگر، گروه‌هایی از متکدیان را از دایره‌ی شمول خود خارج می‌کند. برای مثال، چنانچه متکدی تمایلی به رفتن به مراکز بازپروری یا گرمخانه نداشته باشد و مقاومت کند، چه؟ در این مورد نیز باید راهکارهای تکمیلی اندیشیده شود که برای مثال یکی از این راهکارها می‌تواند تأمین نیازهای اولیه مانند غذا و پوشاک باشد.

لازمه‌ی اجرای چنین سیاستی، در اختیار داشتن بودجه و امکانات سکونت و بهداشتی مناسب در طولانی مدت طرح است تا بتوان از ابتدا تا انتهای این فرایند را به خوبی انجام داد. همچنین این سیاست نیازمند به کارگیری (اعم از استخدام یا کار داوطلبانه‌ی) گروه بزرگی از متخصصان است که در طول فرایند و پس از آن به متکدیان یاری برسانند. میزان کارایی چنین سیاستی نیز باید پیوسته در طول زمان مورد بررسی قرار گیرد تا چنانچه پیشرفتی در آن حاصل نشد، مشمول انواع بازنگری‌ها شود.

۲- طرح آرمان‌گر برای مهار تکدی‌گری

بسیاری از بخش‌های این طرح، تفاوتی با طرح پیشین ندارد، با این تفاوت که آن را «آرمانی» نامیده‌ایم به این دلیل که چشم انداز آن نه ترمیم وضعیت فعلی که اصلاح امور به شیوه‌ای است که در طولانی مدت پدیده‌ای به نام تکدی‌گری وجود نداشته باشد. البته تفاوت چنین سیاستی با سیاست‌های «محو‌گرایانه» و «جرم‌انگارانه» در این است که در این سیاست تلاش نمی‌شود تا با شیوه‌های پلیسی یا قضائی، این پدیده محو شود، بلکه تلاش می‌شد تا در طول زمان، امور به گونه‌ای اصلاح گردد که افراد خود به انتخاب خود درگیر چنین مقوله‌هایی نشوند.

در اینجا نیز نیاز به تعریف دقیق مفهوم «تکدی‌گری» در اولین مرحله داریم؛ و عموماً تعاریفی جامع و گسترده انتخاب می‌شود. پس از انجام این تعریف، رویکرد نظری تلفیقی با تأکیدات کلان و ساختارگرا را انتخاب می‌نماییم. یعنی تلاش می‌کنیم دلایل گرایش به تکدی‌گری را بیش از زمینه‌های فردی و خانوادگی آن در سطح کلان و ساختاری را مورد بررسی قرار داده (از خلال تحقیقات) و راه‌حلهایی برای آن‌ها بیابیم. در اینجا تأکید بر ساختارهای کلانی است که فرد را به سوی تکدی‌گری سوق می‌دهند: عدم وجود حمایت‌های رفاهی کافی، عدم وجود فرصت‌های شغلی برای طیف‌های مختلف جامعه، نظام توزیع و تولید ناعادلانه و مانند آن‌ها.

در قدم بعدی، متولیان این امور را درگیر کار خواهیم کرد، باید توجه کنیم که در اینجا، به دلیل کلان بودن مشکلات، نیازمند مداخله‌ی سازمان‌ها و نهادهای متعدد؛ مانند دولت و وزارتخانه‌هایش، قوای مقننه و قضائیه، بازار (بخش خصوصی)، جامعه مدنی (به عنوان ناظر) و سازمان‌های بین‌المللی (همچون سازمان ملل) نیز هستیم. یک برنامه‌ی پیشنهادی برای چنین سیاستی می‌تواند شامل موارد زیر باشد:

۱- تلاش برای شناخت عوامل کشش به سوی تکدی‌گری در نظام اقتصادی، آموزشی، قضائی و همانند آن؛

۲- تلاش برای رفع بیکاری و بهبود وضعیت اشتغال در کشور؛

۳- تلاش برای بهبود وضعیت رفاهی خانواده‌ها با استفاده از انواع بیمه‌ها و خدمات اجتماعی؛

۴- تلاش برای جذب افراد بیکار یا معتاد به داخل ساختارهای اشتغالی.

در واقع در اینجا ما با یک سیاست «پیشگیرانه» مواجه هستیم که تلاش دارد تا از عوامل کشش به سوی تکدی‌جویی و بدین ترتیب با این پدیده مقابله کند.

بدیهی است که انواع سناریوهای سیاستی دیگر در قبال این موضوع قابل بحث و تدوین است و این دو نمونه مثال‌هایی برای تقریب ذهن بودند. در نمونه‌های مذکور می‌توان برنامه‌ی عملی را ناظر به مبارزه‌ی کوتاه مدت و برنامه‌ی آرمانی را مربوط به تلاش بلند مدت برای مبارزه با پدیده دانست که گاه در کنار یکدیگر یک سیاست ایده آل برای مبارزه با این پدیده را می‌سازند. همچنین هر سناریو، برنامه‌ها و سیاست اجتماعی دیگر باید نخست با بستر جامعه مورد نظر تطابق داشته باشند و دوم تحت ارزیابی مداوم قرار گیرد تا میزان کارایی آن مورد بررسی قرار گرفته و در صورت لزوم با برنامه‌های دیگری جایگزین یا تکمیل شوند.

منابع

۱. ادهمی، جمال و ترکمان، مهدی (۱۳۸۸). بررسی وضعیت متکدیان شهر تهران و ارائه راهکارهای ساماندهی آن. اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران.
۲. ادهمی، جمال و ترکمان، مهدی، (۱۳۹۰)، «کلان‌شهر تهران و تکدی‌گری»، اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، تهران، انتشارات جامعه و فرهنگ.
۳. اطلس آسیب‌های اجتماعی شهر تهران، (۱۳۸۷)، شهرداری تهران
۴. آقاجانی (۱۳۵۳) بررسی علل تکدی‌گری، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، بی‌جا.
۵. اسکیدمور، ویلیام (۱۳۷۸) تفکر نظری در جامعه‌شناسی، علی محمد حاضری و دیگران، تهران: سفید.
۶. اکبری، ابوالقاسم و مینا اکبری (۱۳۹۰) آسیب‌شناسی اجتماعی، تهران: رشد و توسعه.
۷. بیات، بهرام (۱۳۸۷) فرا تحلیل آسیب‌های اجتماعی، تهران: معاونت اجتماعی اداره کل مطالعات اجتماعی نیروی انتظامی.
۸. بیرو، آلن (۱۳۷۶) فرهنگ علوم اجتماعی، باقر ساروخانی، تهران: کیهان.
۹. بودون، ریمون و فرانسوا بوریکو (۱۳۸۵) فرهنگ جامعه‌شناسی انتقادی، عبدالحسین نیک‌گهر، تهران: فرهنگ معاصر.
۱۰. ساروخانی، باقر (۱۳۷۹) مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده، تهران: سروش.
۱۱. ساروخانی، باقر (۱۳۷۷) در یوزگان؛ پژوهشی در شناخت تکدی در شهر تهران، تهران: کلمه.
۱۲. ستوده، هدایت‌الله (۱۳۸۶) جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی، چاپ دوم، تهران: ندای آریانا.
۱۳. سن، آمارتیاکومار (۱۳۸۱) توسعه به مثابه آزادی، حسین راغفر، تهران: کویر.
۱۴. شیخوندی، داور (۱۳۷۳) جامعه‌شناسی انحرافات، تهران: مردیز.
۱۵. شهر نوشت، (۱۳ شهریور ۱۳۹۰)، سازمان متکدیان در تهران تشکیل شده است.
۱۶. حاجیان مطلق، محمود (۱۳۸۳) تأملی بر پدیده تکدی و ریشه‌های آن در ایران، مجموعه مقالات، ج پنجم، تهران: آگاه.
۱۷. حاجیان مطلق، محمود (۱۳۸۵) امپراتوری تکدی: نگاهی به تکدی‌گری در دنیا و راه‌های مبارزه با آن، روزنامه شرق.
۱۸. حاجیان مطلق، محمود (۱۳۸۷) بررسی متکدیان کشور ۱۳۸۶ - ۱۳۷۹، طرح پژوهشی، تهران: معاونت امور فرهنگی و اجتماعی و شوراهای وزارت کشور.
۱۹. حسینعلی پور، مهرداد (۱۳۸۴) مطالعه و بررسی مقایسه‌ای علل و عوامل اجتماعی مؤثر به گسترش تکدی‌گری در قبل و بعد از انقلاب اسلامی در شهر تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات و فن‌آوری.
۲۰. خیرگزاری مهر، (خرداد ۱۳۹۰)، معاونت خدمات اجتماعی سازمان رفاه و مشارکت‌های اجتماعی شهرداری تهران.
۲۱. خیرگزاری فارس، (۳ آبان ۱۳۹۰)، در آمد ۹۰ درصد متکدیان بیش‌تر از کارمندان است.
۲۲. دهخدا، علی اکبر (۱۳۶۴) لغت‌نامه، تهران: دانشگاه تهران.
۲۳. رمضان زاده، عباس و محمد حاجی زاده (۱۳۸۸) راه‌های پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی (بزه‌کاری) با تأکید بر اسلام، مجموعه مقالات آسیب‌شناسی اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نکا.
۲۴. ذکا، یحیی (۱۳۶۸) تهران در تصویر، تهران: سروش.
۲۵. روشنفکر، پیام؛ کلانتری، عبدالحسین؛ فلاحی‌گیلان، روح‌الله (۱۳۸۹) شهروندی فعال و نظارت شهروندی، دانش شهر، شماره ۲۸، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.
۲۶. زاهدی اصل، محمد (۱۳۸۱) مبانی رفاه اجتماعی، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
۲۷. فتحی شاهین و دیگران (۱۳۸۰) بررسی ویژگی‌های متکدیان شهر تهران، وزارت کشور، استانداری تهران؛ معاونت سیاسی - امنیتی.
۲۸. فقیه‌په، علی اصغر (۱۳۶۱) شاهنشاهی عضالدوله، تهران: اسماعیلیان.

۳۹. کامکار، مهدیس (۱۳۸۳) «سیاست اجتماعی چیست؟». رفاه اجتماعی. سال سوم، شماره ۱۰.
۳۰. کلهر، سمیرا (۱۳۸۸) فرا تحلیل آسیب‌های اجتماعی (تکدی گری) در تهران، طرح پژوهشی، تهران: دفتر مطالعات فرهنگی اجتماعی شهرداری تهران.
۳۱. کوچکیان فرد، حسین (۱۳۸۳) مفهوم تکدی و اقدامات دولت و سازمان‌های غیردولتی در برخورد با آن، مجموعه مقالات جلد پنجم، تهران: آگاه.
۳۲. گسن، ریموند (۱۳۷۰) مقدمه‌ای به جرم‌شناسی، مهدی کی نیا، تهران: مترجم.
۳۳. عمید (۱۳۶۵) فرهنگ عمید، تهران: کتابخانه ابن‌سینا.
۳۴. عماری، حسن و زهرا زارع (۱۳۸۵) کلان شهر تهران و تکدی گری، طرح پژوهشی، تهران: دفتر مطالعات فرهنگی و اجتماعی شهرداری تهران.
۳۵. قران مجید.
۳۶. مارکس، کارل (۱۳۸۶) سرمایه، ایرج اسکندری، تهران: فردوسی.
۳۷. منتظر قائم، مهدی (۱۳۸۶) تکدی گری در ایران، تهران: دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی.
۳۸. معتمدی، حمید (۱۳۸۷) علل اقتصادی اجتماعی مؤثر بر پدیده تکدی گری در شهر مشهد، پایان نامه کارشناسی ارشد برنامه ریزی و رفاه اجتماعی، دانشگاه تهران: دانشکده علوم اجتماعی.
۳۹. مظلوم خراسانی، محمد (۱۳۸۵) بررسی مسائل اجتماعی ایران، چاپ دوم، مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد.
۴۰. همشهری، (شهریور ۱۳۹۰)، معاون توسعه خدمات اجتماعی سازمان رفاه شهرداری
- . Adriaenssens, Stefan and Cle, Ann, ( ). *Beggars in Brussels or the globalization of Extreme poverty*. paper for Dog Van de sociologie.
- . Bose, Rohit and Hwang, Stephen W. (- -). "Income and spending patterns among panhandlers". *Canadian Medical Association Journal*. pp. ( ): - .
- . Catherine, Kennedy and Suzanne Fitzpatrick ( ) *Begging Rough sleeping and social Exclusion. Implication for social policy, urban studies Journal* , (P -) <http://usj.sagepub.com>.
- . Collins, Damian & Nicholas Blomley. ( ). *Private Needs and Public Space: Politics, Poverty, and Anti-Panhandling By-Laws in Canadian Cities*. In Law Commission of Canada (ed.), *New Perspectives on the Public-Private Divide*. Vancouver: UBC Press. Pgs: - .
- . Jackson J. Spielvogel ( ). "Western Civilization: Since ". Cengage Learning. p. . ISBN
- . K. Shue ( ) , *Public Health and Social Welfare: Berkeley Cares* (Berkeley: University of California at Berkeley)
- . Lal, Neeta ( ). *Criminalising beggars instead of rehabilitating them* (available at: http://infochangeindia.org/index.php?option=com_content&do_pdf=&id=)
- . Ray, Bromley ( ) *Begging in Cali: Image, Reality and Policy* , *International Social Work*, Vol , No , - .
- . Schuler, Melina, "Cops Planning to Combat Panhandling", *The Boston Courant*, May - issue,

عناوین انتشارات مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران از سال ۱۳۸۷ تاکنون:

کتاب:

- طراحی تفرجگاهی در نواحی رودکناری در محیط کلان‌شهرها
- مدیریت زیست محیطی فضای سبز شهری
- شهرها در فرآیند جهانی شدن (گزارش سکونت‌گاه‌های انسانی)
- مجموعه مقالات سمینار چالش‌ها و راهبردهای زیست محیطی کلان‌شهر تهران
- راهنمای توانمندسازی شهروندان و محلات شهر برای ارتقای سلامت
- آلودگی هوا (راهبردهای ملی، قوانین و مقررات)
- مبانی نظری حسابداری و گزارشگری مالی شهرداری‌ها (جلد اول)
- مبانی نظری حسابداری و گزارشگری مالی شهرداری‌ها (جلد دوم)
- تشکیلات تفصیلی شهرداری تهران
- مدیریت محلی و حکمروایی شهری
- قوانین مدیریت شهری کلان‌شهرهای استانبول و سئول
- قانون خودگردانی محلی کلان‌شهر توکیو
- آلودگی هوا و صدا در حقوق ایران
- مدیریت بحران (اصول و راهنمای عملی دولت‌های محلی)
- برنامه‌ریزی شهری سالم
- فن‌آوری راهبردی مدیریت دانش
- امکان‌سنجی انتخاب مستقیم شهرداران توسط مردم در ایران
- مبانی پایداری کلان‌شهرها با تاکید بر کلان‌شهر تهران
- مجموعه کامل قوانین شهرداری‌ها
- پیش‌نویس قانون جامع مدیریت شهری
- طرح جامع و طرح تفصیلی شهر تهران
- ترجمه انگلیسی طرح جامع شهر تهران
- نظام نامه و دستورالعمل‌های مدیریتی و پژوهشی مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران
- هویت شهروندی در ایران

گزارش‌های دانش شهر:

- جهان‌شهرها و گروه اقتصادی G20
- سیاه‌چاله‌ها و پیوندهای سست در شبکه شهرهای جهانی
- مروری بر برنامه‌ریزی فرهنگی در شهرداری‌های استان اونتاریو، کانادا
- جایگاه مشارکت شهروندان در اسناد بالادستی
- تحلیلی بر موضوع انتقال پایتخت سیاسی کشور
- وضعیت شهروندی
- دیپلماسی شهری در فرآیند جهانی شدن
- جایگاه مسئولیت پاسخگویی در شهرداری
- بررسی کاهش آلودگی هوای شهر تهران با جایگزینی سوخت CNG
- اثرات اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها در استان تهران
- حکمرانی خوب شهری
- جایگاه فضاهای زیرزمینی در طرح‌های شهری
- مشارکت، تصور از مشارکت و حمایت شهروندان
- بررسی اجمالی تولید ناخالص داخلی ایران با توجه به سهم استان‌ها
- بررسی وضعیت رود دره فرحزاد
- معلولیت و شهروندی
- بحران سفید (برف) و مدیریت آن در کلان‌شهرها
- دیپلماسی شهری (ابزاری برای توسعه ملی در عصر فضای جریان‌ها)
- مدیریت منظر شهری محلات با رویکرد پایداری
- مطالعه وضعیت ازدواج در مناطق ۲۲ گانه شهر تهران
- مطالعه وضعیت طلاق در شهر تهران
- شهروندی فعال و نظارت شهروندی
- مطالعه وضعیت اقتصادی و اجتماعی زنان سرپرست خانوار
- جایگزینی مینی‌بوس‌های فرسوده شهر تهران، چالش‌ها و راهکارها
- لیزینگ زمین و مسکن
- نقش سازمان‌های بین‌المللی در جایگاه جدید جهانی کلان‌شهرها با تاکید بر مجمع شهرداران کلان‌شهرها
- مسئله‌یابی در حوزه مدیریت شهری
- بررسی جایگاه شهر استانبول در شبکه شهرهای جهانی (آموزه‌هایی برای تهران)
- شهروندی در دوران پساملی
- رویکردهای جدید در طراحی پارک‌ها و فضاهای سبز شهری (پارک‌های موضوع‌محور)
- مفاهیم پدافند غیرعامل در مدیریت شهری با تمرکز بر شهر تهران
- رویکردهای جدید در برنامه‌ریزی و مدیریت شهری: برنامه‌ریزی شهری سالم
- عوارض سبز؛ ابزاری جهت کنترل آلودگی هوا در شهرها و ایجاد درآمدهای پایدار برای شهرداری‌ها
- بررسی تطبیقی طرح‌ها و برنامه‌های فضای سبز کلان‌شهر تهران و شهر گوانگژو چین
- وضعیت مسکن و کیفیت سکونت زنان سرپرست خانوار با تاکید بر مناطق ۲۲ گانه شهر تهران
- خطرهای محتمل بر تونل‌های درون شهری
- دولت و پایتخت؛ بررسی تجارب جهانی کمک دولت در تأمین مالی اداره پایتخت‌ها به عنوان منبع درآمدی پایدار در مدیریت شهری
- طراحی پیاده‌راه‌ها در شهر تهران؛ با تمرکز بر نیازهای اجتماعی شهر
- سامانه فرماندهی حادثه در شهر تهران
- بررسی و ارائه سیاست‌های دست‌یابی به حمل‌ونقل پایدار در تهران
- الزامات تهیه دستورالعمل یخ زدایی معابر
- برنامه استمرار خدمات سازمان‌ها و مشاغل در حوادث

- بحران مالی جهانی و تأثیرات آن بر سطح ملی و منطقه‌ای (با تأکید بر شهر تهران)
- بررسی ضوابط بلندمرتبه‌سازی در شهر تهران
- شهروندی و سالمندی
- کشاورزی شهری
- کلان‌شهرها و چالش‌های حمل‌ونقل
- کودکان و شهروندی
- مدیریت تقاضای سفر (TDM)
- مهندسی ارزش در حمل‌ونقل شهری
- مدیریت حریم پایتخت؛ بررسی تجارب جهانی و ارائه پیشنهادهای اجرایی
- تحلیل فضایی تمرکزگرایی در ایران با تأکید بر جایگاه مجموعه‌ی شهری تهران
- ویژگی تاکسی خطی و جایگاه آن در نظام حمل و نقل تهران

گزارش‌های مدیریتی:

- ارزیابی درآمد‌ها و هزینه‌های اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها
- بررسی چالش‌ها و راهبردهای رشد اقتصادی در ایران (با تمرکز بر استان تهران)
- بررسی چالش‌ها و راهبردهای دستیابی به اشتغال کامل (با تمرکز بر استان تهران)
- بررسی لایحه بودجه سال ۱۳۹۴ کشور و مقایسه آن با احکام برنامه پنجم و بودجه سال ۱۳۸۹
- گزارش شاخص بهروزی در سال ۱۳۹۴ و جایگاه ایران در آن
- گزارش عملکرد شهرداری تهران (از سال ۸۴ لغایت ۸۹)
- بررسی مسائل و مشکلات شهر تهران (از دیدگاه شوراییاران)
- بررسی چالش‌ها و راهبردهای کاهش تورم در ایران (با تأکید بر استان تهران)
- معرفی مراکز و سازمان‌های علمی و پژوهشی بین‌المللی و داخلی فعال در حوزه مدیریت شهری
- مبنای بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد
- گزارش عملکرد سال ۸۹ مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران
- شناسایی وضعیت و ابعاد هویت اجتماعی شهروندان تهرانی و راهکارهای ارتقاء آن
- ضرورت‌ها و الزامات مدیریت یکپارچه در کلان‌شهر تهران (جدایی شهرستان‌های ری و شمیرانات از کلان‌شهر تهران؛ تهدید یا فرصت)
- بررسی ضوابط احداث، نگهداری و مدیریت سرویس‌های بهداشتی عمومی
- جهاد اقتصادی و نقش شهرداری در تحقق آن (با تأکید بر ضرورت‌ها و الزامات)
- ساماندهی مشارکت شهروندان در اداره امور شهر با رویکرد محله‌محوری
- جایگاه فرم‌های ارگانیک در طراحی آلمان‌های شهری
- امکان‌سنجی تحقق اجرای فضای سبز عمودی در شهر تهران
- طرح داوطلب واکنش اضطراری محله (دوام)
- ارزیابی عملکرد خانه‌های اسباب‌بازی مستقر در سرای محلات در شهر تهران
- شهر آموزش‌دهنده، ضرورت‌ها و راهکارها
- نظرسنجی و نیازسنجی از کارکنان شهرداری تهران در خصوص عملکرد شهرداری
- مطالعه تطبیقی پیرامون وظایف و مأموریت‌های شهرداری‌ها و انتخاب شهرداران در شهرهای مختلف جهان
- معرفی عوامل مؤثر بر تأمین هزینه پروژه‌های حمل‌ونقل مانند تونل، پل و بزرگراه‌های دو طبقه از محل دریافت عوارض بهره‌برداری
- شاخص‌ها و ابزارهای سنجش رضایت شهروندان از شهرداری تهران
- خوردگی مواد در هوای شهری (فاز اول)
- بلندمرتبه‌سازی در شهر تهران؛ مطالعات، تحلیل و ارائه ضوابط پیشنهادی
- شاخص‌ها و ابزارهای سنجش رضایت شهروندان از شهرداری تهران
- عدالت در شهر (۱) - وضعیت مسکن و سرپناه در مناطق شهر تهران
- مبنای مدیریت طرح
- ساماندهی و حفاظت از باغات و اراضی مزروعی شهر تهران
- بررسی میزان بهره‌وری خانه سلامت در سرای محلات و ارائه رهنمودهای لازم
- بررسی وضعیت واگذاری فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی به بخش خصوصی در شهر تهران
- بررسی مهم‌ترین عوام توسعه گردشگری در شهر تهران
- طرح ساماندهی محور جنوبی شهر تهران (جدفصل شوش - بعثت)
- سیاست‌گذاری اجتماعی در مواجهه با پدیده: کارتن خوابی
- تبیین الگوهای موفق مشارکت‌های اجتماعی و توسعه محلات در کشور انگلستان
- مطالعه و تدوین راهکارهای بهینه‌سازی اداره سینماهای تحت مالکیت شهرداری و تعیین نقش بخش خصوصی در آن
- سیلاب‌های شهری و نحوه مدیریت آن (مطالعه موردی: سیلاب‌های شهر تهران)
- مطالعه آثار اجتماعی و اقتصادی کارگران مهاجر فصلی در شهر تهران
- مالیات بر ارزش زمین؛ ویژگی‌ها، مزیت‌ها و تأثیر آن بر درآمد‌های شهرداری تهران
- توسعه انسجام اجتماعی در تهران «مبنای، تحلیل وضعیت، راهبردها»
- شهر، مصرف فرهنگی و تحلیل نسلی (مطالعه‌ای در شهر تهران)
- سیاست‌گذاری اجتماعی در مواجهه با پدیده کودکان کار خیابانی
- عدالت در شهر (۲) - توزیع فضایی امکانات و خدمات و تناسب آن با جمعیت ساکن در مناطق شهر تهران
- بررسی عوامل مؤثر بر ارتقاء کیفیت فضایی میادین با رویکرد طراحی شهری

- معرفی نمونه‌های موفق برنامه‌ریزی حمل‌ونقل شهری و مقایسه آن‌ها با شهر تهران
- بررسی نظام مداخله بهینه برای بهسازی و نوسازی پهنه‌های فرسوده شهر تهران
- شناسایی و ارزیابی خرابی‌های پل‌های بتنی شهر تهران (مطالعه موردی: پل شهید صنیع‌خانی)
- بررسی مهم‌ترین چالش‌ها، فرصت‌ها و پیامدهای الکترونیکی شدن شهر تهران با استفاده از مدل SWOT
- بررسی مقایسه‌ای میزان آمادگی الکترونیکی ایران و کشورهای جهان با نگاهی ویژه به شهر تهران
- وضعیت محیط زیست شهر تهران (SoE) (۸۶-۱۳۷۷)
- بررسی مسائل و مشکلات موجود در مرزهای مناطق و نواحی از دیدگاه شهروندان (مطالعه موردی: مرزهای مناطق و نواحی ۱۴ و ۱۷ شهرداری تهران)
- شناسایی ظرفیت‌های سرمایه اجتماعی با تاکید بر شبکه‌سازی در شهر تهران
- تحلیلی بر وضعیت اجتماعی رانندگان تاکسی در تهران و ارائه راهکارهایی برای افزایش اعتماد عمومی و مسئولیت‌پذیری آن‌ها
- بازیافت از ضایعات الکترونیکی بر منابع مواد
- بررسی وضعیت سلامت شهروندان و خدمات شهری در مناطق ۲۲ گانه شهر تهران
- ضرورت استفاده از سیستم‌های حمل‌ونقل هوشمند (ITS) در شهر الکترونیک
- مروری بر آسیب‌پذیری لرزه‌ای کلان‌شهر تهران در طرح مطالعاتی جابجا با نگاهی بر وضع موجود
- تدوین مفهوم توسعه اجتماعی در مقیاس شهری
- ارزیابی طرح جامع
- سلسله گزارش‌های شناسایی مسائل اجتماعی در اولویت (۱)؛ تعیین موضوعات اجتماعی مهم از نظر مردم
- اعتماد اجتماعی از دریچه مطالعات تجربی در سطح ملی و شهر تهران
- مفاهیم زیست محیطی در برنامه‌ریزی و مدیریت راهبردی حوضه آبخیز شهری
- شناسایی شاخص‌های اجتماعی به منظور تدوین مدل اولویت‌بندی موضوعات و مسائل حوزه شهری
- رنگ در شهر
- هویت شهروندی و راهکارهای ارتقاء آن در شهر تهران
- نحوه واگذاری خطوط BRT به بخش خصوصی
- بررسی تطبیقی تجارب مداخله در پهنه‌های فرسوده و ارائه راهبردهای مبتنی بر مشارکت مردم
- بررسی و مقایسه روش‌های نوین پایدارسازی شیروانی‌های خاکی در شرایط گوناگون
- برنامه راهبردی مدیریت و برنامه‌ریزی حریم پایتخت و برنامه‌ریزی حریم شمال بزرگراه بابایی
- اصلاح تقسیمات شهری تهران
- توسعه انسانی در سال ۲۰۱۰ و جایگاه ایران
- عدالت در شهر (۳)- کودکان و خدمات شهری
- نقش آموزش‌های شهروندی بر توسعه شهر الکترونیک
- ارزیابی خطوط BRT تهران با استاندارد بین‌المللی
- شوراباری‌ها و کارآفرینی اجتماعی
- بازیافت: از ضایعات الکترونیک به منابع مواد (گزارش فاز دوم: مدل گردش مواد و مدل مالی)
- ارزیابی پیامدهای زیست محیطی پروژه‌های زیرساخت شهری (در مرحله اجرا)
- بررسی میزان بهره‌وری استخرهای تحت مالکیت شهرداری تهران و ارائه راهکارهای جدید برای افزایش بهره‌وری آن و مقایسه آن با بخش خصوصی
- نقد و نظری بر اقدامات شهرداری در موضوع حجاب و عفاف
- نیازسنجی اجتماعی، فرهنگی و ورزشی جوانان شهر تهران؛ بررسی نیازها و میزان بهره‌برداری جوانان از فعالیت‌ها و برنامه‌های اجتماعی و فرهنگی و ورزشی شهرداری تهران
- گرایش به سوء مصرف مواد مخدر و گسترش آن در کلان‌شهر تهران و مناطق بیست و دوگانه (مبانی و رویکرد نظری، تحلیل و تبیین وضع موجود، پیشنهادها و راهکارها)
- بررسی کارکردهای چندگانه مدرن مساجد تهران امروز (مطالعه موردی مسجد جامع شهرک غرب)
- ملاحظات ایمنی در تونل‌های شهری (مطالعه موردی: تونل توحید)
- تحصیلات و مصرف فرهنگی سمعی و بصری در شهر تهران
- تمایزات جغرافیایی سبک زندگی در شهر تهران
- شوراهای محلی در ایران و چند کشور دنیا
- بررسی علل کوتاهی عمر جداول بتنی و ارائه پیشنهاد به منظور افزایش عمر آن
- مطالعه تطبیقی طرح‌های ترافیکی در مناسبت‌های خاص در سایر کشورها
- بررسی فرآیند مدیریت پسماند در جهان و ایران
- عدالت در شهر (۵)- شهر دوستدار سالمند
- ارتباط پایداری اجتماعی با شکل شهر
- شهر الکترونیک: ساختارهای اقتصادی و اشتغال

- تکنولوژی‌های جدید ساخت و ساز و تأثیر استفاده از آن‌ها در شهر تهران
- ارزیابی پیاده‌راه بازار تهران
- ممیزی انرژی ساختمان در شهر تهران
- بررسی مشارکت شهروندان در امور شهری
- توانمندسازی اقتصادی- اجتماعی زنان سرپرست خانوار (معرفی و ارزیابی عملکرد شهرداری تهران)
- بررسی وضعیت اتاق‌های بحران (پایگاه‌های پشتیبانی) مناطق شهرداری تهران
- بررسی انواع روش‌های حمل‌ونقل پاک در شهرها
- تحلیل برنامه شهرداری در کاهش آلودگی هوای شهر تهران با توجه به نقش و چشم‌انداز شهرداری
- ارزیابی عملکرد شهرداری در خصوص مبارزه و پیشگیری از اعتیاد و ارائه رهنمودهای لازم
- مدخلی بر اقتصاد سیاسی نظام شهری در ایران با تأکید بر کلان‌شهر تهران
- امکانات، توانمندی‌ها و شیوه‌های خدمات‌رسانی سازمان آتش‌نشانی و خدمات ایمنی شهرداری تهران
- مروری بر نقش شهرداری تهران در مدیریت بحران
- بررسی ضرورت‌ها و نیازهای گردشگری الکترونیک در ایران (تهران)
- ساماندهی و مدیریت ایجاد و توسعه مراکز آزمون‌های ادواری سامانه‌های سوخت‌رسانی CNG برای انواع خودرو (فاز اول پروژه)
- نقاط قوت و ضعف طراحی منظر شهری (بررسی موردی برنامه، طرح، اجرا و نظارت طرح منظر شهری نعمت آباد)
- بررسی نظرات شهروندان تهرانی در خصوص نحوه انتخاب شهردار تهران
- بازنگری طرح نوسازی ناوگان تاکسیرانی تهران (جایگزینی تاکسی‌های فرسوده)
- ارزیابی معایب و مزایای احداث زیرگذر عابر پیاده به جای پل‌های روگذر
- راهکارهای ساماندهی جا پارک حاشیه‌ای در محلات مسکونی شهر
- مدیریت زباله‌های بتنی
- مقایسه‌ی تطبیقی تهران با شهرهای اسلامی با ساختار مدرن
- ارزیابی روند تهیه طرح جامع تهران
- بررسی ابعاد تأثیرگذار فرم شهر بر کیفیت هوا؛ نمونه موردی: شهر تهران
- بررسی نقش خریدهای الکترونیکی (E-shopping) در کاهش تقاضای سفر در شهر تهران و ارائه راهکارهای توسعه آن
- قوانین و مقررات ملی و بین‌المللی مدیریت بحران
- ارزیابی پایداری ISOهای مختلف استقرار یافته در مناطق شهرداری تهران (مطالعه موردی: مناطق ۹ و ۲۲)
- اثرات سیستم حمل و نقلی دانش‌آموزان بر سلامتی آنان
- غریبگی در شهر تهران
- برنامه‌ریزی آموزشی متناسب با شیوه رانندگی برای رانندگان تازه‌کار با هدف افزایش ایمنی حمل و نقل
- سیاست‌گذاری در حوزه عفاف و حجاب (مبانی، تحلیل وضعیت و راهبردها)
- آینده‌پژوهی در برنامه‌ریزی و مدیریت شهری
- سیاست‌های کاهش استفاده از سواری شخصی در سفرهای کاری به مرکز شهر تهران
- عدالت در شهر (۶)- رضایت از بهره‌مندی از امکانات و خدمات شهری در مناطق مهاجرنشین و حاشیه‌ای شهر تهران
- آسیب‌های اجتماعی ناشی از دست‌فروشی در مترو شهر تهران (از منظر سه گروه دست‌فروشان، مسافران و مأموران)
- زمینه‌یابی تحقق فضاهای عمومی با مالکیت خصوصی در شهر تهران (با تأکید بر حیاط خصوصی آپارتمان‌ها)
- طرح جامع مدیریت آب‌های سطحی شهر تهران
- بررسی فرآیند تولید کمپوست از پسماندهای شهر تهران
- بررسی اجرای طرح هبه در شهرداری تهران و تحلیل نقاط ضعف و قوت آن
- راهکارهای ترویج محصولات کشاورزی ارگانیک در مراکز و میداین میوه و تره بار شهرداری تهران
- بررسی استفاده از سیستم حمل‌ونقل عمومی انعطاف‌پذیر در تهران

سیاست اجتماعی به مجموعه‌ی از راهکارها یا برنامه‌ها اطلاق می‌شود که دولت یا دیگر سازمان‌ها برای نائل شدن به اهداف اجتماعی متخصص اتخاذ می‌کنند. امروزه، سیاست‌گذاری اجتماعی تبدیل به یکی از مهم‌ترین حیطه‌های دخالت - اعم از دولتی و غیردولتی - در راستای اصلاح امور در جوامع شده است. جهت سیاست‌گذاری در حوزه آسیب‌های شهری و به خصوص تکدی‌گری، که مانند دیگر پدیده‌های اجتماعی، دارای پیچیدگی‌های خاص خویش است، شناخت دقیق و علمی ابعاد آن ضروری است. واژه «تکدی‌گری» دارای مفهوم گسترده‌ای است و انواع متنوعی از فعالیت‌ها را در برمی‌گیرد که باید برای تحلیل درست از یکدیگر مجزا شوند. شناخت این ابعاد، نتایج نظری و عملی قابل ملاحظه‌ای بر چگونگی مقابله با این پدیده و عبور فعالیت‌های مداخله‌ای خواهد داشت. از سوی دیگر باید توجه داشت که معمولاً دیدگاه‌های نظری تبیین‌کننده موضوع نیز تأثیر بسزایی در شکل‌گیری سیاست‌های اجتماعی دارند. شهرداری تهران به عنوان سازمانی که از سال ۱۳۸۴ خود را به اسم نهادی اجتماعی معرفی کرده در پرداختن به این مسئله نقش پررنگ‌تری را در سال‌های اخیر ایفا کرده است. اما دست‌اندرکاران سازماندهی آسیب‌های اجتماعی در شهرداری تهران معتقدند همراه نبودن سایر دستگاه‌های مسئول، موجب شده که با وجود اجرای طرح‌های ضربتی جمع‌آوری منکذیان از سطح شهر و با صرف هزینه‌های بسیار، هر روز بر تعداد منکذیان آشنا به قوانین روز که به شیوه‌های مختلف دست‌نماز به سوی شهروندان دراز می‌کنند افزوده شود. این تحقیق، ضمن بررسی ابعاد نظری مسئله‌ی تکدی‌گری و تحلیل وضعیت آن در سطح مناطق شهر تهران، در نهایت در راستای کمک به حل این مشکل دو طرح پیشنهادی ارائه می‌شود.